

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΙΩ. ΖΕΡΒΟΥ

The Project Gutenberg eBook of Αθηναίων Πολιτεία

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Αθηναίων Πολιτεία

Author: Aristotle

Translator: I. Zervos

Release date: June 10, 2012 [eBook #39963]
Most recently updated: January 25, 2021

Language: Greek

Credits: Produced by Sophia Canoni

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ΑΘΗΝΑΪΩΝ
ΠΟΛΙΤΕΪΑ ***

Note: The tonic system has been changed from polytonic to monotonic; otherwise the spelling of the book has not been changed. Footnotes have been converted to endnotes. // Σημείωση: Ο τονισμός έχει αλλάξει από πολυτονικό σε μονοτονικό. Κατά τα άλλα έχει διατηρηθεί η ορθογραφία του βιβλίου. Οι υποσημειώσεις έχουν μεταφερθεί στο τέλος του βιβλίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΙΩ. ΖΕΡΒΟΥ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

Αν ως μέτρον αναγνωρίσεως του φιλοσόφου ετίθετο η φανερά και άμεσος θεωρητική επίδρασις εκ του έργου του, ο Αριστοτέλης αναντιρρήτως θα ανεγνωρίζετο ως ο μεγαλύτερος των φιλοσόφων και των αρχαίων και των νεωτέρων. Διότι άλλαι κορυφαίαι διάνοιαι, και μάλιστα ο φωτεινός και άφθαστος Πλάτων, επέδρασαν μεν σημαντικά και βαθύτατα εις την καθόλου εξέλιξιν της σκέψεως και εις την κοινωνικήν ταύτης εκδήλωσιν, εις την θρησκείαν δηλαδή και την πολιτείαν, εις την φιλοσοφίαν και την τέχνην, αλλ' όμως κανείς δεν

εχρησίμευσεν ως ανεγνωρισμένος οδηγητής και διδάσκαλος εις πάντα κλάδον της ανθρωπίνης επιστήμης ως ο Αριστοτέλης. Διότι επί δύο και πλέον χιλιάδας έτη του φιλοσόφου τούτου τα έργα — η Λογική ως αυτός την διερρύθμισεν, η πρακτική φιλοσοφική αντίληψις, ως την εκανόνισεν, η μεθοδική και διά του πειράματος επιστημονική γνώσις, ως την επιχείρησεν, η επί τη βάσει όλως ωρισμένων κανόνων καλλιτεχνία, ως την διηυκρίνησε και τέλος η δογματική και ωφελιμιστική ηθική, ως την διετύπωσε, υπήρξαν αφετηρία και γνώμονες της πρακτικής εν μέρει ενεργείας και της θεωρητικής εν γένει παραγωγής.

Και κάτι πλέον τούτου ακόμη· η διδασκαλία του έπαυσε μεν από της εποχής του Βάκωνος να είναι η από καθέδρας και επίσημος, αλλ' ουχ ήττον παρέμεινεν αναγκαστικώς και οργανικώς ισχυρά και σπουδαίως επιδρώσα επί της ανθρωπίνης σκέψεως μέχρι σήμερα. Διότι, πλην ολίγων νεωτάτων φιλοσόφων, παραμένει εδραία και αποκλειστική ακόμη η πίστις εις το πείραμα και μάλιστα η υπαγωγή των γενικοτήτων εις τους επιστημονικούς νόμους, ήτοι εις τα εκ μερισμάτων δεδομένα πορίσματα. Μικράν δε παραλλαγήν διά την πλειονότητα των σκεπτομένων υπέστη ο τρόπος του συλλογίζεσθαι, ο διατυπωθείς υπό του Αριστοτέλους. Μέχρι τούτου, ώστε ο βαθύτερον και ουσιαστικώτερον ερευνών και διεισδύων να διακρίνη ότι οι δύο αντίθετοι φιλοσοφικοί τρόποι, οι επικρατούντες ήδη, ήτοι η *Εγελειανή* φιλοσοφική μέθοδος, ο μεταφυσικισμός, και η αντίθετος *Θετική* φιλοσοφία, ο επιστημονισμός, έχουσιν επ' αυτών καταφανή και ουσιώδη την Αριστοτελικήν επίδρασιν, ο μεν Εγελειανός τρόπος εκ των μεταφυσικών του Αριστοτέλους, ο δε ποζιτιβιστικός εκ των φυσικών αυτού. Και μόνον ίσως εργασίαι μερικάι, ως αι περί *groupes* και *ensembles* μαθηματικά θεωρία ή φιλοσοφικοί υπαινιγμοί ασυστηματοποίητοι ακόμη, ως π.χ. αι αντιλήψεις του Νίτσε και αι μελέται του Ποανκαρέ, δύνανται να θεωρηθώσιν αποφυγούσαι κατά το πλείστον την αριστοτελικήν επίδρασιν. Τούτο δε το κολοσσαίον όντως και μοναδικόν κατόρθωμα μιας μόνης διανοίας δύναται να εξηγηθή, όταν αντιληφθή τις ορθώς τον Αριστοτέλην όπως χαρακτηρίζει αυτόν ο Τζέλλερ ιδρυτήν της «*φιλοσοφίας των αντιλήψεων*» ήτοι — καθαρώτερα και γενικώτερα — ως συγκεφαλαιώσαντα και συστηματοποιήσαντα τα μέχρι των

χρόνων του δεδομένα της ανθρωπίνης γνώσεως και σοφίας. Κατά τρόπον και δι' αιτίας αναλόγους προς τον τρόπον και τας αιτίας, αι οποίαι ανέδειξαν θεμελιωτάς θρησκείων τους παρουσιάσαντας εις πρακτικά πορίσματα ηθικά και εις δογματικά συμπεράσματα καλλιτέχνα την συνολικήν επί της εποχής των επικρατούσαν σκέψιν.

Τοιαύτη υπήρξεν η επίδρασις του Αριστοτέλους και τοιούτον το έργον του κατά κεφαλαιώδη χαρακτηρισμόν.

Εγεννήθη δε ο Έλλην φιλόσοφος το 384 π. χ. εις τα Στάγειρα της Μακεδονίας, ήτοι εις πόλιν Ελληνικήν αποικίαν των Χαλκιδέων. Πατήρ του ήτον ο ιατρός Νικόμαχος, συγγραφεύς έργων τινών περί φυσικής, φίλος δε στενός του βασιλέως των Μακεδόνων Αμύντα του Β' εις την αυλήν του οποίου και έζησε μέχρι του θανάτου αυτού. Μήτηρ δε αυτού ήτον η Βαισιτιάς από παλαιάν και διαπρεπή οικογένειαν αποίκων, αποθανούσα κατά την νηπιακήν ηλικίαν του Αριστοτέλους. — Πριν ή γίνη έφηβος έχασε και τον πατέρα του ο Αριστοτέλης, ανέλαβε δε τότε την κηδεμονίαν αυτού και των αδελφών του ο πατρικός φίλος Πρόξενος ο Αταρνεύς, την δε Ανατροφήν η σύζυγος τούτου. Εις τα έργα του ο Αριστοτέλης με αγάπην κ' ευγνωμοσύνην αναφέρει συχνά τους κηδεμόνας του, απορφανισθέντα δε τον υιόν αυτών υιοθέτησε και κατόπιν ενύμφευσε με την θυγατέρα του Πυθιάδα. Και εις την διαθήκην του τέλος, ως διασώζει αυτήν Διογένης ο Λαέρτιος, ορίζει να στηθώσιν ανδριάντες εις εκείνους, προς ένδειξιν της ευγνωμοσύνης του.

Κατά την νεανικήν ηλικίαν του ο Αριστοτέλης, ως λέγεται υπό τινων μεταγενεστέρων, επέρασε ζωήν άσωτον, σπαταλήσας δε την σημαντικήν πατρικήν περιουσίαν έγινε στρατιώτης ή κατ' άλλους μυροπώλης προς συντήρησίν του. Εκ παραλλήλου όμως είναι βεβαιωμένον ότι ανέκαθεν είχε φιλομάθειαν, επίδοσιν εις τας θεωρητικάς μελέτας και θαυμασίαν αντίληψιν. Διά τούτο δε και νεώτατος αυτός των μαθητών ή μάλλον ακροατών του Πλάτωνος — διότι δεκαεπτά ετών προσήλθεν εις την Πλατωνικήν Ακαδημίαν — διεκρίνετο υπέρ πάντας. Αναφέρεται δε ανεκδοτικώς διά την φιλοπονίαν του ότι επειδή εμελέτα και την νύκτα εις την κλίνην του, εκράτει εις την αριστεράν του χείρα χαλκίνην σφαίραν, είχε δε

κάτωθεν λεκάνην μεταλλίνην, ὥστε, εἴν εκ του κόπου και της αγρυπνίας απεκοιμάτο να πίπτη η σφαίρα και ν' αφυπνίζεται αυτός από τον κρότον. Και είναι μεν ίσως ταύτα και τα παρόμοια υπερβολαί, εις τας οποίας ηρέσκοντο οι συγγραφείς της παρακμής, βέβαιον ὅμως απομένει ὅτι από της νεανικής ηλικίας του ο Αριστοτέλης επεδόθη με ζήλον και με εμβρίθειαν εις την μελέτην. Λαμβάνοντες δε υπ' ὄψιν ὅτι εδείκνυε τότε τάσιν εις τον υπερβολικόν του σώματος καλλωπισμόν και εις την επίδειξιν, δι' ὄπερ και ο Πλάτων ο διδάσκαλός του δυσηρεστείτο «Αριστοτέλους χρωμένου εσθήτι επισήμω και δακτυλίοις και κουρά» δυνάμεθα να δεχθώμεν ὅτι νέος ο Αριστοτέλης επεδίδετο παραλλήλως εις την κοσμικήν ζωήν και την φιλοσοφίαν.

Διατελέσας μαθητής του Πλάτωνος αρκετά ἔτη ο Αριστοτέλης, ἔγινεν ἔπειτα διδάσκαλος της ρητορικής. Επειδή ὅμως υπεβλέπετο ως μακεδονίζων, ἔφυγε μετά τον θάνατον του Πλάτωνος, συμβάντα τω 348 π. χ., από τας Αθήνας και μετέβη με ἄλλον του Πλάτωνος επιφανή μαθητήν, τον Ξενοκράτην, εις Μικρασίαν, ὅπου εφιλοξενήθη υπό του Αταρνέως τυράννου Ερμεία. Ἦτο δε ο Ερμείας πρῶην δούλος, ακούσας μαθήματα ρητορικής από τον Αριστοτέλην εις τας Αθήνας και κατόπιν διά της αρετῆς και της αξίας του ανυψωθείς εις το αξίωμα του τυράννου, αναδειχθείς δε προστάτης της αυτονομίας των Ελληνικῶν της Ασίας πόλεων και ως τοιούτος δι' επιβουλής φονευθείς υπό του βασιλέως της Περσίας. Ο θάνατός του φαίνεται να ελύπησε πολύ τον υπ' αυτού ευεργετηθέντα Αριστοτέλην, ο οποίος και ενυμφεύθη εξ ευγνωμοσύνης την ορφανήν θυγατέρα εκείνου, αργότερον δε και ἔστησεν εις μνήμην του ανδριάντα εις τους Δελφούς με το επίγραμμα:

Τόνδε ποτ' ουχ οσίως παραβάς μακάρων θέμιν
αγνήν
έκτεινε Περσῶν τοξοφόρων βασιλεύς,
ου φανερώς λόγχη φονίοις εν αγώσι κρατήσας,
αλλ' ανδρός πίστει χρησάμενος δολίου —

συνθέσας, ως λέγεται, προς τιμήν αυτού και τον ἔξοχον εκείνον παιάνα εις την αρετήν:

Αρετά, πολύμοχθε γενεΐ βροτείω,
θήραμα κάλλιστον βίω

Μετά τον φόνον του Ερμεία φοβούμενος την καταδίωξιν του Πέρσου βασιλέως έφυγεν εις Μυτιλήνην, όπου και έμεινεν επί τινα έτη. Εκείθεν δε, είτε και εξ Αθηνών επιστρέψαντα, τον προσεκάλεσεν ο βασιλεύς της Μακεδονίας Φίλιππος, διά να του αναθέση την αγωγήν του υιού του Αλεξάνδρου, ο οποίος τότε ήτο δεκατεσσάρων ετών. Εις την διδασκαλίαν τούτου ο Αριστοτέλης ησχολήθη τέσσαρα έτη, συγγράψας ειδικώς διά τον μαθητήν του και τινα έργα, μεταξύ των οποίων είναι το απωλεσθέν περί Βασιλείας και το αμφισβητούμενον Ρητορική εις Αλέξανδρον. Εις τον αυτόν καιρόν έκαμε και την επιμελημένην της Ιλιάδος αντιγραφήν — την περιώνυμον από νάρθηκος έκδοσιν — την οποίαν πάντοτε είχεν υπό το προσκεφάλαιόν του ο Αλέξανδρος.

Και μετά την τετραετή διδασκαλίαν όμως ο Αριστοτέλης εξηκολούθησε να μένη εις την Μακεδονικήν αυλήν, μέχρι της εποχής καθ' ήν ο Αλέξανδρος ετοιμάζετο να εκστρατεύση εις Ασίαν.

Τότε, κατά το 335 π. Χ., επέστρεψεν ο Αριστοτέλης εις τας Αθήνας, ίδρυσε δε την διάσημον φιλοσοφικήν σχολήν του, η οποία ωνομάσθη «Περιπατητική» εξ αιτίας της συνηθείας που είχεν ο Αριστοτέλης να διδάσκη περιπατών. Εσύστησε δε αυτήν εις το Λύκειον, ευρύχωρον, δημόσιον δενδρόφυτον και σύσκιον χώρον, αφιερωμένον εις τον Λύκειον Απόλλωνα, εκτεινόμενον δε υπό τον Λυκαβηττόν, ήτοι εις μέρος της πόλεως αντιθέτως κείμενον του κήπου της Ακαδημίας, όπου υπήρχεν η Πλατωνική σχολή. — Συνήθως, διδάσκων έκαμνεν ο Αριστοτέλης δύο παραδόσεις ή περιπάτους, τον εωθινόν και τον δειλινόν. Και κατά μεν τον εωθινόν edίδασκε τους αρχαιότερους μαθητάς επιστημονικωτέρας γνώσεις και υψηλοτέραν θεωρητικήν σοφίαν, κατά δε τον δειλινόν edίδασκε τους αρχαρίους μαθητάς και άλλους ακροατάς στοιχειώδη μαθήματα φιλοσοφίας, ρητορικής κ. τ. λ. Ούτω δε τα μεν πρωινά μαθήματα ωνομάσθησαν *ακροαματικοί λόγοι*, τα δε απογευματινά *εγκύκλιοι ή εν κοινώ ή εξωτερικοί λόγοι*. Μολονότι δε αργότερον ελέχθη ότι ήσαν οι *ακροαματικοί λόγοι* ιδιαίτερα και απόκρυφος διδασκαλία του Αριστοτέλους, ώστε να

πιστευθή ότι και μυστική Αριστοτελική φιλοσοφία υπήρξεν, όμως εκ της μελέτης των Αριστοτελικών έργων και εκ του ενιαίου τρόπου σκέψεως εν αυτοίς προκύπτει βέβαιον το πόρισμα ότι μία και μόνη υπήρξεν η Αριστοτελική φιλοσοφία, οποία μας παρουσιάζεται και σήμερα, διαστολή δε των μαθημάτων εγένετο απλώς λόγω της διαφόρου μορφώσεως των μαθητών του φιλοσόφου, οίτινες ήσαν πολλοί και ποικίλοι τον νουν και την γνώσιν — διότι η Σχολή ευθύς από της συστάσεώς της πολύ ευδοκίμησεν εις τας Αθήνας.

Αιτία δε της ευδοκιμήσεως υπήρξεν η μεγάλη και μοναδική ευρυμάθεια του διδασκάλου και η θαυμαστή και σαφής ρητορική του δεινότης. Διότι αληθώς, ότε συνέστησε την σχολήν του, είχεν ήδη αποθησαυρίσει το πλείστον μέρος των θεωρητικών και των πρακτικών αυτού γνώσεων, εξακολουθήσας μολαταύτα τας μελέτας και τα πειράματα και τας θεωρητικάς εργασίας του μέχρι τέλους της ζωής του. Ούτω πλην της διδασκαλίας του Πλάτωνος φαίνεται ο Αριστοτέλης παρακολουθήσας και άλλων εις τας Αθήνας τότε φιλοσόφων και σοφιστών τας διδασκαλίας. Ήσαν δε πολλοί ούτοι και σημαντικοί, τους οποίους επεσκίασε πλέον του δέοντος ίσως η σθεναρά και διαυγής Σωκρατική φιλοσοφία, η εξαρθείσα εις ιλιγγιώδη ελαστικότητα και αποκτήσασα αίγλην ανυπέβλητον διά των διατυπώσεων και γενικεύσεων του Πλάτωνος. Και τούτο, η απορρόφησις δηλαδή και η αμαύρωσις πολλών και σημαντικών εργασιών υπό μιας ολοκληρωτικής και υπερόχου εργασίας, παρουσιάζεται πάντοτε ως σταθερόν κοινωνιολογικόν φαινόμενον εις την εξέλιξιν της θεωρίας και της πράξεως — επαρκές μαρτύριον και χαρακτηριστική ένδειξις της μικράς σημασίας των ατόμων εν τη ζωή του συνόλου.

Πλην δε της ποικίλης σοφίας, όσην κατά την πρώτην εις τας Αθήνας διατριβήν του είχε συγκομίσει ο Αριστοτέλης, φαίνεται ότι και κατά τους χρόνους της εν Μικρασία και εν Μυτιλήνη διαμονής του, μακράν του σοφιστικού συρμού και εις ησυχίαν ευρισκόμενος και γαλήνην επηύξησε τας γνώσεις αυτού με ακριβή μάθησιν των όσα και παλαιόθεν και κατά την εποχήν του edίδασκαν οι φιλόσοφοι της Ιωνικής Σχολής, οι κυρίως περί τα φυσικά ασχολούμενοι και από τούτων την φιλοσοφίαν αναπτύσσοντες.

Έπειτα κατά το διάστημα της παιδείσεως του Αλεξάνδρου και εις την Μακεδονικήν αυλήν κατόπιν διατρίβων έλαβεν αφορμήν και άνεσιν να συστηματοποιήση μεν τας απείρους γνώσεις του κατά τρόπον διδακτικόν ως και τα εκ τούτων ηθικά και πολιτικά πορίσματα, να επαυξήση δε μεγάλως δι' ιδίων αυτού πειραμάτων και παρατηρήσεων τας επί της φυσικής και της φυσιολογίας γνώσεις του τότε καιρού. Διότι άφθονα προς τούτο παρείχοντο εις αυτόν τα μέσα υπό των Μακεδόνων βασιλέων και τότε και κατόπιν, ότε κατά την εκστρατείαν του Μεγάλου Αλεξάνδρου εις την Ασίαν χιλιάδες ανδρών εμισθοδοτούντο υπό του βασιλέως διά να συλλέγουν και ν' αποστέλλουν εις τον Αριστοτέλην όλα τα ζώα, τα φυτά και τα περίεργα εν γένει πράγματα της Ασιατικής χώρας, όπως αναφέρει ο Πλίνιος. Αν δε πιστεύσωμεν τον Αθήναιον, διά τον καταρτισμόν των επιστημονικών συλλογών και της βιβλιοθήκης του Αριστοτέλους εχορήγησεν ο Αλέξανδρος οκτακόσια τάλαντα, ήτοι τέσσαρα και πλέον εκατομμύρια φράγκων. Ούτω κατήρτισε την «περί ζώων ιστορίαν» και τα άλλα επί των φυσικών επιστημών έργα του θαυμαστά έως σήμερον διά την μέθοδον και εκπληκτικά ουχί σπανίως διά την ακρίβειαν, συγγραφέντα κατά την δευτέραν εις τας Αθήνας διαμονήν του και μετά την σύστασιν της ιδικής του Περιπατητικής του Σχολής.

Ήτο δε ο Αριστοτέλης την εποχήν, κατά την οποίαν ίδρυσε την σχολήν του ηλικίας πενήκοντα και πλέον ετών. Όστε ευλόγως να δύναται τις να υποθέση ότι τας μεν θεωρητικάς γνώσεις του είχεν έως τότε συμπληρώσει, την δε ταξινόμησιν της υπ' αυτού συναφθείσης ποικίλης θεωρητικής και πρακτικής ύλης και την συνέχειαν των πειραμάτων αυτού και παρατηρήσεων και την διαρρύθμισιν και συγγραφήν των πλειοτέρων και σημαντικωτέρων έργων του εξηκολούθησεν έκτοτε και μέχρι τέλους της ζωής του. Εβοήθησε δε πολύ εις την ταξινόμησιν και εις την κατασκευήν η καθημερινή και συστηματική διδασκαλία και όχι ολίγον ίσως συνετέλεσεν η υπό την επίβλεψιν και κατά τας οδηγίας του και κατά αρχικόν, δι' έκαστον έργον, ιδικόν του σχέδιον συνεργασία των μαθητών του.

Διά τούτο δε και εις τα σωζόμενα συγγράμματα του Αριστοτέλους, εκ των οποίων ίσως μερικά εγράφησαν υπό των μαθητών του ως αυτός υπηγόρευσε και ωδήγει, καταφαίνεται πλείστη μεν φροντίς και ικανότης εις συστηματοποίησιν και σαφήνειαν, ολίγη δε επιμέλεια ύφους και πλαστικής εικονίσεως. Ὡστε και κατά την ύλην και κατά την μορφήν να ενθυμίζουν τον τύπον Εγκυκλοπαιδείας περιλαμβανούσης τα σύνολον σχεδόν των τότε γνώσεων, αλλ' υπό μορφήν και κατά σύστημα και σύμφωνα προς την φιλοσοφίαν ενός μόνου συγγραφέως. Τόσον δε είναι το πλήθος των γνώσεων όσας τα Αριστοτελικά συγγράμματα περιέλαβον και τόσαι προδήλως είναι αι νέαι παρατηρήσεις και αι νέαι θεωρίαι, όσας εις έν έκαστον θέμα ο φυσιοδίφης και φιλόσοφος συγγραφεύς ιδικάς του προσέθεσε και τόση είναι της διευκρινήσεως και της συστηματοποιήσεως η δύναμις και η αρτιότης, ώστε δικαίως ελέχθη υπό Γερμανού σοφού ότι άλλος Αριστοτέλης ούτε εγεννήθη ούτε θα γεννηθή, αλλ' ούτε και είναι ανάγκη να γεννηθή.

Εκ των συγγραμμάτων του Αριστοτέλους ολίγα, μόλις το έν τρίτον ίσως, διεσώθησαν. Και τούτο θετικώς δύναται τις να συμπεράνη εκ πολλών υπ' αρχαίων συγγραφέων αναφερομένων Αριστοτελικών έργων αγνώστων εις ημάς, μάλιστα δε εκ του καταλόγου του Διογένους Λαερτίου και εκ των υπό του Μεναγίου και του Άραβος Ελ Καζίρ μνημονευομένων απαριθμήσεων. Τίνα όμως ήσαν ακριβώς τα συγγράμματα ταύτα και τίνες καν οι τίτλοι των δεν δυνάμεθα να γνωρίζωμεν ασφαλώς, διότι και εις την παρένθεσιν αυτών παρ' αρχαίοις και εις τας μεταγενεστέρας απαριθμήσεις επικρατεί ασάφεια και αοριστία. Ουχ ήττον ως σημαντικωτέρα ίσως των απωλειών δύναται να θεωρηθή η απώλεια της «Συναγωγής Πολιτειών», ογκώδους έργου, το οποίον περιείχε την ανάλυσιν 158 ή κατ' άλλους 255 πολιτειών, εκ των οποίων μία είναι και η «Αθηναίων Πολιτεία» η ανευρεθείσα προ ολίγων ετών επί Αιγυπτιακού παπύρου και κατά το πλείστον αποκατασταθείσα.

Τα έργα του Αριστοτέλους από των αρχαίων ήδη χρόνων κατετάχθησαν συστηματικώς και κατά διαφόρους τρόπους. Ούτως εχωρίσθησαν εις *υπομνηματικά*, ήτοι αποτελούμενα εκ σημειώσεων και *συνταγματικά*, ήτοι αποτελούμενα πλήρεις πραγματείας, από

άλλης δε απόψεως εις εσωτερικά ήτοι περιέχοντα τας υψηλοτέρας διδασκαλίας του Αριστοτέλους και εξωτερικά ή εν κοινώ ήτοι προπαιδευτικά.

Και αυτός δε ο Αριστοτέλης επιτυχώς διεχώρισε τα φιλοσοφικά μόνον έργα του, τα κληθέντα υπ' αυτού λόγοι, εις οργανικούς λόγους ή λογικούς, εις θεωρητικούς και εις πρακτικούς.

Εκ των νεωτέρων κατατάξεων τέλος επεκράτησεν η της πρώτης Αλδείου εκδόσεως, η χωρίζουσα τα σωζόμενα έργα εις:

1) Λογικήν, περιλαμβάνουσιν τα έργα. *Κατηγορίαι, Περί ερμηνείας, Αναλυτικά πρότερα, Αναλυτικά ύστερα, Τοπικά και Περί σοφιστικών ελέγχων.* Η σειρά αύτη ωνομάσθη υπό των νεωτέρων «Όργανον».

2) Φυσικά, κατά την αρχαίαν, εννοείται, και γενικωτέραν έννοιαν του όρου, περιλαμβάνοντα πραγματείας: *Φυσικής ακροάσεως βιβλίον δον Περί Ουρανού, Περί Γενέσεως και Φθοράς, Μετεωρολογικά, Περί Ψυχής, Περί Αισθήσεως και Αισθητών, Περί Μνήμης και Αναμνήσεως, Περί Μακροβιότητας, και Βραχυβιότητας, Περί Νεότητας και Γήρατος, Περί Ύπνου και Εγρηγόρσεως, Περί Μαντικής της εν τοις Ύπνοις, Περί Ζωής και Θανάτου, Περί Αναπνοής, Περί τα Ζώα Ιστορίας, Περί ζώων γενέσεως, Περί ζώων κινήσεως, Περί ζώων μορίων, Περί ζώων πορείας, Περί Ζώων χρωμάτων, Περί ακουστών, Φυσιογνωμικά, Περί φυτών (διασωθέν εν Λατινική ή Αραβική μεταφράσει), Περί θαυμασίων ακουσμάτων, Μηχανικά προβλήματα και Περί Ατόμων γραμμών.*

3) Τα μετά τα φυσικά, περιλαμβάνοντα δεκατέσσαρα βιβλία και τας διατριβάς *Περί Μελίσσου, Περί Ξενοφάνους και Περί Γοργίου.*

4) Τα πρακτικά, περιλαμβάνοντα τα *Ηθικά Νικομάχεια, τα Μεγάλα και τα Ευδήμεια, Τα Πολιτικά, την Αθηναίων Πολιτείαν, την Ρητορικήν, την Ρητορικήν εις Αλέξανδρον (αμφισβητουμένην) και την Ποιητικήν* και

5) Τα αποσπάσματα (ήτοι τα σωζόμενα παρενθετικώς εις έργα αρχαίων συγγραφέων). *Αι επιστολαί* (αμφισβητούμεναι κατά το

πλείστον και *Τα ποιήματα* επίσης αμφισβητούμενα.

Οι τίτλοι ούτοι απλώς άνευ επεξηγήσεως παρατεθέντες δύνανται να δείξωσι την ευρύτητα, την ποικιλίαν και το τεράστιον μέγεθος του Αριστοτελείου έργου, το οποίον, όπως εν αρχή των σημειώσεων τούτων είπομεν, απετέλεσε τον επιστημονικόν και φιλοσοφικόν κώδικα της πολιτισμένης ανθρωπότητος επί δύο και πλέον χιλιάδας έτη, αποτελεί δε και τώρα ακόμη το *πνευματικόν έθιμον* σχεδόν όλης της συνήθους επιστημονικής και φιλοσοφικής δημιουργίας.

Και ανάλυσις μεν του φιλοσοφικού συστήματος του Αριστοτέλους και έκθεσις της επιστημονικής αυτού εργασίας, έστω και στοιχειωδώς επιχειρούμεναι, θα εξέτειναν το σημείωμα τούτο αναγκαστικώς εις ογκώδη πραγματεΐαν. Τούτο δε μόνον δύναται να λεχθή συμπερασματικώς και από μιας μόνον απόψεως, γενικής αλλ' όχι και συνολικής, ότι ο Αριστοτέλης βάσιν της επιστήμης έθεσε το πείραμα και την παρατήρησιν, ως σκοπόν δε πάσης επιστήμης ώρισε την γνώσιν των αιτίων, των πραγμάτων και φαινομένων εκείνων, όσα υπόκεινται εις την πείραν. Ούτω, καθ' α ο ίδιος διευκρινίζει, (Μετά τα φυσικά Βιβλ. Α'. ΙΙΙ) *η πείρα μεν παρέχει ημίν το γεγονός, η επιστήμη δε ζητεί το αίτιον και το διατί πρώτον.*

Από τοιαύτης αφετηρίας ορμώμενος ο Αριστοτέλης κρίνεται ως αντίθετος της Πλατωνικής φιλοσοφίας, ενώ ίσως επισταμένη και βαθυτέρα μελέτη του Πλατωνικού και παραλλήλως του Αριστοτελικού έργου θα εδεικνυε την Αριστοτελικήν φιλοσοφίαν, αντιθέτως προς την γνώμην και την απόφασιν του μεγάλου ιδρυτού της, ως ασχοληθείσαν κυρίως περί έν μέρος των Πλατωνικών αντιλήψεων και ακολουθήσασαν μίαν από τας μεθόδους διανοητικής εξελίξεως και γνώσεως του επιστητού, τας οποίας διετύπωσεν η καταπληκτικώς αντιληπτική διάνοια του Πλάτωνος, η δαιμονίως διιδούσα ως ωρισμένον μεν και ωφέλιμον τον βαθμιαίως πλατυνόμενον ορίζοντα των γνώσεων — την ανθρωπίνην δηλονότι συνθήκην και συμφωνίαν — αόριστον δε και ατέρμονα τον ορίζοντα της όλης ζωής προς τον οποίον αναγκαστικώς και εξ εσωτερικής ορμής ατενίζει (θεωρεί) ο ανθρώπινος νους και τοιουτοτρόπως

συμπερασματικώς διαχαράξασα ούτω τους επαλλήλους και ομοκέντρους κύκλους της Επιστήμης και της Υποθέσεως.

Είναι δε χρήσιμος ο περί της Πλατωνικής φιλοσοφίας υπαινιγμός ούτος, διά να δειχθή κάπως εξ αντιδιαστολής και εναργέστερον πως ο μεν Πλάτων δύναται να λογισθή ως το υψηλότατον σημείον, εις το οποίον ανήλθεν η Ελληνική σκέψις, η κληρονόμος όλης της ανατολικής γνώσεως και δημιουργός αμυθήτου επί πλέον θησαυρού σοφίας, ο δε Αριστοτέλης πρέπει να χαρακτηρισθή ο πρώτος μετά την δημιουργικότητα και προς την κατάβασιν σταθμός.

Την φιλοσοφικήν αυτού σχολήν διήύθυνεν ο Αριστοτέλης μέχρι του 32? π. Χ., οπότε, επειδή το αντιμακεδονικόν κόμμα είχεν ενισχυθή ένεκα του θανάτου του Αλεξάνδρου, κινδυνεύων ως φίλος της μακεδονικής δυναστείας ηναγκάσθη να φύγη εις Χαλκίδα της Ευβοίας, όπου και απέθανε μετά έν έτος από χρόνιον οικογενειακόν του νόσημα του στομάχου.

Αι σπερμολογίαι, τας οποίας συγγραφείς της παρακμής καί τινες εκκλησιαστικοί ανέφεραν περί του Αριστοτέλους, ως αστόργου προς τον προστάτην του Ερμείαν και ως αγνώμονος προς τον Πλάτωνα και ως επιβουλευθέντος την ζωήν του μαθητού και ευεργέτου αυτού Αλεξάνδρου, καθώς και ο μύθος περί αυτοκτονίας του, αποδεικνύονται εξ αυτών των πραγμάτων, ήτοι εκ των συγγραμμάτων του Αριστοτέλους και εκ των αυθεντικών λεπτομερειών του βίου του, τελείως αστήρικτα μυθεύματα, ανάξια εκτενεστέρας μνείας.

Ι. Ζερβός

ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μεταξύ των έργων του Αριστοτέλους, τα οποία είτε συνετάχθησαν διά την **εξωτερικήν ή εν κοινώ** διδασκαλίαν, περί της οποίας εις τας προτασσομένας σημειώσεις έγινε λόγος, είτε εξ αυτής προέκυψαν, είναι και το απολεσθέν πολύτομον έργον του «Συναγωγή Πολιτειών» ή απλώς «Πολιτεΐαι» τιτλοφορούμενον. Εις το σύγγραμμα δε τούτο περιεγράφοντο και ανελύοντο κατά μεν τον Διογένην Λαέρτιον και τον Ησύχιον 158 πολιτεύματα διαφόρων πόλεων και κρατών, κατά δε τον Αραβικόν κατάλογον τον λεγόμενον του Πτολεμαίου 161, κατά δε τον Αμμώνιον 240, κατά δε τον Μενάγιον 245 και κατ' άλλους τέλος 250 ή και 255 πολιτεύματα, (1) εκ των οποίων πλείστα Ελληνικά, τινά δε βαρβαρικά. Ταύτα μάλιστα, ως φαίνεται, περιλαμβάνοντο εις μίαν μόνην πραγματείαν υπό τον τίτλον «Νόμιμα βαρβαρικά», πλην του πολιτεύματος των Καρχηδονίων, αποτελούντος ιδίαν πραγματείαν. Την τοιαύτην έκτασιν της Συναγωγής Πολιτειών προσμαρτυρεί και ο Κικέρων, παρέχων νύξιν και περί της ύλης εν συνόλω της συγγραφής (2) .

Προ του Αριστοτέλους ιστορικήν και κριτικήν ανάλυσιν πολιτευμάτων είχεν επιχειρήσει ο Κριτίας, ο μαθητής του Γοργίου και του Σωκράτους, ο κατόπιν γενόμενος εκ των τριάκοντα τυράννων, συγγράψας περί Λακεδαιμονίων, περί Θεσσαλών και περί Αθηναίων πολιτείας, λαών δηλαδή, παρά τοις οποίοις επί πολύ είχε διατρίψει. Τα σωζόμενα αποσπάσματα (3) μαρτυρούσι τάσιν υπερβολικήν προς λεπτομερή και παραστατικήν περιγραφήν των εθίμων και ιστορήσιν αμφιβόλων ανεκδότων, ουχί δε και ιστορικήν εμβρίθειαν. Αντιθέτως ο Αριστοτέλης αποφυγών σχεδόν από συστήματος την περιγραφικότητα, αν και περιγράψας τα έθιμα εφ' όσον εχρειάζετο τούτο προς τον σκοπόν του, απέβλεψε κυρίως εις την ιστορικήν διευκρίνησιν της εξελίξεως των πολιτευμάτων και εις την επ' αυτών συγχρονιστικήν επί των γεγονότων κρίσιν. Ούτω κατά τον επιτυχήν χαρακτηρισμόν του Θεοδ. Ραϊνάχ η «Συναγωγή Πολιτειών» ήτο **ανάλυσις** των γεγονότων και των ιδεών του φιλοσόφου, των οποίων τα **Πολιτικά** του απετέλουν την **σύνθεσιν**.

Διά την προπαρασκευήν της ύλης του συγγράμματός του ο Αριστοτέλης θα εχρησιμοποίησε βεβαίως πολλούς συνεργάτας και μάλιστα τους επιδεξιωτέρους εκ των μαθητών του, την συγγραφήν όμως, καθ' ἃ και ασφαλώς δυνάμεθα να εικάσωμεν εκ της Αθηναίων Πολιτείας και εξ ἄλλων αποσπασμάτων, ἔκαμεν αὐτός ο ἴδιος. Ἡ βεβαίωσις αὕτη αποβλέπει, εννοείται, εἰς τὰς αυθεντικὰς τοῦ ἔργου πραγματείας, διότι ὡς συνέχεια τοῦ Αριστοτελικοῦ συγγράμματος προέκυψαν ἀναμφιβόλως βραδύτερον ομοιότυποι ἄλλων μεταγενεστέρων πραγματείας, μαθητῶν ἢ μη τοῦ Αριστοτέλους, ἀποδοθεῖσαι εἰς αὐτόν. Μεταξὺ τῶν συγγραφέων τοιούτων πραγματειῶν δέον νὰ καταλεχθῶσιν ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός (4) καὶ ὁ Δικαίαρχος (5), τοῦ ὁποῖου ἡ Λακεδαιμονίων Πολιτεία υπῆρξε διάσημος. Τόσον δὲ πολὺ υπῆρξεν, ὡς φαίνεται, τὸ πλῆθος τῶν μιμήσεων, ὥστε ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἤδη ἡ κριτικὴ διέστειλε τὰς γνησίας ἀπὸ τὰς μὴ γνησίας **πολιτείας** τοῦ Αριστοτέλους (6).

Πρῶτη εἰς τὸ ὅλον ἔργον, ἴσως τακτοποιηθὲν ἀρχικῶς με ἀλφαβητικὴν (κατὰ στοιχείον) τάξιν, υπῆρχεν ἡ Αθηναίων Πολιτεία, ἀνέκαθεν μὲν ὡς αυθεντικὴ φερομένη, παλαιόθεν δὲ ἀπολεσθεῖσα. Διότι καὶ ὁ Φώτιος (7) ὁ ἐξ ἐπιτομῆς γνωρίσας αὐτὴν καὶ ὁ παλαιότερος τούτου Ἡσύχιος οὐδὲν αυθεντικόν αὐτῆς ἀπόσπασμα ἀναφέρουσιν. Εἶναι δὲ περίεργος ἡ τόσον ἐνωρὶς συμβάσα ἀπώλεια, διότι βεβαίως υπῆρχον πολλὰ αὐτῆς ἀντίγραφα, μεγίστη δὲ ἀπεδίδετο σημασία εἰς αὐτὴν, καθ' ἣ γραφείσαν ἐξ ἰδίας καὶ προσωπικῆς ἀντιλήψεως τοῦ Αριστοτέλους, ὁ ὁποῖος τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς τοῦ ἐμείνεν εἰς τὰς Αθήνας. Ἐκ τοῦ ἔργου πλείστοι τῶν σημαντικῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων ἐδανείζοντο πληροφορίας, κρίσεις καὶ περικοπὰς. Ὁ Κικέρων εἶχε τὸ ἔργον τούτο εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ, ὁ Πλούταρχος ἐξ αὐτοῦ ἰδίως ἠντλησε τὸν βίον τοῦ Σόλωνος καὶ δι' αὐτοῦ διηκρίνησε πολλὰ εἰς τοὺς βίους τοῦ Θησέως, τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Νικίου, ὁ Ἀρποκρατίων δὲ τέλος καὶ ἄλλοι λεξικογράφοι ἐξ αὐτοῦ ἠρύσθησαν τὰ πλείστα καὶ σαφέστερα περὶ τῶν Αθηναϊκῶν θεσμῶν. Τὴν ὑπὸ πολλῶν καὶ πολυτρόπως μνημόνευσιν ταύτην τοῦ ἔργου φέρει, ὄχι βέβαια καὶ πειστικῶς, ὁ Θεόδ. Ραϊνάχ ὡς αἰτίαν τῆς ἀπωλείας, ἰσχυριζόμενος ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἀντιγραφεῖς ἐλόγιζον ἀνωφελές νὰ ἐπιχειρῶσι τὴν

συγγραφήν έργου ολοκλήρου σχεδόν, κατά την αντίληψίν των, περιλαμβανομένου αποσπασματικώς εις άλλα συγγράμματα.

Οπωσδήποτε βέβαιον είναι ότι ήδη από της εποχής της Αναγεννήσεως η Αθηναίων Πολιτεία εθεωρείτο απολεσθείσα οριστικώς, και έκτοτε μόνον τα πολλαχόθεν συλλεγέμενα αυθεντικά ή ηλλοιωμένα αποσπάσματα, 90 περίπου, και η δισέλιδος κολοβή περίληψις των περιεχομένων αυτής, η γνωστή υπό τον τίτλον «εκ των Ηρακλείδου περί πολιτείας Αθηναίων» (8) έδιδαν ιδέαν τινά της όλης πραγματείας (9) .

Τω 1885 όμως επί εφθαρμένου παπύρου της βιβλιοθήκης του Βερολίνου ανέγνωσαν περικοπάς ιστορικής, αι οποίαι ευκόλως ανεγνωρίσθησαν ως ανήκουσαι εις την Αριστοτέλους Αθηναίων Πολιτείαν. Επειδή δε ο πάπυρος προήρχετο εξ Αιγύπτου, όπου είχαν ήδη ανευρεθή οι λόγοι του ρήτορος Υπερείδου και το Παρθένιον του ποιητού Αλκμάνος, εγεννήθη έκτοτε η ελπίς της εκεί ανευρέσεως της Αθηναίων Πολιτείας, καθ' όσον μάλιστα έκ τινος εν Πετρούπολει αποκειμένου καταλόγου Αιγυπτιακής βιβλιοθήκης εβεβαιούτο ότι το έργον εσώζετο εκεί κατά τον τρίτον μ. Χ. αιώνα.

Και η ελπίς εντός ολίγου επραγματοποιήθη. Το 1891 ηγγέλθη εκ Λονδίνου ότι μεταξύ δέσμης παπύρων, άγνωστον πώς και πότε εισαχθέντων εις το Βρετανικόν Μουσείον, ανευρέθη η Αθηναίων Πολιτεία του Αριστοτέλους. Μετ' ολίγας δε εβδομάδας εξεδόθη αύτη υπό του κ. Kenyon το πρώτον.

Ευθύς εξ αρχής το κείμενον, σύμφωνον άλλως προς τα σωζόμενα αποσπάσματα, ανεγνωρίσθη αυθεντικόν, διεπιστώθη δε μάλιστα και του αντιγράφου η μεγάλη αρχαιότης, αναγομένου εις τον πρώτον μ. Χ. αιώνα. Αποτελείται δε τούτο εκ τεσσάρων ταινιών παπύρου ανίσων διαστάσεων, μήκους εν όλω έξ σχεδόν μέτρων και μέσου πλάτους εικοσιοκτώ εκατοστών. Επί της κυρίας όψεως ευρίσκονται γραμμένοι λογαριασμοί ιδιωτικού τινός κτήματος, έχοντες χρονολογίαν το 11ον έτος της βασιλείας του Βεσπασιανού, ήτοι το 78 ή 79 Μ. Χ. Επί της αντιθέτου δε όψεως (In verso) υπάρχει το κείμενον της Αθηναίων Πολιτείας με τέσσαρας διαφόρους χαρακτήρας. Με τον γραφικόν δε χαρακτήρα του πρώτου

αντιγραφώς, πιθανώς ειδικωτέρου, υπάρχουν διορθώσεις επί των άλλων τριών τεμαχίων.

Και μολονότι ο γραφικός χαρακτήρ εν συνόλω είναι κανονικός και επιμελημένος, η ανάγνωσις όμως παρουσίασε δυσχερείας ένεκα της συνεχούς γραφής όλων των λέξεων, της μη στίξεως, της συντηήσεως των τελικών συλλαβών των λέξεων και της πολλαχού φθοράς του παπύρου, ώστε μέγα πράγματι κατόρθωμα ήτον η πρώτη αυτού ανάγνωσις υπό του Άγγλου φιλόλογου Κένυον. Μολονότι δε και τα ολίγα σχετικώς λάθη της πρώτης εκδόσεως διορθώθησαν έκτοτε (10), ουχ ήττον απομένουσι και άλλα, ουσιωδέστερα δε, λάθη οφειλόμενα εις τους παλαιούς αντιγραφείς. Και από της απόψεως δε αυτής μας παρέχει ο πάπυρος της Αθηναίων Πολιτείας σημαντικώτατα ωφελήματα, διότι μας δίδει να εννοήσωμεν το πλήθος των παραφθορών και αλλοιώσεων, όσαι εγίνοντο υπό των αντιγραφών εις τα αρχαία κείμενα: Λέξεις ηλλοιωμέναι, φράσεις μετατοπισμέναι, κακή ανάγνωσις του αντιγραφομένου, παραλείψεις, φράσεις αυθαιρέτως εξηγητικάί (γλώσσαι), αντικαταστήσασαι κάποτε το αρχικόν κείμενον ή παρεμβαλλόμεναι παραπλεύρως των γνησίων, αλλοιούσιν εις πολλά μέρη το κείμενον. Μεγαλύτερα ακόμη αλλοιώσις, ως απέδειξεν η κριτική του κειμένου μελέτη (11), προήλθεν εκ της παρεμβολής περικοπών άλλου προγενεστέρου, αλλ' ασημοτέρου συγγράμματος επί του αυτού θέματος — παρεμβολής γενομένης μεθοδικώς μεν σύμφωνα με τας χρονολογίας, αλλ' αντιφασκούσης συχνότατα με το κείμενον. Εφ' όσον αι παρέμβλητοι φράσεις αυταί αφαιρούνται, επί τοσούτον καταφαίνεται το γνώριμον εις ημάς ύφος του Αριστοτέλους, η λιτότης και η ακρίβεια της φράσεως η ξηρά διατύπωσις του σκοπούμένου άνευ πλεονασμού και άνευ ελλείψεως.

Δύναται δε να ορισθή εξ αυτού του ιδίου συγγράμματος η εποχή της συγγραφής του. Διότι ο τελευταίος αναφερόμενος εις αυτό άρχων είναι ο Κηφισοφών (§ 54) **επώνυμος** του έτους 329 — 328 π.Χ., ουδείς δε λόγος γίνεται περί των σημαντικών μεταβολών, όσας εις το Αθηναϊκόν πολίτευμα επέφερεν ο Αντίπατρος το 322 π. Χ., ήτοι το έτος ακριβώς του θανάτου του Αριστοτέλους. Ωστε βεβαίως μεταξύ του 328 και 322 συνετελέσθη η συγγραφή.

Αι παρεχόμενοι υπό της Αθηναίων Πολιτείας νέα πληροφορία και αι συμβολαί εις τας υπάρχουσας περί της ιστορίας καθόλου και της πολιτειακής εξελίξεως ιδίως των Αθηναίων είναι πολλά και πολύτιμοι. Μάλιστα δ' εξόχως διαφωτιστική αποβαίνει η μελέτη του έργου και διά το αστικόν, κυρίως όμως διά το δημόσιον Αττικόν δίκαιον.

Διαιρείται δε το σύγγραμμα εις **Ιστορικόν** και εις **Περιγραφικόν** μέρος. Το Ιστορικόν μέρος, ως ευρέθη εν τω παπύρω, είναι ελλιπές εις την αρχήν του, διότι δεν υπάρχει η απ' αρχής γραφείσα ιστορία των Αθηνών μέχρι της συνωμοσίας του Κύλωνος. Το δε Περιγραφικόν απομένει ατελές, διότι λόγω φθοράς του παπύρου λείπει η περιγραφή του οργανισμού και των δικονομικών τύπων των Αθηναϊκών δικαστηρίων. Και η απώλεια μεν της αρχής του έργου δεν είναι μεγάλη, διότι και άλλοθεν δυνάμεθα οπωσδήποτε να την συμπληρώσωμεν σχεδόν εξ αυτού του Αριστοτελικού κειμένου και αι ιστορικά δε πηγαί, από των οποίων ηρύσθη ο Αριστοτέλης τα της γενέσεως και των αρχών της Αθηναϊκής πολιτείας, διεσώθησαν σχεδόν όλαί μέχρις ημών. Η έλλειψις όμως του τέλους αποβαίνει σημαντική ιδίως διά τους μελετητάς του Αττικού δικαίου.

Το πρώτον μέρος του έργου το καθαρώς ιστορικόν ακολουθεί αυστηράν χρονολογικήν σειράν, συντομωτάτη δε ή ουδεμία γίνεται μνεία των ανδρών, έστω και επιφανών, όσοι δεν συνετέλεσαν εις πολιτειακάς ή διοικητικάς μεταβολάς. Ούτως ουδαμού αναφέρεται ο Αλκιβιάδης, ενώ απεναντίας εκτενώς αναφέρονται τα κατά τον Σόλωνα και τον Κλεισθένην, τα της διοικήσεως και πτώσεως των Πεισιστρατιδών, το μετά την εν Σικελία καταστροφήν ολιγαρχικόν κίνημα, η άλωσις των Αθηνών υπό του Λυσάνδρου και τέλος η αποκατάστασις του δημοκρατικού πολιτεύματος το 403 π. Χ. Σταματά δε ο Αριστοτέλης εις το σημείον τούτο, διότι την θριαμβευτικήν επάνοδον του δήμου εις την εξουσίαν διά του Θρασυβούλου κρίνει ως την ενδεκάτην και τελευταίαν μεταβολήν της πολιτειακής ιστορίας των Αθηναίων. Αληθώς δε καθ' όλον τον τέταρτον π. Χ. αιώνα η αθηναϊκή πολιτεία πλην μερικών τροποποιήσεων εις τας λεπτομερείας ουδεμίαν υπέστη ριζικήν μεταρρύθμισιν.

Το τελευταίον τούτο επί της εποχής του δημοκρατικόν πολίτευμα, ως ελειτούργει επί της βασιλείας Αλεξάνδρου του Μεγάλου, αποτελεί το δεύτερον μέρος του συγγράμματος του Αριστοτέλους. Μετά εισαγωγικόν κεφάλαιον περί του αστικού νόμου και του περί εφήβων θεσμού ο Αριστοτέλης περιγράφει επακριβώς τα του διοικητικού συστήματος της Αθηναίων πολιτείας, η οποία ως προς την εσωτερικήν οργάνωσιν ήτο την εποχήν εκείνην πληρεστάτη. Εκθέτει κατά συσχέτισιν τας δικαιοδοσίας της εκκλησίας του δήμου και της Βουλής, αι οποίαι κατ' ουσίαν απετέλουν αμφότεραι την υπό του δήμου διοίκησιν της πολιτείας. Πραγματευόμενος δε τα της Βουλής των πεντακοσίων ορίζει και την δικαιοδοσίαν των καθέκαστα οικονομικών αρχόντων (ανωτέρων δηλαδή υπαλλήλων).

Οι άρχοντες διαιρούνται εις δύο κατηγορίας, τους **κληρουμένους** και τους **εκλεγομένους**. Οι εκλεγόμενοι ήσαν σχετικώς ολίγοι και ιδίως τοιοῦτοι ήσαν προκειμένου περί αξιωμάτων απαιτούντων ειδικήν μόρφωσιν και πείραν.

Οι διά κλήρου λαμβανόμενοι άρχοντες υποδιηρούντο εις:

Άρχοντας ετησίους επί των κοινών διοικητικών υποθέσεων (**εγκύκλιος διοικήσεις**), εκλεγομένους ως επί το πλείστον ομαδικώς ανά δέκα δι' εκάστην διοικητικήν εξουσίαν.

Άρχοντας ανωτέρους ετησίους (**οι εννέα άρχοντες**) και άρχοντας πενταετούς θητείας. Ο τρόπος του καταρτισμού ενός εκάστου σωματείου αρχόντων και η έκτασις της δικαιοδοσίας του εξηγούνται και καθορίζονται υπό του Αριστοτέλους, λεπτομερεστέρα δε γίνεται υπ' αυτού ανάλυσις των τύπων των αναφερομένων εις τα δικαστήρια και εις τας εορτάς.

Η λεπτομερής περιγραφή των δικαστηρίων του δήμου, η οποία απετέλει το τελευταίον κεφάλαιον του συγγράμματος, δυστυχώς δεν διεσώθη πλήρης, και μόνον αποσπάσματα εξ αυτής έχομεν.

Τα προ αυτού και τα σύγχρονά του ίσως κείμενα, εξ όσων ηρύσθη ο Αριστοτέλης τας ιστορικάς πληροφορίας, δεν αναφέρει ονομαστικώς, μεταχειριζόμενος πάντοτε αορίστους περί αυτών εκφράσεις, ως π. χ.

«οι μεν . . . οι δε» — «η κοινή γνώμη» — «οι δημοκρατικοί συγγραφείς — «οι αντιφερόμενοι προς τούτους». Μόνον δε τον Ηρόδοτον και τον Σόλωνα ως συγγραφείς αναφέρει ονομαστί. Από του Ηροδότου ηρύσθη σχεδόν όλην την ιστορίαν των Πεισιστρατιδών και του Κλεισθένους, από δε τον Σόλωνα έλαβε και τα σχετικά προς την πολιτικήν και κοινωνικήν κατάστασιν, την προ και μετά την Σολώνειον νομοθεσίαν.

Επίσης, αν και δεν αναφέρει ονομαστί τον Θουκυδίδην (12) , εδανείσθη απ' αυτόν πολλάς των λεπτομερειών της ολιγαρχικής στάσεως του 411 π. Χ. και τας επί ταύτης κρίσεις του. — Από τον Ξενοφώντα απεναντίας, πλην του λόγου του Θηραμένους ίσως, ουδέν άλλο ηρύσθη.

Και πρόδηλον φαίνεται, όπως δεικνύει προσφυώς ο Θ. Ραϊνάχ, (13) ότι την αφήγησιν της ιστορίας των Τριάκοντα τυράννων και την σκιαγραφίαν του δημαγωγού Κλέωνος. (14) εδανείσθη ο Αριστοτέλης από τον βαθύτερον και επιφανέστερον μετά τον Θουκυδίδην ιστορικόν Θεόπομπον, τον οποίον και Διόδωρος ο Σικελιώτης έλαβεν οδηγόν.

Αι γενικαί ιστορίαι, πλην ως προελέχθη, της του Ηροδότου, δεν συνέβαλαν σημαντικώς εις τον καταρτισμόν του Αριστοτελικού συγγράμματος, παρασχούσαι μόνον εις αυτόν ενίοτε χαρακτηριστικά τινα επεισόδια. Ενώ αντιθέτως οι λεγόμενοι Αθιδογράφοι (15) ήτοι οι χρονικογράφοι της Αθηναϊκής ιστορίας ωδήγησαν αυτόν εις την χρονολογικήν αφήγησιν. Ο Κλεόδημος, ο Φανόδημος, ο Ανδροτίων συμπαραβαλλόμενοι υπό του Αριστοτέλους διεφώτισαν αυτόν ως προς την χρονολογικήν εξέλιξιν των γεγονότων, του παρέσχον δε μάλιστα πολλάκις συντόμους χαρακτηρισμούς αυτών τούτων των γεγονότων, ως αποδεικνύει του Αριστοτελικού κειμένου η παραβολή προς τα σωζόμενα σχετικά αποσπάσματα των Αθιδογράφων. (16)

Άλλα δε προς τούτοις βοηθήματα είχεν ο Αριστοτέλης την Συναγωγήν δογμάτων (διαταγμάτων) και επισήμων εγγράφων Κρατερού του Μακεδόνοσ, τας επιγραφάς και τα μνημεία, τα ποιήματα του Σόλωνος, τα λαϊκά άσματα και τας λαϊκάσ παροιμίας,

τας οποίας προσφυέστατα μεταχειρίζεται διεξηγών δι' αυτών ή επιβεβαιών ιστορικά γεγονότα.

Το δεύτερον μέρος τον έργου κατ' ελάχιστον αναφέρεται εις ιστορικάς πηγάς, διότι ο Αριστοτέλης εις αυτό περιγράφει το σύγχρονόν του πολιτειακόν σύστημα, αντιλαμβανόμενος και πληροφορούμενος αυτός ο ίδιος τα πράγματα. Και ενώ εις το πρώτον μέρος, την ιστορικήν δηλαδή εξέλιξιν της Αθηναίων πολιτείας, διακρίνεται στιβαρά δύναμις κριτική, ρέει δε ομαλώς και καθαρώς η διήγησις ως αν από διαυγούς και πλουσίας πηγής, εις το δεύτερον μέρος, το περιγραφικόν δηλονότι και αναλυτικόν, επικρατεί η ανυπέρβλητος μεθοδικότης και ο θαυμαστός διασαφιστικός τρόπος της Αριστοτελικής διανοίας. Εν συνόλω δε ο Αριστοτέλης δεικνύεται κριτικός βαθύτατος και εις την χρήσιν των ιστορικών κειμένων και εις την εκλογήν αυτών και εις την εκτίμησιν της σημασίας των γεγονότων. Το **ομοιαληθές** — όπως εις όλον το Αριστοτελικόν σύστημα — διήκει απ' αρχής έως τέλους του συγγράμματος ως το ασφαλέστερον κριτήριον επί των ασαφών και επί των αντιθέτως αναφερομένων. Διά της τοιαύτης μεθόδου του ομοιαληθώς κρίνειν αποκρούει τας εναντίον του Σόλωνος και του Θηραμένου διαβολάς και ομοιοτρόπως τροποποιεί την διήγησιν του Θουκυδίδου περί της συνωμοσίας του Αρμοδίου και του Αριστογείτονος, αυτός ίσως επί του προκειμένου πλησιάσας περισσότερο την αλήθειαν. (17)

Μ' όλα αυτά τα πλεονεκτήματα ο Αριστοτέλης δεν δύναται να θεωρηθή το πρότυπον ιστορικού συγγραφέως· όχι μόνον κατά την σημερινήν αντίληψιν της ιστορίας, αλλ' ουδέ παραραβαλλόμενος προς τους επιφανείς αρχαίους ιστορικούς συγγραφείς. Διότι την ιστορικήν του αφήγησιν δεν την ολοκληρώνει το βαθύ εκείνο και ιδιότυπον κριτικόν ύφος του Θουκυδίδου το καθιστών το σύγγραμμα του Πελοποννησιακού πολέμου σύνολον άρτιον και αδιάσπαστον, ουδ' εμπυχώνει αυτήν η υπερτέρα και γενική και κοσμοπολιτική αντίληψις των γεγονότων, η διαπνέουσα και διακρίνουσα την ιστορίαν του Πολυβίου.

Άλλως δε, αν και διατριβών εις τας λεπτομερείας ο Αριστοτέλης, δεν είναι πάντοτε και εις ταύτας χρονογράφος αλάθητος. Τούτο δε πρέπει

ν' αποδοθή εις το εσπευσμένον της συγγραφής και εις μη επιγεννημένην αναθεώρησιν και βάσανον του έργου μάλλον, παρά εις άγνοιαν ιστορικών πηγών και αυθεντικών κειμένων. Ούτως ιστορεί τον Κίμωνα νέον κατά την εποχήν της εξασθενίσεως των εξουσιών του Αρείου Πάγου (18) , ενώ τότε, ήτοι μετά την θάνατον του δημαγωγού Εφιάλτου, ήτο τουλάχιστον 40 ετών. Ομοίως τας περί ειρήνης προτάσεις των Λακεδαιμονίων ορίζει γενομένας μετά την εν Αργινούσαις ναυμαχίαν (19) , ενώ εγένοντο αύται μετά την εν Κυζίκω.

Αλλά και από διευκρινιστικής απόψεως και καθορισμού των συμβάντων παρουσιάζει ανακριβείας τινάς. Ούτως εξηγεί κακώς την επί Σόλωνος σεισάχθειαν, συγγέων τα επί των ακινήτων κτημάτων επιβεβλημένα βάρη προς τα ενυπόθηκα επ' αυτών ιδιωτικά δάνεια. Επίσης βεβαιοί εσφαλμένως ότι όλοι οι κατά το έτος της εν Αργινούσαις ναυμαχίας Αθηναίοι στρατηγοί κατεδικάσθησαν εις θάνατον, κλπ.

Αλλ' αι ανακρίβειαι αύται ελάχισται κατ' αριθμόν, κατ' ουσίαν δε σχετικώς ασήμαντοι δεν ελαττώνουν την αυθεντικότητα και την ακρίβειαν του όλου κειμένου της Αθηναίων Πολιτείας, η οποία μάλιστα ως σύγγραμμα πολιτειακής ύλης, εξηγούν τα του πολιτεύματος και του διοικητικού συστήματος των Αθηναίων είναι μοναδικόν και πρότυπον αληθώς έργον. Εις τούτο δε κυρίως φαίνεται ν' απέβλεψεν ο Αριστοτέλης.

Διακριτικά προς τούτοις χαρίσματα του Αριστοτελείου τούτου έργου είναι η απ' αρχής έως τέλους αυτού διήκουσα καλή πίστις τον συγγραφέως και το προμνημονευθέν λιτόν, διαυγές δε και αβίαστον αφηγηματικόν ύφος, περί του οποίου ενθουσιωδώς απεφαινοντο κατά την αρχαιότητα, από του Κικέρωνος, ο οποίος τον Αριστοτέλειον λόγον ωνόμασε **ποταμόν χρυσού**, μέχρι Διονυσίου του Αλικαρνασσέως, ο οποίος θαυμάζει την **διαύγειαν και το θέλητρον** των Αριστοτελικών σαφηνίσεων και μέχρι του Πλουτάρχου, ο οποίος εξαίρει την δύναμιν και την χάριν του ύφους του. Ούτω δε όχι μόνον από ιστορικής αλλά και από φιλολογικής απόψεως η Αθηναίων Πολιτεία είναι έν των πολυτιμοτέρων

κειμηλίων, των κληροδοτηθέντων εις ημάς υπό της κλασσικής Ελληνικής αρχαιότητος.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΕΛΛΕΙΠΟΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Από τα ελλείποντα εν αρχή κεφάλαια της Αθηναίων Πολιτείας διεσώθησαν εις άλλους αρχαίους συγγραφείς τα εξής αποσπάσματα, διά των οποίων γίνεται αποκατάστασις όχι βεβαίως του λεκτικού κειμένου της συγγραφής, αλλά του νοήματος και των εν αυτή πληροφοριών περί της αρχής και περί των πρώτων χρόνων της ιστορικής ζωής των Αθηνών. Το πρώτον των αποσπασμάτων τούτων είναι εκ της σωζομένης, ως εν τη εισαγωγή είρηται, Επιτομής της Αθηναίων Πολιτείας του Ηρακλείδου. Μετ' αυτό δε τα εν τη αυτή Επιτομή αποσπάσματα (5, 6, 7, 8, 9, 10, 11) περιεχόμενα εις το σωζόμενον Αριστοτελικό κείμενον, παρετέθησαν διά να καταδειχθή ούτως αμοιβαίως η αυθεντικότητα και του Λονδινίου παπύρου και του παρατιθεμένου πρώτου της Επιτομής αποσπάσματος. — Οι συγγραφείς, παρά τοις οποίοις ευρίσκονται ταποσπάσματα, αναφέρονται εις υποσημειώσεις, ελήφθησαν δε ταύτα εκ της εκδόσεως V. Rose, *Arist. qui ferebantur libr. frag.* Teubner και εκ της εκδόσεως Arist. Πολ. Αθην. υπό Fr. Blass. Teubner].

Απόσπασμα 1ον.

§ 1. Οι Αθηναίοι (20) αρχικώς μεν εκυβερνώντο υπό βασιλείας. Όταν δε ο Ίων κατώκησε μετ' αυτών, τότε κατά πρώτον ωνομάσθησαν Ίωνες. Ο δε Πανδίων, ο οποίος εβασίλευσε μετά τον Ερεχθέα, δένειμε την βασιλείαν (αρχήν) εις τους υιούς του· και ούτοι (οι Αθηναίοι) συνεχώς ευρίσκοντο εις πολιτικές στάσεις μεταξύ των. Ο Θησεύς δε προσεκάλεσεν αυτούς διά προκηρύξεώς του και τους συνεφιλίωσε με δικαιοσύνην και ισότητα. Ούτος μεταβάς εις την Σκύρον απέθανε κρημνισθείς επί βράχων υπό του Λυκομήδους, ο

οποίος εφοβήθη μη του αφαιρέση (ο Θησεύς) την νήσον. Οι δε Αθηναίοι μεταγενέστερον μετά τους Περσικούς πολέμους μετέφεραν τα οστά του.

§ 2. Και από του γένους των απογόνων του Κόδρου δεν εξελέγοντο πλέον βασιλείς, διότι εφαινότο ότι κατήντησαν τρυφηλοί και μαλθακοί. Ο δε Ιππομένης, εἷς των απογόνων του Κόδρου, θέλων ν' απορρίψη την κατηγορίαν αυτήν, ὅτε συνέλαβε μοιχευομένην την θυγατέρα αυτού Λειμόνην, εκείνον μεν τον μοιχόν εφόνευσε σύρας ὀπισθεν του ἄρματός του [μετά της θυγατρός], αυτήν δε την θυγατέρα του ἐκλείσε μαζί με ἕνα ἵππον, ἕως ου ἀπέθανεν.

§ 3. Τους συντρόφους του Κύλωνος εις το κίνημα διά την αρπαγήν του τυραννικού αξιώματος, καταφυγόντας εις τον βωμόν της θεάς, τους εφόνευσαν οι οπαδοί του Μεγακλέους. Και τους δράστας της πράξεως ταύτης εξώρισαν (οι Αθηναίοι) ως ιεροσύλους.

5. Ο Σόλων ([21](#)) δώσας νομοθεσίαν εις τους Αθηναίους επέβαλε και αποκοπάς των χρεών, ήτοι την λεγομένην σεισάχθειαν· επειδή δε παρηνώχλουν αυτόν μερικοί σχετικώς με τους νόμους, ανεχώρησεν εις Αίγυπτον.

6. Ο Πεισίστρατος διατελέσας τύραννος τριάκοντα και τρία έτη απέθανε γέρων. — Ο Ίππαρχος ο υιός του Πεισιστράτου έρρεπεν εις τους παιδικούς έρωτας και ήτο φιλόμουσος. Ο Θεσσαλός δε ήτο νεώτερος την ηλικίαν και αυθάδης. Τούτον, όντα (επίσης) τύραννον, μη δυνηθέντες να φονεύσωσιν, εφόνευσαν τον Ίππαρχον τον αδελφόν αυτού. Ο δε Ιππίας σκληρότατα (έκτοτε) εβασίλευεν.

7. Και εισηγητής υπήρξε του νόμου περί εξοστρακισμού, ο οποίος ετέθη διά τους επιδιώκοντας να γίνωσι τύραννοι. Και άλλοι δε πολλοί εξωστρακίσθησαν και ο Ξάνθιππος και ο Αριστείδης.

8. Ο Εφιάλτης επέτρεπε να λαμβάνουν οπώρας εκ των ιδικών του αγρών οι θέλοντες, πολλούς δ' εξ αυτών εκαλούσεν εις δείπνον.

9. Ο Κλέων αναλαβών την αρχήν επέφερε την διαφθοράν του πολιτεύματος και ακόμη περισσότερο οι κατόπιν αυτού, οι οποίοι παντός είδους παρανομίας διέπραξαν και εφόνευσαν όχι ολιγώτερους των χιλίων. Ότε δε η εξουσία τούτων κατελύθη, ανέλαβαν την αρχήν ο Θρασύβουλος και ο Ρίνων, ο οποίος ήτο ανήρ καλός και ενάρετος.

10. Ο Θεμιστοκλής και ο Αριστείδης και η εξ Αρείου Πάγου Βουλή είχαν μεγάλην πολιτικήν δύναμιν.

11. Και των οδών έχουσι την επίβλεψιν ίνα μη καταλαμβάνουν μερικοί αυτάς δι' οικοδομών ή αποκλείουν με μάνδρας. — Ομοίως δε διορίζουν και τους ένδεκα διά κλήρου, τους έχοντας την επιστασίαν των φυλακισμένων. — Υπάρχουν δε και εννέα άρχοντες, (ήτοι έξ θεσμοθέται, οι οποίοι εκλεγέντες ορκίζονται ότι δικαίως θα διαχειρισθώσι την αρχήν και δεν θα λάβουν δώρα ή δεν θα αναθέσουν υπέρ εαυτών χρυσούν ανδριάντα. — Ο δε (άρχων) βασιλεύς διαχειρίζεται τα αφορώντα εις τας θυσίας και τον πόλεμον.

Απόσπασμα 2ον.

Ο Απόλλων (22) (λέγεται) πατρώος Τον Απόλλωνα εν κοινώ οι Αθηναίοι τιμώνσιν ως πατρογονικόν θεόν αυτών (πατρών) εξ αιτίας του Ίωνος· διότι αφ' ότου κατώκησεν ούτος εις την Αττικήν . . . οι Αθηναίοι ωνομάσθησαν Ίωνες και ο Απόλλων επωνομάσθη πατρογονικός αυτών.

Απόσπασμα 3ον.

Θέλων (23) δε ακόμη περισσότερο ν' αυξήση την πόλιν (ο Θησεύς) προσεκάλει πάντας παρέχων ισονομίαν· και το κήρυγμα «ο λαός εδώ ελάτε» (24) λέγεται ότι καθιερώθη από τον Θησέα, ότε προσεκάλεσέ ποτε όλον τον λαόν εις συνάθροισιν. Αλλ' όμως δεν αφήκε να γίνη άτακτος και ανάμικτος συνεπεία του ανεξελέγκτως συρρεύσαντος πλήθους η δημοκρατία, αλλά πρώτος διεχώρισεν εις ευπατρίδας και γεωργούς και τεχνίτας (25) και προσδιόρισας οι μεν ευπατρίδαι να επιβλέπωσι τα θεία και να γίνωνται άρχοντες και να είναι διδάσκαλοι των νόμων και εξηγηταί των οσίων και των ιερών ανέδειξεν αυτούς ούτως ειπείν ίσους με τους άλλου πολίτας, διότι οι μεν ευπατρίδαι εφαινοντο υπέρτεροι κατά την δόξαν, οι δε γεωργοί κατά την χρησιμότητα και οι τεχνίται κατά το πλήθος. Ότι δε πρώτος έκλινε προς τον όχλον, ως ο Αριστοτέλης λέγει, και αφήκε την μοναρχίαν, φαίνεται ότι ο Όμηρος το μαρτυρεί εις τον κατάλογον των πλοίων (26) , μόνους τους Αθηναίους επονομάσας δήμον.

Απόσπασμα 4ον.

[Ούτως] έχει γίνει (27) . Εις τον παλαιόν καιρόν ο λαός των Αθηναίων, πριν ή ο Κλεισθένης φέρη την τακτοποίησιν κατά φυλάς, ήτο διηρημένος εις [ευπατρίδας] γεωργούς και τεχνίτας και φυλαί τούτων ήσαν τέσσαρες, εκάστη δε των φυλών είχε τρεις μοίρας, τας οποίας ωνόμαζαν φατρίας και τριπτύας· καθεμία δε απ' αυτάς απετελείτο από τριάκοντα γένη και καθέν γένος είχε τριάκοντα άνδρας τους προσδιωρισμένους από αυτό το ίδιον γένος, οι οποίοι ελέγοντο γεννήται, εκ των οποίων διά κλήρου εξελέγοντο χωριστά καθείς διά τα ιερατικά αξιώματα, οποίοι (παραδείγμ. χάριν) οι Ευμολπίδαι και οι Κήρυκες και οι Ετεοβουτάδοι, καθώς ιστορεί εις την Αθηναίων πολιτείαν ο Αριστοτέλης, λέγων τα εξής· κατενεμήθησαν δε όλοι ομού αυτοί εις τέσσαρας φυλάς απομιμούμενοι τας ώρας του έτους, καθεμία δε των φυλών ήτο διηρημένη εις τρία μέρη, ούτως ώστε όλα τα μέρη να είναι δώδεκα, όπως οι μήνες εις το έτος, ωνομάζοντο δε τριπτύες και φατρίαί. Εις δε την φατρίαν ήσαν κανονισμένα τριάκοντα γένη, καθώς αι ημέραι εις τον μήνα, το δε γένος ήτο εκ τριάκοντα ανδρών.

Απόσπασμα 5ον.

Οι φυλοβασιλείς (28) (άρχοντες των φυλών) τέσσαρες εκλεγόμενοι μεταξύ των ευπατριδών ησχολούντο κυρίως περί τα θεία· διέμενον δε ομού εις το βασιλικόν οικοδόμημα, πλησίον του Βουκολίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

[Εκ των προτεθειμένων αποσπασμάτων και εκ του Ηροδότου (29) και Θουκυδίδου (30) αφ' ων ηρύσθη ο Αριστοτέλης, προς δε και εκ του Πλουτάρχου, ορυσθέντος εκ της «Αθηναίων Πολιτείας» (31) , αποκαθίσταται πλήρης η έννοια του ελλείποντος πρώτου κεφαλαίου συνοπτικώς, ως εξής]:

Ανέκαθεν οι Αθηναίοι εκυβερνώντο υπό βασιλέων. Έπηλις ο Ίων εγκαταστάς εν Αττική έδωκε τ' όνομά του εις τους αυτόχθονας επονομασθέντας έκτοτε Ίωνας. Επιφανής μυθολογούμενος βασιλεύς υπήρξεν ο Ερεχθεύς, ο κατόπιν δ' αυτού βασιλεύσας Πανδίων κατένειμε την βασιλικήν εξουσίαν εις τους υιούς του, ένεκα δε της τοιαύτης διαιρέσεως η χώρα έκτοτε διαρκώς εστασίαζε μέχρι Θησέως. Ούτος συνήνωσε τους δήμους της Αττικής, έκαμε δε πυκνότερον των Αθηνών τον οικισμόν και προέβη εις κοινωνικήν και πολιτικήν διοργάνωσιν επί το δημοτικώτερον. Εις μεταγενεστέρους δε χρόνους, επιφανής και φιλόπατρις των Αθηνών βασιλεύς υπήρξεν ο Κόδρος, εν πολέμω πεσών.

Η επελθούσα είτα κατάπτωσις του βασιλικού οίκου των Κοδριδών και η προϊούσα ανάπτυξις των δήμων επέφερε την κατάλυσιν της βασιλείας. Τότε δε αι Αθήναι εκυβερνήθησαν υπό των παλαιών ευγενών οικογενειών. Αλλ' αι μεταξύ τούτων έριδες και αντιζηλίαι προεκάλουν συνεχείς στάσεις.

Τότε νέος τις ευπατρίδης, ο Κύλων, Ολυμπιονίκης, γαμβρός δε επί θυγατρί του Θεαγένους, τυράννου των Μεγάρων, επεχείρησε ν' αρπάση την τυραννίαν. Επέτυχε να καταλάβη την Ακρόπολιν, αλλ' οι εν τοις αγροίς σπεύσαντες πολυπληθείς επολιόρκησαν αυτόν εκεί. Ελλείπει τροφίμων οι εν τη Ακροπόλει δεινώς επιέζοντο. Και ο μεν Κύλων ηδυνήθη κρύφα να διαφύγη, οι δε οπαδοί του κατέφυγον ικέται εις τον ναόν της Αθηνάς. Εκεί συνεθηκολόγησαν μετά του άρχοντος Μεγακλέους, του εκ του οίκου των Αλκμεονιδών, αρχηγού των πολιορκητών. Αλλ' ότε πίστιν παρέχοντες εις τας σπονδάς εξήλθον του ναού, κατεσφάγησαν, τινές δε μάλιστα παρά τον βωμόν των Εριννύων, όπου είχον καταφύγει.

Το εναγές πραξικόπημα τούτο κατέστησε παρά τω λαώ μισητόν τον οίκον των Αλκμεονιδών, η δε φατρία του Κύλωνος ενισχυθείσα ούτω, εστασίαζεν εκ του φανερού κατ' αυτών. Ίνα δοθή πέρας εις τους εμφυλίους σπαραγμούς απεφάσισεν ο δήμος να υποβληθώσιν εις δίκην οι δράσται της εναγούς πράξεως προ δικαστηρίου τριακοσίων ανδρών εκλεγέντων εκ των επιφανών και ορκισθέντων προ των

βωμών ίνα κρίνωσι την υπό του Μύρωνος υποβληθείσαν σχετικήν καταγγελίαν (32) .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β. (33)

[ΤΟ ΕΥΡΕΘΕΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ]

. Ο Μύρων, αναλαβόντες δι' όρκου προ των βωμών την καταγγελίαν ότε δε απηγγέλη καταδίκη εναντίον εκείνων διά το ανοσιούργημα, αυτοί μεν οι ανοσιουργήσαντες εξεχώθησαν από τους τάφους των, οι δε απόγονοι των κατεδικάσθησαν εις παντοτινήν εξορίαν. Και κοντά εις αυτά έγινε θρησκευτική εξάγνις (καθαρός) από τον Επιμενίδην τον Κρήτα.

II. Ύστερα δε απ' αυτά συνέβη να καταντήσουν εις στασιασμόν αναμεταξύ των οι επίσημοι και ο λαός διά πολύν καιρόν, διότι το πολίτευμα ήτο και καθ' όλα μεν τα άλλα ολιγαρχικόν και επί πλέον δε οι πτωχοί ήσαν υποδουλωμένοι εις τους πλουσίους και αυτοί και τα παιδιά των και αι γυναίκες των· και ωνομάζοντο πελάται και εκτήμοροι (34) . Διότι με τοιούτου είδους μίσθωσιν (ήτοι δίδοντες τα πέντε έκτα του εισοδήματος εις τον κύριον της γης) (35) εκαλλιεργούσαν τους αγρούς των πλουσίων. Όλη δε η γη ανήκεν εις ολίγους. Και αν δεν έδιδαν όλον το μίσθωμα (οι γεωργοί) ήσαν εκ του νόμου υποκείμενοι εις δουλείαν αυτοί και τα τέκνα των και τα χρέη εξ οιασδήποτε αιτίας επέφεραν υποχρέωσιν σωματικής δουλείας (του χρεώστου) έως εις τον καιρόν του Σόλωνος· αυτός δε πρώτος έγινε προστάτης της λαϊκής τάξεως. Το σκληρότατον μεν λοιπόν και πικρότατον (απ' όλα) εις εκείνην την πολιτικήν κατάστασιν ήτο διά τους πολλούς ο τοιούτος θεσμός της δουλείας, αλλ' όμως και διά τα άλλα πολιτικά πράγματα επίσης ήσαν δυσσαρεστημένοι· διότι δεν είχαν καμμίαν, διά να είπωμεν ούτω, συμμετοχήν εις όλην εν γένει την διαχείρισιν της πολιτείας.

Η δε οργάνωσις του αρχαίου πολιτεύματος, εκείνου που υπήρχε προ του Δράκοντος, ήτο ως εξής. Οι μεν άρχοντες προήρχοντο από την αριστοκρατικήν και από την πλουτοκρατικήν τάξιν. Και κατ' αρχάς μεν ισοβίως, έπειτα δε διά μίαν δεκαετίαν. Τα πλέον μεγάλα δε και πρώτα αξιώματα ήσαν ο βασιλεύς, ο πολέμαρχος και ο άρχων· εκ τούτων δε πρώτον αξίωμα ήτο (το αξίωμα) του βασιλέως, διότι αυτό υπήρχε πατροπαράδοτα, δεύτερον δε αξίωμα ιδρύθη η πολεμαρχία, ένεκα του ότι υπήρξαν μερικοί των βασιλέων ανίκανοι εις τα πολεμικά πράγματα· εξ αιτίας δε τούτου και είχαν προσκαλέσει τον Ίωνα (ως στρατηγόν), ότε ευρέθησαν εις κρίσιμον περίστασιν· τελευταίον δε αξίωμα ευσυστήθη το του άρχοντος, διότι, ως μεν λέγουν οι περισσότεροι, επί της αρχοντίας του Μέδωνος, ως δε λέγουν μερικοί, επί της αρχοντίας του Ακάστου ιδρύθη το αξίωμα αυτό. Ούτοι δε προβάλλουν ως τεκμήριον του ισχυρισμού των το ότι εννέα άρχοντες ορκίζονται να τηρούν τας ενόρκους αυτών υποχρεώσεις όπως αύται ισχύουν από της εποχής του Ακάστου, ώστε επί της βασιλείας τούτου (συμπεραίνουν) παρεχώρησαν οι απόγονοι του Κόδρου μέρος του βασιλικού αξιώματος εις αντάλλαγμα των δοθεισών εις τον τότε άρχοντα (εκ του γένους των) δωρεών. Το πράγμα μεν λοιπόν, κατά ποίαν εκ των δύο υποθέσεων συνέβη, μικράν διαφοράν παρουσιάζει ως προς την εποχήν που συνέβη. Απόδειξις δε της μεταγενεστέρας ιδρύσεως του αξιώματος του άρχοντος είναι το ότι ούτος δεν διοικεί καμμίαν από τας πατροπαραδότους τελετάς, όπως ο βασιλεύς και ο πολέμαρχος (διοικούν), αλλά όλα αι τελεταί, τας οποίας διευθύνει, είναι μεταγενέστεραι· διό και το αξίωμα τούτο έχει μεγαλυνθή εις νεωτέρους χρόνους, αυξηθέν βαθμηδόν με προσθέτους δικαιοδοσίας. Οι θεσμοθέται δε (άρχοντες) εξελέγησαν ύστερ' από πολλά έτη, ότε πλέον εγένετο εκλογή των αρχόντων ετησίως, προς τον σκοπόν καταγράφοντες τους ψηφιζομένους νόμους να τους διαφυλάττουν, διά να δικάζωνται σύμφωνα με αυτούς οι παρανομούντες· ούτω και είναι το μόνον αξίωμα τούτο που δεν είχε ποτε διάρκειαν πλέον ή ετησίαν. Ως προς μεν λοιπόν τον χρόνον της ιδρύσεώς των έχουν τα αξιώματα τοιαύτην διαφοράν αναμεταξύ των. Δεν ήσαν δε όλοι εγκατεστημένοι εις έν μέρος οι εννέα άρχοντες. Αλλ' ο μεν βασιλεύς έμενεν εις το ονομαζόμενον τώρα Βουκόλιον, πλησίον του πρυτανείου (απόδειξις δε τούτου είναι ακόμη ότι και τώρα εκεί γίνεται η σύμμιξις της γυναικός του βασιλέως με

τον Διόνυσον) (36) . Ο δε άρχων έμενεν εις το πρυτανείον, ο δε πολέμαρχος εις το Επιλύκειον (το οποίον πρότερον μεν ελέγετο πολεμαρχείον, αφού δε ο Επίλυκος γενόμενος πολέμαρχος το ανοικοδόμησε και το εκαλλώπισεν, ωνομάσθη (Επιλύκειον), οι δε θεσμοθέται (άρχοντες) έμενον εις το θεσμοθετείον. Εις τον καιρόν δε του Σόλωνος όλοι ομού οι άρχοντες συνήλθον εις το θεσμοθετείον. Είχαν δε εξουσίαν τότε οι άρχοντες να δικάζουν κατ' ουσίαν και απ' ευθείας τας δίκας και όχι όπως τώρα να ενεργούν μόνον προανάκρισιν (επί των δικών).

Ο οργανισμός μεν λοιπόν της διοικήσεως τοιούτος ήτο. Η δε βουλή των Αρεοπαγιτών είχεν αποστολήν το να επιβλέπη εις τήρησιν των νόμων, διηύθυνε δε τα πλείστα κυβερνητικά πράγματα της πόλεως και τα μεγαλύτερα, έχουσα συνάμα εξουσίαν και να τιμωρή και να επιβάλλη πρόστιμον εις όλους ιδίως τους παραβαίνοντας τους κοινωνικούς θεσμούς. (Τούτο δε), διότι η εκλογή των αρχόντων εγένετο εκ της αριστοκρατικής τάξεως και της πλουτοκρατικής, εξ εκείνων δε που είχαν διετελέσει άρχοντες εγίνοντο οι Αρεοπαγίται· διό και εξ όλων των αξιωμάτων μόνον τούτο διετηρήθη ισόβιον έως τώρα (37) . Ο οργανισμός μεν λοιπόν του πρώτου πολιτεύματος τοιούτος ήτο εις τας γενικάς του γραμμάς. Μετά δε τούτα ύστερα από την πάροδον όχι πολλού καιρού, επί του άρχοντος Αρισταίχμου, ο Δράκων έθεσε τους πολιτικούς νόμους αυτού. Το δε σύστημα των νόμων τούτο ήτο κατά τον εξής τρόπον· τα πολιτικά μεν δικαιώματα επενεμήθησαν εις τους έχοντας να εισφέρουν ένα πολεμικόν οπλισμόν στρατιώτου· διά δε τα αξιώματα των εννέα αρχόντων και των ταμιών ήσαν εκλέξιμοι όσοι είχαν περιουσίαν όχι μικροτέραν των δέκα μνων, ελευθέραν (από κάθε βάρος), διά δε τα άλλα αξιώματα τα μικρότερα εκλέξιμοι ήσαν όλοι οι εισφέροντες ένα πολεμικόν οπλισμόν· στρατηγοί δε και ίππαρχοι εγίνοντο από τους έχοντας περιουσίαν όχι ολιγωτέραν των εκατόν μνων, ελευθέραν (από κάθε βάρος) και τέκνα γνήσια από νόμιμον γυναίκα μεγαλύτερα των δέκα ετών. Τούτους δε έπρεπε να κρατούν υπό εγγύησιν οι πρυτάνεις και οι στρατηγοί και οι ίππαρχοι, οι του παρελθόντος έτους, μέχρις ου ήθελαν δώσει λογοδοσίαν, ως εγγυηταί δε ήσαν δεκτοί εκ της αυτής τάξεως των στρατηγών και των ιππάρχων. Συνέστη δε βουλή από τετρακοσίους και ένα, οριζομένους διά κληρώσεως εκ των έχόντων

πολιτικά δικαιώματα. Διά την κλήρωσιν δε ταύτην καθώς και διά τα άλλα αξιώματα ελαμβάνοντο οι άνω των τριάκοντα ετών και ωρίσθη να μη γίνεται δύο φορές άρχων ο αυτός πριν ή όλοι οι πολίται ήθελον γίνει άρχοντες· τότε δε πάλιν να γίνεται εξ αρχής νέα κλήρωσις (προς εκλογήν αρχόντων). Και αν κανείς εκ των βουλευτών απουσίαζεν από την συνέλευσιν ότε συνεδρίαζεν η βουλή ή συνήρχετο ο δήμος, αυτός επλήρωνε πρόστιμον τρεις μεν δραχμάς ο πεντακοσιομέδιμνος, δύο δε ο ιππεύς και μίαν ο ζευγίτης. Η δε Βουλή του Αρείου Πάγου ήτο φύλαξ των νόμων και επέβλεπε τους άρχοντας, όπως κυβερνούν σύμφωνα με τους νόμους· είχε δε δικαίωμα κάθε αδικούμενος να καταγγέλλη ενώπιον της Βουλής των Αρεοπαγιτών, ορίζων τον νόμον, κατά παράβασιν του οποίου αυτός (ο καταγγέλλων) ηδικείτο· τα χρέη όμως επέφεραν (και τότε) υποχρέωσιν σωματικής δουλείας, καθώς έχει προαναφερθή· και η ιδιοκτησία της γης ευρίσκετο εις χείρας ολίγων (38) .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΝΟΣ

Ενώ δε τοιαύτη ήτο η πολιτική οργάνωσις και οι πολλοί διετέλουν δούλοι των ολίγων έκαμεν επανάστασιν ο δήμος (ο λαός) εναντίον των επιφανών επειδή δε η επανάστασις ήχο ισχυρά και οι αντίπαλοι επί πολύν καιρόν ευρίσκοντο εις διάστασιν προς αλλήλους, εξέλεξαν από κοινού ως συνδιαλλακτήν και άρχοντα τον Σόλωνα και ανέθεσαν εις αυτόν να συντάξη την πολιτικήν οργάνωσιν, συνεπεία της ελεγείας (του ελεγειακού ποιήματος) την οποίαν αυτός είχε κάμει, και η οποία αρχίζει ως εξής:

Γνωρίζω εγώ κ' εις την ψυχή μου μέσα φωλιάζει
η θλίψη που βλέπω έτσι την παλαιότερη χώρα
της Ιωνίας
δυστυχισμένην. (39)

Εις αυτήν (την ελεγείαν) συνηγορεί και υπέρ των δύο αντιπάλων μερίδων και συζητεί τας αξιώσεις των και μετά ταύτα συμβουλεύει ομού και τους δύο να καταπαύσουν την υπάρχουσαν φιλονικίαν.

Ήτο δε ο Σόλων κατά μεν την καταγωγήν και την υπόληψιν μεταξύ των πρώτων, κατά δε την περιουσίαν και την κατάστασιν μεταξύ των της μεσαίως τάξεως, όπως και εκ των άλλων πραγμάτων είναι ομολογούμενον και όπως αυτός ο ίδιος εις τα ακόλουθα ποιήματά του βεβαιώνει, συμβουλεύων τους πλουσίους να μην είναι πλεονέκται:

Σεις δε πρααίνοντας στην ψυχή τον δυνατό
πόθο
που απ' τα πολλά αγαθά τον χορτασμό
επιτύχατε,
σε μετριοπάθεια βάλετε την υψηλοφροσύνη
σας· τι ούτε εμείς
(αλλοιώς) θα στέρξωμε, ούτε αυτά σε καλό θα
σας βγουν, (40)

και καθ' ολοκληρίαν πάντοτε την αιτίαν της στάσεως (ο Σόλων εις την ελεγείαν του) επιρρίπτει εις τους πλουσίους· διό και εις την αρχήν της ελεγείας λέγει ότι φοβείται αυτός «και την φιλαργυρίαν και την υπερηφάνειαν», διότι εξ αιτίας αυτών προέκυψεν η έχθρα.

Κύριος δε γενόμενος των πολιτικών πραγμάτων ο Σόλων και τον λαόν αποκατέστησεν εις ελευθερίαν, και κατά το παρόν και κατά το μέλλον, απαγορεύσας να συνομολογούνται δάνεια με σωματικήν εγγύησιν (και νόμους συνέταξε) (41) και έκαμε κατάργησιν των χρεών και των ιδιωτικών και των δημοσίων, την οποίαν (κατάργησιν) ονομάζουν σε ισάχθειαν, διότι απέσεισαν τα βάρη. Και ως προς τούτο μερικοί προσπαθούν να επικρίνουν συκοφαντικώς αυτόν διότι συνέβη εις τον Σόλωνα ενώ επρόκειτο να εφαρμόση την σεισάχθειαν να προείπη τούτο εις μερικούς των γνωρίμων του· έπειτα, όπως μεν λέγουν οι δημοκρατικοί, (ένεκα της προανακοινώσεως) έγινε καταστρατήγησις του νόμου υπό των φίλων προς όφελός των, όπως δε λέγουν οι θέλοντες να υβρίσουν, από την καταστρατήγησιν και αυτός επορίσθη ωφέλειαν. Διότι ούτοι (οι καταστρατηγήσαντες τον

νόμον) δανεισθέντες ηγόρασαν πολλήν έκτασιν γης και μετ' ολίγον, ότε έγινεν η αποκοπή των χρεών, ευρέθησαν πλούσιοι· ως εκ τούτου λέγουν ότι έγιναν πλούσιοι οι κατόπιν παρουσιαζόμενοι ως ανέκαθεν πλούσιοι. Αλλ' όμως πιθανώτερον παρ' όλα ταύτα είναι το λεγόμενον υπό των δημοκρατικών. Διότι δεν είναι εύλογον ως προς μεν τα άλλα (να δειχθή ο Σόλων) τόσον μετριοπαθής και φιλόπατρις, ώστε, ενώ ήτο δυνατόν εις αυτόν εκτοπίζων τους άλλους να γίνη τύραννος της πόλεως, ν' αποκρούση και τα δύο ταύτα και να προτιμήση το καλόν και την σωτηρίαν της πόλεως μάλλον παρά την ιδικήν του επικράτησιν, ως προς τόσον μικρά δε και ανάξια να κατακληιδώση τον εαυτόν του. Ότι δε ευρέθη εις τοιαύτην (δικτατωρικήν) εξουσίαν, τούτο μαρτυρούσι και η άθλια πολιτική κατάστασις και τα ποιήματα αυτού του ιδίου του Σόλωνος, ο οποίος εις πολλά μέρη των ποιημάτων αναφέρει τούτο (ότι δηλαδή θα ηδύνατο να γίνη απόλυτος άρχων) και όλοι οι άλλοι το ανομολογούσιν. Αυτή μεν λοιπόν η κατηγορία πρέπει να νομίζωμεν ότι είναι συκοφαντική.

Πολιτικόν δε οργανισμόν εσύστησε και νόμους έκαμεν άλλους· τους δε πολιτικούς θεσμούς του Δράκοντος έπαυσαν να τους μεταχειρίζονται εκτός των νόμων περί φόνου· χαράξαντες δε τους νόμους επάνω εις τους κύρβεις (42) , έστησαν τούτους εις την βασίλειον στοάν και ωρκίσθησαν να τους τηρούν όλοι. Οι δε εννέα άρχοντες ορκιζόμενοι προ του ιερού λίθου ωμολόγουν ότι, εάν ήθελον παραβή κανένα εκ των νόμων, θα προσέφερον (ως πρόστιμον της παραβάσεως) ένα ανδριάντα χρυσούν (43) . Όρισε δε (ο Σόλων) να ισχύωσιν οι νόμοι αμετάτρεπτοι δι' εκατόν έτη και ετακτοποίησε τον πολιτικόν οργανισμόν κατά τον εξής τρόπον. Κατά το τίμημα εχώρισε τον λαόν εις τέσσαρας τάξεις (τέλη) (44) όπως ακριβώς ήτο διηρημένος και πρότερον, ήτοι εις πολίτην πεντακοσιομέδιμνον, εις πολίτην ιππέα, εις πολίτην ζευγίτην και εις πολίτην θήτα.

Και τα μεν αξιώματα έδωκε προνόμιον να τα έχωσιν οι πεντακοσιομέδιμνοι και οι ιππείς και οι ζευγίται, ήτοι τα των εννέα αρχόντων και των ταμιών και των πωλητών (45) (οικονομικών υπαλλήλων) και των ένδεκα (46) και των κωλακρετών (47) δώσας εις κάθε μίαν απ' αυτάς τας τάξεις τα αξιώματα ταύτα αναλόγως της

φορολογίας· εις δε την τάξιν των θητών έδωκε το δικαίωμα να μετέχουν μόνον της γενικής συνελεύσεως του λαού και των δικαστηρίων. Ωρίσθη δε να πληρώνη φόρους πεντακοσιομεδίμνου μεν εκείνος του οποίου η ιδική του περιουσία δίδει εισόδημα πεντακοσίου μεδίμνου (48) (μέτρα χωρητικότητας) καρπών ξηρών και υγρών (49) ομού, ιππέως δε φόρους ο έχων εισόδημα τριακοσίου μεδίμνου, ως δε μερικοί λέγουν, ο έχων τα μέσα να συντηρή ήππον· ούτοι δε ως απόδειξιν προβάλλουν και την ονομασίαν της πολιτικής αυτής τάξεως, ως προκύψασαν εκ του πραγματικού αυτού γεγονότος, και τα αφιερώματα των παλαιών· διότι υπάρχει εις την ακρόπολιν αναθηματική εικών ενός Διφίλου, επί της οποίας είναι γραμμένα τα εξής:

Ο υιός του Διφίλου Ανθεμίων αυτήν εδώ (την εικόνα), εις τους θεούς αφιέρωσεν ανελθών από της τάξεως των θητών εις την τάξιν των ιππέων (50)

και ευρίσκεται πλησίον της επιγραφής ήππος εις ένδειξιν ότι τούτο (το σημείον) δηλοί την τάξιν των ιππέων. Αλλ' εντούτοις ευλογώτερον είναι το ότι (η τάξις των ιππέων) εκανονίσθη εκ του εισοδήματος όπως ακριβώς η τάξις των πεντακοσιομεδίμνων· εις την τάξιν δε των ζευγιδών κατετάχθησαν οι εκ της περιουσίας των έχοντες εισόδημα διακοσίων μεδίμνων καρπών εξ αμφοτέρων των ειδών (ξηρών και υγρών). Οι δε άλλοι, η θητική δηλαδή τάξις, δεν είχαν συμμετοχήν εις κανέν αξίωμα. Διά τούτο και τώρα ακόμη όταν ερωτώνται οι προσερχόμενοι ως κληρώσιμοι δι' οποιονδήποτε αξίωμα, εις ποίαν τάξιν (φορολογικήν) ανήκουν, ουδείς εξ αυτών λέγει ποτέ ότι ανήκει εις την τάξιν των θητών.

Τας δε αρχάς (51) ώρισε να εκλέγωνται διά κλήρου από προηγουμένως κριθέντας (52) (ως εκλεξιμούς), τους οποίους ήθελεν επί τούτω υποδείξει έκάστη φυλή. Εκάστη δε φυλή διά το αξίωμα των εννέα αρχόντων υπεδείκνυε δέκα και εκ τούτων εγένετο η κλήρωσις· εκ τούτου ισχύει ακόμη το να κληρώνη εκάστη φυλή δέκα, εκ τούτων δε να γίνηται η εκλογή διά ψηφοφορίας (διά κυάμων). Του ότι δε τα αξιώματα διά του κλήρου ώρισεν (ο Σόλων) να παρέχωνται αναλόγως των τάξεων απόδειξις είναι ο νόμος περί ταμιών, ο ισχύων

ακόμη και τώρα· διότι αυτός ο νόμος ορίζει να κληρώνονται οι ταμεία εκ της τάξεως των πεντακοσιομεδίμων (53) .

Ο Σόλων μεν λοιπόν τοιούτους νόμους έθεσε περί των εννέα αρχόντων. Διότι εις παλαιότεραν εποχήν η εν Αρείω Πάγω βουλή ώριζε τους εκλεξιμους διά τα αξιώματα μεταξύ των μελών αυτής και απ' αυτούς εξέλεγε τους μάλλον ικανούς δι' έκαστον αξίωμα δι έν έτος ορίζουσα (54) τούτους.

Αι φυλαί δε διετηρήθησαν όπως πρότερον τέσσαρες και φυλοβασιλείς ήσαν τέσσαρες. Εκάστη δε φυλή υποδιηρείτο εις τριπύας μεν τρεις, εις ναυκραρίας (55) δε τέσσαρας. Αρχηγός δε εκάστης ναυκραρίας ήτο εις ναύκραρος ωρισμένος να εποπτεύη τας εισφοράς και τας δαπάνας τας γινομένας, διά τούτο και εις τους νόμους του Σόλωνος, τους μη εν χρήσει πλέον, υπάρχει πολλαχού η διάταξις ότι οι ναύκραροι εισπράττουν και δαπανούν εκ του ναυκραρικού χρήματος.

Ίδρυσε δε και βουλήν εκ τετρακοσίων, εκατόν από κάθε φυλήν.

Εις δε την βουλήν του Αρείου Πάγου αφήκε την εποπτείαν της τηρήσεως των νόμων, καθώς ήτο αυτή και πρότερον επόπτης του πολιτεύματος, έχουσα το μεγαλύτερον και πλέον σημαντικό μέρος της πολιτικής διαχειρίσεως, και δικαιουμένη να τιμωρή τους σφάλλοντας και επιβάλλουσα πρόστιμον και χρηματικάς ποινάς και καταθέτουσα εις το ταμείον της πόλεως τα εισπραττόμενα πρόστιμα, χωρίς να είναι υπόχρεος να παρέχη αιτιολογίαν των αποφάσεων αυτής. Εις την δικαιοδοσίαν αυτήν ο Σόλων επρόσθεσε την κρίσιν επί των πολιτικών στάσεων. Βλέπων δε την μεν πόλιν να στασιάζη συχνά, μερικούς δε των πολιτών εκ ραθυμίας απέχοντας και πολιτικώς αχρωματίστους, έθεσεν ειδικόν περί αυτών νόμον, κατά τον οποίον όστις, ενώ η πόλις ευρίσκεται εις στάσιν, δεν επεμβαίνει ενόπλως υπέρ μιας των αντιπάλων μερίδων καταδικάζεται εις ατιμίαν και στερείται των πολιτικών του δικαιωμάτων.

Κατ' αυτόν μεν λοιπόν τον τρόπον εκανονίσθησαν αι περί αξιωμάτων διατάξεις.

Φαίνεται δε ότι το πολίτευμα του Σόλωνος περιείχε τρεις υπερβολικά ευνοϊκά διατάξεις διά τον λαόν, τας εξής: Πρώτην μεν και μεγίστην το ότι απηγορεύθη η συνομολόγησις δανείων διά σωματικής εγγυήσεως. Δεύτερον το ότι απέκτησε το δικαίωμα έκαστος πολίτης (ο βουλόμενος) να υποβάλη μήνυσιν υπέρ των υφισταμένων αδίκημά τι (εναντίον του αδικούντος). Τρίτην δε (διάταξιν), διά της οποίας, ως λέγεται, ισχυροποιήθη πολύ ο λαός, (την ορίζουσιν) ότι έφεσις εναντίον των αποφάσεων των αρχών εθεσπίσθη να γίνεται ενώπιον του δήμου· διότι γινόμενος κύριος της διά ψηφοφορίας αποφάσεως ο δήμος αποβαίνει (ούτω) κύριος της πολιτείας. Τόσω μάλλον, όσω, επειδή οι νόμοι δεν έχουσι διατυπωθή με απλότητα και με σαφήνειαν (παραδείγματος χάριν όπως ο περί κλήρων και επικλήρων νόμος), προκύπτουσι κατ' ανάγκην πολλάι αμφισβητήσεις και περί όλων (τούτων) και επί των δημοσίων και των ιδιωτικών υποθέσεων, οριστικώς αποφαίνεται το δικαστήριον (56) του δήμου. — Πιστεύουν μεν λοιπόν μερικοί ότι αυτός (ο Σόλων) επίτηδες έκαμεν ασαφείς τους νόμους, ίνα απομένη κύριος ο δήμος να τους ερμηνεύη. Τούτο όμως δεν είναι εύλογον, αλλ' (εύλογον φαίνεται) το ότι ούτω συνέταξεν αυτούς, διότι δεν ηδύνατο ως προς όλα να περιλάβη την τελειότεραν διάταξιν διότι δεν είναι δίκαιον να κρίνωμεν την θέλησιν εκείνου (του Σόλωνος) εκ των γινομένων τώρα, αλλ' εκ της άλλης πολιτικής οργανώσεως (την οποίαν αυτός συνέταξεν).

Εις μεν τους νόμους λοιπόν αυτούς φαίνεται ότι ώρισεν υπέρ του λαού τας νέας διατάξεις, προ της εφαρμογής δε της νομοθεσίας επιβαλών την αποκοπήν των χρεών και μετά ταύτα ενεργήσας την διακανόνισιν των μέτρων και των βαρών και την αύξησιν του νομίσματος. Διότι επί της εποχής εκείνου (του Σόλωνος) έγιναν και τα μέτρα μεγαλύτερα των Φειδωνείων (57) και η μνα έχουσα βάρος (αξίζουσα) πρότερον εβδομήκοντα δραχμάς (58) συνεπληρώθη εις εκατόν (δραχμάς).

Ο παλαιός δε νομισματικός τύπος ήτο το δίδραχμον. Έκαμε δε και μέτρα βάρους (σταθμά) σχετικά με το νόμισμα με τάλαντον υποδιαιρεθέν εις εξήκοντα μνας και με στατήρα ως υποδιαίρεσιν της μνας και με άλλας ακόμη υποδιαιρέσεις. Κανονίσας δε το πολίτευμα κατά τον τρόπον, ο οποίος ανωτέρω διετυπώθη, ότε προσερχόμενοι

εις αυτόν πολλοί τον ηνώχλουν, άλλοι μεν επικρίνοντες, άλλοι δε ζητούντες ερμηνείας και επειδή ήθελε να μη μεταβάλη τίποτε από τα νομοθετηθέντα και να μη γίνη μισητός μένων εις την πόλιν, έκαμε ταξίδι δι' εμπορικόν άμα και περιηγητικόν σκοπόν εις την Αίγυπτον ειπών ότι δεν θα επανέλθη πριν (παρέλθουν) δέκα έτη. Διότι έκρινεν ότι δεν ήτο δίκαιον παραμένων (εις τας Αθήνας) να εξηγή τους νόμους, αλλ' ότι έκαστος εχρεώσται να εκτελή όσα είχαν αναγραφή εις τους νόμους. Συγχρόνως δε συνέβη εις αυτόν να διατεθούν εχθρικώς εναντίον του πολλοί των επιφανών πολιτών ένεκα της αποκοπής των χρεών και διότι είχε δυσαρεστήσει και τας δύο πολιτικάς μερίδας νομοθετήσας το πολίτευμα παρά τας προσδοκίας αυτών. Ο δήμος πράγματι είχε νομίσει ότι αυτός (ο Σόλων) θα προέβαινεν εις εκ νέου διανομήν όλων των περιουσιών· οι δε προύχοντες απ' εναντίας ότι θα έφερε πάλιν εις ισχύν την παλαιάν πολιτικήν κατάστασιν ή ολίγον τι διαφορετικήν. Εκείνος όμως εδειχθη αντίθετος και προς τους δύο και ενώ ήτο δυνατόν εις αυτόν προσεταιριζόμενος οποιανδήποτε εκ των δύο μερίδων ήθελε να γίνη τύραννος, επροτίμησε να γίνη εχθρός προς αμφοτέρας, σώσας (τοιουτοτρόπως την πατρίδα και καταρτίσας νομοθεσίαν επί τη βάσει των αρίστων γνωμών).

Ταύτα δε ότι κατ' αυτόν τον τρόπον συνέβησαν και οι άλλοι όλοι συμφωνούσι και αυτός ο ίδιος εις το ποίημά του αναφέρει κάμνων περί αυτών λόγον εις τους εξής στίχους:

Εις τον δήμον μεν έδωκα τόσον μερίδιον όσον
του ήτο αρκετόν,
ούτε αφαιρέσας τίποτε από την τιμήν όσην είχεν
ούτε επαυξήσας αυτήν πολύ·
και δι' εκείνους δε, οι οποίοι είχαν δύναμιν και
υπερείχον εις πλούτον,
και δι' αυτούς εσκέφθην να μη έχουν τίποτε
περισσότερον του δικαίου,
εστάθηκα δε εις το μέσον προτάξας ισχυράν
ασπίδα απέναντι και των δύο,
δεν επέτρεψα δε εις κανένα από τους δύο να
επικρατήση αδίκως (59) .

Πάλιν δε ομιλών περί του λαού, πώς δηλαδή πρέπει να φέρεται τις προς αυτόν, (λέγει):

Ο λαός δε κατά τον εξής τρόπον θα είναι δυνατόν να υπακούη τους ηγεμόνας.
μήτε χαλαρόν έχων τον χαλινόν μήτε πολυτεντωμένον,
διότι γεννά η υπερβολή την ύβριν, όταν μεγάλη εξουσία υπάρχει
εις τους ανθρώπους εκείνους, όσοι δεν έχουν άρτιον τον νουν (60)

Και πάλιν δε κάπου αλλού λέγει διά τους θέλοντας να γίνη διανομή περιουσίας:

Ούτοι δε ήλθαν με σκοπόν αρπαγών, είχαν δε πλουσίαν ελπίδα
κ' ενόμιζαν ότι καθένας απ' αυτούς θα εύρη πλούτον πολύν
κ' εγώ που ωμιλούσα εις αυτούς με πραότητα τους εφάνην σκληρός,
ώστε δυσάρεστα μεν τότε περί εμού εσκέφθησαν, τώρα δε κατ' εμού οργιζόμενοι εχθρικόν με ατενίζουν όλοι, ωσάν αίτιον καταστροφής.
Τούτο δεν έπρεπε· διότι όσα μεν είπα με την βοήθειαν των θεών εξετέλεσα,
άλλα δε όχι ματαίως έπραξα· ουδ' εις εμέ διά τυραννικής εξουσίας
γεννάται ο πόθος να επιβάλω τι διά της βίας· ουδέ την αγαθήν γην
της πατρίδος (αφήκα) να διανεμηθούν εξ ίσου οι ασήμαντοι και οι επιφανείς (61) ,

Πάλιν δε και διά την αποκοπήν των χρεών και διά τους όντας δούλους μεν πρότερον, ελευθερωθέντας δε με την εφαρμογήν της σεισαχθείας (γράφει):

Εγώ δε απ' εκείνα μεν, διά τα οποία συνήθροισα
περί εμέ
τον λαόν, ποίον πριν να κατορθώσω απ' αυτά,
έπαυσα ενεργών;
Μάρτυς δε λαμπρά ως προς ταύτα εις την δίκην
(κρίσιν) που ο χρόνος θα κάμη
θα μου είναι η μεγίστη μήτηρ των Ολυμπίων
θεών,
η μαύρη δηλαδή γη, που αυτής εγώ κάποτε
αφήρεσα τα σύνορα (62) εκείνα, που εις πολλά
μέρη ήσαν εμπηγμένα
και η οποία, υπάρχουσα δούλη πριν, τώρα είναι
ελευθέρα.
Πολλούς δε εις τας Αθήνας την θεοκτισμένην
(63) πατρίδα μας
ελευθέρωσα, αγορασθέντας πριν ως δούλους
άλλους άδικα
κι' άλλους νόμιμα, εκείνους δε που από
αδυσώπητην
ανάγκην είχαν φύγει, και που την γλώσσαν την
Αττικήν
δεν ωμιλούσαν, περιπλανημένοι εις πολλά
μέρη.
κ' εκείνους που εδώ εις τον τόπον ανάρμοστην
δουλείαν
είχαν, φοβισμένοι από την αγριότητα των
δεσποτών
τους έκαμα εγώ ελευθέρους. Αυτά μεν με ισχύν
εγώ, συναρμόσας μαζί την βίαν και τον νόμον,
τα εξετέλεσα και τα έφερα εις πέρας, όπως είχα
υποσχεθή.
Ομοίως δε νόμους, και διά το κακόν και διά το
αγαθόν
αρμονικώς προνοήσας διά καθένα απ' αυτά,
συνέθεσα. Την μάστιγα δε άλλος κανένας ως
εγώ λαβών,
κακομίλητος εάν ήτο και φιλοκερδής άνθρωπος,

δεν θα ημπορούσε να εξουσιάση επί του λαού·
διότι, αν εγώ ήθελα
όσα εις τους αντιθέτους (64) ήσαν αρεστά τότε,
ή και απεναντίας αν εδεχόμην όσα οι άλλοι
υπαγόρευαν,
αυτή εδώ η πόλις θα είχε στερηθή πολλών
ανδρών τώρα.
Και εξ αιτίας όλων τούτων επιδεικνύων σθένος
απέναντι όλων
εστράφηκα απέναντι των, όπως ο λύκος
απέναντι πολλών σκύλλων (65) .

Και πάλιν εξελέγχων ονειδιστικά τας ύστερον (μετά την θέσπισιν των νόμων) μεμψιμοιρίας των δύο μερίδων (λέγει):

Ίσως δε πρέπει τον λαόν τρανώς να επιτιμήσω,
(λέγων) ότι όσα έχει τώρα ποτέ εις τους
οφθαλμούς του
δεν θα 'μπορούσε να τα ίδη και εις τον ύπνον
του ακόμη.
Εκείνοι δε που μεγαλύτεροι και ισχυρότεροι είναι
(το ίδιο) πρέπει να μ' επαινούν και φίλον να με
κάμουν (66) .

διότι, λέγει (περαιτέρω ο Σόλων), εάν κανείς άλλος ετύχαινε να λάβη
αυτήν την εξουσίαν,

δεν θ' άφηνεν από την εξουσίαν του τον λαόν
και δεν θα έπαυε
πριν αναταράξας αυτόν ήθελεν αφαιρέσει το
πάχος από το γάλα.
Εγώ δε τούτων (των αντιπάλων) καθώς εις το
μεταίχμιον μένων
έγινα σύνορον μεταξύ των (67) .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΑΙ ΤΡΕΙΣ ΦΡΑΤΡΙΑΙ

Την μεν λοιπόν αποδημίαν επεχείρησε δι' αυτά τα αίτια. Ότε δε απεδήμησεν ο Σόλων, ενώ η πόλις ευρίσκετο ακόμη εις ταραχάς, επί τέσσαρα μεν έτη επέρασεν ο λαός ήσυχα· κατά δε το πέμπτον έτος μετά την αρχοντίαν του Σόλωνος δεν ανηγόρευσαν άρχοντα εξ αιτίας της στάσεως, και πάλιν κατά την διάρκειαν του πέμπτου έτους ένεκα του λόγου τούτου έμειναν εις αναρχίαν. Κατόπιν δε τούτων εις την εποχήν περίπου εκείνην ο Δαμασίας εκλεχθείς άρχων διετέλεσε τοιούτος επί δύο έτη και δύο μήνας, έως ου εξεδιώχθη της αρχής διά της βίας. Έπειτα δε απεφάσισαν, επειδή ευρίσκοντο εις διάστασιν, να εκλέξουν δέκα άρχοντας, πέντε μεν από την τάξιν των ευπατριδών, τρεις δε από την τάξιν των αγροτών, δύο δε από την τάξιν των επαγγελματιών (δημιουργών) και ούτοι (οι δέκα άρχοντες) έμειναν εις την εξουσίαν το έτος το μετά την αρχοντίαν του Δαμασία. Είναι δε φανερόν ότι μεγίστην είχε δύναμιν ο άρχων εκ του γεγονότος ότι διαρκώς ηγείρετο στάσις προς απόκτησιν αυτού του αξιώματος. Εξηκολούθουν δε ευρισκόμενοι εις όλως διόλου κακήν πολιτικήν κατάστασιν, άλλοι μεν ως αιτίαν και πρόφασιν έχοντες την αποκοπήν των χρεών (διότι είχε συμβή εις αυτούς να καταντήσουν πένητες), άλλοι δε δυσανασχετούντες εναντίον του πολιτεύματος ένεκα της μεγάλης μεταβολής, η οποία είχε γίνει, μερικοί δε ένεκα της μεταξύ των φιλονικίας· ήσαν δε τρεις αι πολιτικάί μερίδες· μία μεν η μερίς των παραλίων, της οποίας αρχηγός ήτο ο Μεγακλής ο υιός του Αλκμέωνος, οι οπαδοί δε της μερίδος αυτής εφάινοντο να στέργουν κυρίως τον μετριοπαθή τύπον πολιτεύματος· άλλη δε μερίς ήτο των πεδινών, οι οποίοι εζήτουν την ολιγαρχίαν, αρχηγός δε αυτών ήτο ο Λυκούργος· τρίτη δε μερίς ήτο των διακρίων, της οποίας την ηγεσίαν είχε ο Πεισίστρατος, φαινόμενος να είναι παραπολύ φίλος του λαού. Μαζί δε με τούτους (τους διακρίους) είχαν συνταχθή και οι απελευθερωθέντες από τα χρέη ένεκα της πτωχείας των (68) και οι μη γνήσιοι την καταγωγήν ένεκα του φόβου των (69)· απόδειξις δε τούτου είναι ότι μετά την καθαίρεσιν των τυράννων έκαμαν (οι Αθηναίοι) εκκαθάρισιν (70) των εχόντων πολιτικά δικαιώματα, επί τω

λόγω ότι ουχί νομίμως υπήρχον πολλοί μετέχοντες των πολιτικών δικαιωμάτων. Είχε δε καθεμία πολιτική μερίς την ονομασίαν της από τους τόπους, τους οποίους εκαλλιέργουν οι οπαδοί της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΤΥΡΑΝΝΙΑ ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΥ

Ο Πεισίστρατος δε φαινόμενος να είναι εξόχως φίλος του λαού και έχων μεγάλως ευδοκιμήσει εις τον πόλεμον κατά των Μεγαρέων, κατώρθωσε τραυματίσας σοβαρώς τον εαυτόν του να πείση τον λαόν ότι αυτά (τον τραυματισμόν δηλαδή) είχε πάθει από τους αντιθέτους, ώστε να δοθή εις αυτόν σωματοφυλακή, αφού επρότεινε το σχετικόν ψήφισμα ο Αριστίων. Λαβών δε τους ονομαζομένους ροπαλοφόρους (71) και μετ' αυτών στραφείς εναντίον του λαού κατέλαβε την ακρόπολιν, το τριακοστόν δεύτερον έτος μετά την θέσπισιν των νόμων, επί Κωμέου άρχοντος. Λέγεται δε ότι ο Σόλων, ότε ο Πεισίστρατος εξήτησε σωματοφυλακήν προς ασφάλειάν του, αντέκρουσε την αίτησιν και είπεν ότι (ο Πεισίστρατος δεν είχε ανάγκην σωματοφυλακής, διότι) τούτων μεν ήτο σοφώτερος, εκείνων δε ανδρειότερος· ήτοι όσοι μεν (72) δεν εννοούσιν ότι ο Πεισίστρατος επιδιώκει να γίνη τύραννος, απ' αυτούς είναι σοφώτερος, όσοι δε γνωρίζοντες καλώς τούτο τηρούν σιωπήν, απ' αυτούς είναι ανδρειότερος. (73) Αφού δε λέγων αυτά δεν κατώρθωσε να πείση τον λαόν, αφαιρέσας απ' επάνω του τα όπλα (και κρεμάσας) προ των θυρών (της οικίας του) είπεν ότι αυτός μεν είχε παράσχει βοήθειαν εις την πατρίδα όσον του ήτο δυνατόν, (διότι τότε πλέον ήτο πολύ γέρων), έχει δε την αξίωσιν και οι άλλοι ομοίως να πράξωσιν. Ο Σόλων μεν λοιπόν τίποτε δεν κατώρθωσεν επιμόνως συμβουλεύων· ο δε Πεισίστρατος αναλαβών την εξουσίαν εκυβέρνα τα κοινά κατά φιλελεύθερον μάλλον τρόπον παρά τυραννικόν. Ενώ δε ακόμη δεν είχαν αρκετά στερεωθή η εξουσία του, συνενωθέντες οι περι τον Μεγακλέα και τον Λυκούργον εξεδίωξαν αυτόν κατά το έκτον έτος μετά την πρώτην αυτού άνοδον εις την εξουσίαν, επί άρχοντος

Ηγησίου. Κατά το δωδέκατον δε έτος μετά ταύτα, πανταχόθεν στενοχωρούμενος ο Μεγακλής υπό της αντιθέτου μερίδος, πάλιν αποστείλας προς συμβιβασμόν κήρυκα προς τον Πεισίστρατον, υπό τον όρον να λάβη εις γάμον την θυγατέρα του ο Πεισίστρατος, επανέφερεν αυτόν κατά τρόπον παλαιικόν και πολύ απλοϊκόν. Διότι διαδώσας προηγουμένως σπερμολογίαν ότι τάχα η Αθηνά επανέφερε τον Πεισίστρατον, εξευρών μίαν γυναίκα ωραίαν και μεγαλόσωμον, καθώς μεν λέγει ο Ηρόδοτος από τον δήμον Παιανιέων, καθώς δε μερικοί άλλοι λέγουν από τον δήμον Κωλλυτού, δούλην από την Θράκην (74) πωλούσαν στεφάνους, η οποία ωνομάζετο Φύη, στολίσας δε αυτήν με στολισμόν απομιμούμενον την θεάν την έφεραν εντός της πόλεως μαζί με αυτόν, και ο Πεισίστρατος εισήρχετο επάνω εις άρμα, επί του οποίου με πλήρη πανοπλίαν, πλησίον αυτού εστέκετο ορθή η γυναίκα, οι δε πολίται προσκυνούντες υπεδέχοντο αυτόν με θαυμασμόν.

Η μεν λοιπόν πρώτη επάνοδος εις την πόλιν έγινε κατά τοιούτον τρόπον. Μετά ταύτα δε, αφού δευτέραν φοράν έπεσεν από την αρχήν, κατά το έβδομον μάλιστα έτος από την επάνοδόν του· — διότι όχι πολύν καιρόν έκτοτε διετήρησε την εξουσίαν, αλλά διότι δεν ηθέλησε να λάβη σύζυγόν του την θυγατέρα του Μεγακλέους, φοβηθείς και τας δύο πολιτικές μερίδας έφυγεν από την πόλιν κρυφά· — πρώτον μεν εκατοίκισεν αυτός με τους ιδικούς του πλησίον του Θερμαίου κόλπου έν μέρος, τα οποίον ονομάζεται Ραίκτηλος, εκείθεν δε μετέβη εις τα πλησίον εις το Πάγγαιον (όρος) μέρη, αφ' όπου αποκτήσας χρήματα και προσλαβών μισθωτούς στρατιώτας, ελθών εις Ερέτριαν πάλιν κατά το ενδέκατον έτος επεχείρησε κατ' αρχάς να αναλάβη την εξουσίαν διά της βίας, με την πρόθυμον βοήθειαν πολλών μεν άλλων, μάλιστα δε των Θηβαίων και του Λυγδάμιος του Ναξίου, προς δε τούτοις και της τάξεως των ιππέων των κυριαρχούντων εις την Ερέτριαν νικήσας δε εις την μάχην της Παλληνίδος (75) και καταλαβών την αρχήν και αφαιρέσας τα όπλα του λαού κατέλαβε στερεά πλέον την εξουσίαν ως τύραννος· και κυριεύσας την Νάξον κατέστησεν εκεί άρχοντα τον Λύγδαμιν.

Αφήρεσε δε τα όπλα του λαού κατά τον εξής τρόπον. Προσκαλέσας εις το Θησεϊόν ένοπλον συνάθροισιν του λαού ήρχισε να αγορεύη

προς αυτούς, εχαμήλωσε δε ολίγον την φωνήν του· ότε δε εφώναξαν ότι δεν ακούουν καλά, επρότεινεν εις αυτούς να αναβούν μαζί του εις το πρόπυλον της Ακροπόλεως, διά ν' αγορεύση πλέον δυνατά. Ενώ δε εκείνος εξηκολούθει αγορεύων προς τον λαόν, αφαιρέσαντες οι επίτηδες υπ' αυτού βαλμένοι τα (αποτεθειμένα) όπλα και περιορίσαντες (πολλούς) εις τα πλησίον του Θησειού οικήματα ανήγγειλαν τούτο ελθόντες προς τον Πεισίστρατον. Εκείνος δε, αφού συνεπλήρωσε την άλλην του αγόρευσιν, είπε και διά τα όπλα ότι δεν πρέπει να απορούν διά το πράγμα που είχε γίνει ούτε να δυσανασχετούν, αλλ' απελθόντες να φροντίζουν διά τας ιδιωτικάς των υποθέσεις, διά δε τας δημοσίας υποθέσεις, όλας, αυτός θα λάβη φροντίδα.

Η μεν λοιπόν τυραννίς του Πεισιστράτου εξ αρχής της εμφανίσεώς της ιδρύθη κατ' αυτόν τον τρόπον και τόσας υπέστη μεταβολάς. Ενήργει δε την διοίκησιν των πολιτικών πραγμάτων ο Πεισίστρατος, όπως ελέχθη, κατά μετριοπαθή τρόπον και πολιτικώς μάλλον παρά απολυταρχικώς· διότι και ως προς τα άλλα· ήτο φιλόανθρωπος και ήμερος και εις τους υποπίπτοντας εις παραβάσεις παρέχων συγχώρησιν· μάλιστα δε και εις τους πτωχούς έδιδε προκαταβολικά δάνεια διά τας εργασίας των, ώστε να πορίζωνται τας προς διατροφήν αυτών εκ της γεωργίας. Τούτο δε έκαμνε διά δύο λόγους· και ίνα μη διαμένουν εντός της πόλεως, αλλά ευρίσκονται διεσπαρμένοι εις τους αγρούς και ίνα έχοντες κάποιαν μετρίαν ευπορίαν και προσηλωμένοι εις τα ιδιωτικά των συμφέροντα μήτε να επιθυμούν μήτε να χασομερούν φροντίζοντες διά τα πολιτικά πράγματα. Συγχρόνως δε προς το συμφέρον αυτού επήρχετο ούτως η αύξησις των εισοδημάτων διά της καλλιέργειας της χώρας· διότι εισέπραττεν ως φόρον την δεκάτην των προϊόντων. Διό και διώρισε τους δικαστάς (76) εις κάθε δήμον και αυτός έβγαινε συχνά έξω εις την αγροτικήν χώραν επιθεωρών και διαλύων τας διαφοράς των διαδίκων, ίνα μη καταβαίνοντες εις την πόλιν παραμελούν ούτω την καλλιέργειαν. Και εις μίαν τοιαύτην έξοδον του Πεισιστράτου λέγουν ότι του συνέβη το επεισόδιον με τον γεωργόν τον καλλιεργούντα εις τον Υμηττόν ένα τόπον, όπου ωνομάσθη κατόπιν αφορολόγητος.

Διότι ιδών ένα που έσκαπτε και εκαλλιέργει έδαφος όλως διόλου πετρώδες ηπόρησε και διέταξε τον δούλον (ο οποίος τον συνώδευε) να ερωτήσει τι προϊόν παράγεται από τον τόπον εκείνον· ο δε γεωργός είπεν: όλα τα κακά και ψυχρά, (77) και απ' αυτά όμως τα κακά και ψυχρά χρειάζεται να δίδω εις τον Πεισίστρατον την δεκάτην. Και ο μεν άνθρωπος λοιπόν απεκρίθη (ούτως) αγνοών (με ποίον ωμίλει), ο δε Πεισίστρατος ευχαριστηθείς διά την ελευθεροστομίαν του και φιλεργίαν του έκαμεν αυτόν εντελώς αφορολόγητον. Και ως προς τα άλλα δε καθόλου δεν ενωχλούσε την λαϊκήν τάξιν με την εξουσίαν του, αλλ' εφρόντιζε πάντοτε να επικρατή ειρήνη και διετήρει την ησυχίαν διό και πολλάκις ελέγετο (78) ότι η βασιλεία του Πεισιστράτου ήτο ο επί Κρόνου βίος (79) , διότι συνέβη κατόπιν, ότε διεδέχθησαν αυτόν οι υιοί του, ν' αποβή πολύ πλέον τυραννική η διοικήσις. Ο μεγαλύτερος δε από τους (δι' αυτόν) επαίνους ήτο ότι εις την συμπεριφοράν του ήτο δημοτικός και φιλόανθρωπος. Διότι ως προς τα άλλα ήθελε να διοική όλα σύμφωνα με τους νόμους, μη παρέχων εις τον εαυτόν του κανέν ιδιαίτερον πλεονέκτημα. Και κάποτε εναχθείς ενώπιον του Αρείου Πάγου διά καταγγελίαν εναντίον του επί φόνω αυτός μεν προσήλθε διά ν' απολογηθή, ο δε καταμηνύσας αυτόν φοβηθείς δεν προσήλθε. Διά τούτο και πολύν καιρόν έμεινεν εις την εξουσίαν (80) και οσάκις έπιπτεν απ' αυτήν πάλιν εύκολα την ανελάμβανε. Διότι τον ήθελαν οι περισσότεροι και από τους επιφανείς και από τον λαόν διότι εκείνους μεν διά της φιλίας, αυτούς δε διά της συνδρομής του εις τα ιδιωτικά των πράγματα προσείλκυε. Και προς τας δύο δε μερίδας (ούτω) προσηρμόζετο καλώς. (Άλλως) δε και οι αναφερόμενοι εις την βασιλικήν εξουσίαν νόμοι των Αθηναίων κατά την εποχήν εκείνην ήσαν μετριοπαθείς, και όλοι μεν οι άλλοι και μάλιστα ο νόμος εκείνος ο σχετιζόμενος με την εν ισχύι επαναφοράν του θεσμού της βασιλείας. Διότι ως προς τούτο υπήρχε παρ' αυτοίς (τοις Αθηναίοις) ο εξής νόμος:

«Νόμιμα και πατροπαράδοτα των Αθηναίων είναι τα εξής: Εάν τινες επιχειρήσουν στασιαστικόν κίνημα αποβλέπον εις σύστασιν βασιλικής εξουσίας, διά να γίνουν βασιλείς, ή εάν συνεργήσουν εις σύστασιν βασιλικής εξουσίας, στερούνται των πολιτικών δικαιωμάτων (γίνονται άτιμοι) αυτοί και το γένος των». (81)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΟΙ ΥΙΟΙ ΤΟΥ ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΥ

Ο Πεισίστρατος μεν λοιπόν έμεινε μέχρι βαθέος γήρατος εις την εξουσίαν και απέθανεν ασθενήσας επί Φιλονέου άρχοντος, από της εποχής μεν που πρώτην φοράν έγινε τύραννος ζήσας τριάκοντα τρία έτη, είκοσι δε παρά εν έτη διαμείνας εις την εξουσίαν. Διότι κατά τα άλλα έτη ήτον εξόριστος. Διά τούτο και προδήλως λέγουν φλυαρίας οι ισχυριζόμενοι ότι ο Πεισίστρατος ήτον ερωμένος του Σόλωνος και ότι αυτός είχε την στρατηγίαν εις τον εναντίον των Μεγαρέων πόλεμον. Διότι δεν προσαρμόζονται αυτά προς τας ηλικίας, εάν τις αναλογισθή την ζωήν του καθενός εκ των δύο και επί εποχής ποίου άρχοντος απέθανεν. Αφού δε απέθανεν ο Πεισίστρατος, την εξουσίαν κατέλαβον οι υιοί του, διευθύνοντες τα πολιτικά πράγματα κατά τον αυτόν τρόπον. Ήσαν δε δύο μεν εκ του νομίμου γάμου του, ο Ιππίας και ο Ίππαρχος, δύο δε από την Αργείαν γυναίκα του, ο Ιοφών και ο Ηγησίστρατος, του οποίου παρωνύμιον ήτο Θεσσαλός. Διότι επήρεν ακόμη γυναίκα ο Πεισίστρατος από το Άργος, θυγατέρα ανδρός Αργείου, του οποίου το όνομα ήτο Γοργίλος, ονομαζομένην Τιμώνασσαν, την οποίαν πρότερον είχε σύζυγόν του ο Αρχίνος ο Αμπρακιώτης εκ του γένους των Κυψελίδων. Εκ του γεγονότος δε τούτου απορρέει και η φιλία (του Πεισιστράτου) προς τους Αργείους, από τους οποίους χίλιοι προσήλθον συμπολεμισταί του εις την μάχην της Παλληνίδος, οδηγήσαντος αυτούς εκεί του Ηγησιστράτου (82) . Λέγουσι δε ότι ενυμφεύθη την Αργείαν γυναίκα άλλοι μεν μετά την

πρώτην έκπτωσιν αυτού από της εξουσίας, άλλοι δε ενώ ακόμη κατείχε την εξουσίαν.

Ήσαν δε κύριοι των πραγμάτων και λόγω της επισήμου καταγωγής και λόγω της (μεγαλυτέρας) ηλικίας των ο Ίππαρχος και ο Ιππίας, μεγαλύτερος δε κατά την ηλικίαν ων ο Ιππίας και έχων εκ φύσεως πολιτικήν επιδεξιότητα και σύνεσιν προΐστατο της εξουσίας. Ο δε Ίππαρχος ήτο φίλος των νεανικών διασκεδάσεων και των ερωτικών απολαύσεων και των καλλιτεχνικών τέρψεων και αυτός είχε προσκαλέσει εις Αθήνας τον Ανακρέοντα, τον Σιμωνίδην και τους φίλους αυτών και τους άλλους ποιητάς. Ο Θεσσαλός δε (ο Ηγησίστρατος) ήτο πολύ νεώτερος και κατά την συμπεριφοράν θρασύς και υβριστής, εξ αιτίας του οποίου και έγινε αρχή όλων των κακών. Διότι αγαπήσας ερωτικώς τον Αρμόδιον και αποτυχών εις το ν' αποκτήση την φιλίαν του δεν συνεκράτει την οργήν του, αλλά και κατά τα άλλα εδείκνυε προσβλητικήν κατ' αυτού συμπεριφοράν και ιδίως εμπόδισε την αδελφήν του από το να παρακολουθήση τα Παναθηναία ως κανηφόρος παρθένος, ενώ είχεν εκλεχθή προς τούτο, εξυβρίσας μάλιστα διά φράσεων τινων τον Αρμόδιον ως διεφθαρμένον· εκ τούτου δε (του επεισοδίου) συνέβη ερεθισθείς ο Αρμόδιος να εκτελέση μαζί με τον Αριστογείτονα τον φόνον με συμμετοχήν (εις το πραξικόπημα τούτο) πολλών. Την ημέραν των Παναθηναίων, παρατηρούντες (83) τον Ιππίαν εις την Ακρόπολιν, διότι αυτός ανέμενεν εκεί προς υποδοχήν την πομπήν, ενώ ο Ίππαρχος επεστάτει το ξεκίνημα, ιδόντες (δε) ένα από τους συμμετόχους της συνωμοσίας με πολλήν οικειότητα συνδιαλεγόμενον με τον Ιππίαν και υποπτευθέντες ότι καταγγέλλει (προς αυτόν) το πράγμα, θέλοντες να κάμουν κάτι πριν συλληφθούν, καταβάντες (ο Αρμόδιος και ο Αριστογείτων δηλαδή) και εκδηλώσαντες την εξέγερσίν των πριν από τους άλλους (συνωμότας)· εφόνευσαν τον Ίππαρχον πλησίον εις το Λεωκόριον, ενώ ετακτοποίη την πομπήν, έβλαψαν δε (τοιουτοτρόπως) το όλον συνωμοτικόν κίνημα. Εκ των δύο δε αυτών ο μεν Αρμόδιος ευθύς επί τόπου εφονεύθη υπό των δορυφόρων, ο δε Αριστογείτων κατόπιν, αφού συνελήφθη και επί πολύν καιρόν εκακοποιήθη. Διατελών δε υπό βασανιστήρια κατήγγειλεν (ως συνωμότας) πολλούς, οι οποίοι και κατά την καταγωγήν ήσαν επίσημοι και φίλοι των τυράννων

διετέλουν. Διότι δεν ηδύναντο ούτοι (οι τύραννοι) να συγκομίσωσιν ευθύς τότε ενδείξεις περί της συνωμοσίας. Αλλ' όμως η επικρατούσα φήμη, ότι ο Ιππίας διατάξας να καταθέσουν τα όπλα των όλοι οι ακολουθούντες την πομπήν, εθεώρησεν ως επ' αυτοφώρω συλληφθέντας συνωμότας εκείνους που είχαν εγχειρίδια, δεν είναι αληθινή. Διότι δεν εγένετο ακόμη την εποχήν εκείνην η πομπή με ενόπλους (ακολουθώντας αυτήν), αλλά τούτο αργότερα επεκράτησεν ως συνήθεια κατά τους δημοκρατικούς χρόνους. Κατηγορεί δε (ο Αριστογείτων) ως συνωμότας τους φίλους του τυράννου — καθώς μεν λέγουν οι δημοκρατικοί — επίτηδες ίνα καταδιώξη ούτος αδίκως αυτούς (και εξοργισθούν εναντίον του) και ίνα ούτως οι τύραννοι εξασθενήσουν κατά την ισχύν των, φονεύοντες τους αθώους και φίλους των· ως δε μερικοί λέγουν όχι κατά φαντασίαν πλάττων αλλά τους πράγματι συνωμότας ο Αριστογείτων κατήγγειλε. Και τέλος, επειδή δεν κατώρθωνε παρ' όλας αυτού τας προσπάθειάς ν' αποθάνη, υποσχεθείς ότι είχε να καταμηνύση και πολλούς άλλους ακόμη και πείσας τον Ιππίαν να του δώση την δεξιάν προς επίσημον υπόσχεσιν, ότε έλαβεν αυτήν ονειδίσας τον τύραννον διότι εις τον φονέα του αδελφού του έδιδε την δεξιάν, τόσον πολύ εξηρέθισε τον Ιππίαν, ώστε ούτος (εκμανείς) υπό της οργής δεν ημπόρεσε να συγκρατηθή, αλλά ανασύρας την μάχαιράν του τον εφόνευσε.

Κατόπιν δε τούτων η τυραννίς έγινε πολύ τραχυτέρα· διότι με το να ζητή να λάβη εκδίκησιν διά τον αδελφόν του και με το να έχη φονεύσει και εξορίσει πολλούς εδείχθη προς όλους άπιστος και κακός. Μάλιστα δε κατά το τέταρτον έτος από της εποχής του θανάτου του Ιππάρχου, επειδή ευρίσκοντο εις κακήν (δι' αυτόν) κατάστασιν τα εν τη πόλει, επεχείρησε να οχυρώση με τείχος την Μουνιχίαν προς τον σκοπόν να μεταφέρη εκεί την έδραν της διαμονής του. Ενώ δε με αυτά κατεγίνετο, εξεδιώχθη υπό του βασιλέως των Λακεδαιμονίων Κλεομένους, διότι κατ' επανάληψιν είχαν παραγγείλει εις τους Λάκωνας οι χρησμοί να καταλύσουν την τυραννίδα, διά την εξής αιτίαν:

Οι εξόριστοι, των οποίων αρχηγοί ήσαν οι Αλκμεωνίδαι, αυτοί μεν μόνοι των δεν είχαν δυνάμεις διά να πραγματοποιήσουν την διά της

βίας επάνοδον αυτών, αλλά πάντοτε απετύγχαναν διότι και εις τα άλλα, τα οποία επεχείρουν, απετύγχαναν και περικλείσαντες διά τείχους εις την (Αττικήν) χώραν το Λειψύδριον, το ευρισκόμενον εις ύψωμα του Πάρνηθος, όπου, φυγόντες από την πόλιν, ήλθαν μαζί τους μερικοί, ενικήθησαν διά πολιορκίας υπό των τυράννων· όθεν κατόπιν κάμνοντες υπαινιγμόν εις ταύτην την συμφοράν ετραγουδούσαν (οι Αθηναίοι) εις τα σκολιά (84) άσματα των πάντοτε·

Οχού Λειψύδριο προδοσιάρικο,
τι άνδρες έφαγες, για πόλεμο
ικανούς κι' όλο άρχοντες,
που αυτοί τώδειξαν τότε τι πατέρων ήσαν γυιοί
(85) .

Αποτυγχάνοντες λοιπόν εις όλα τα άλλα ανέλαβαν εργολαβικώς την οικοδομήν του εν Δελφοίς ναού, εκ της επιχειρήσεως δε αυτής εκέρδισαν χρήματα, ώστε διά τούτων να επιτύχουν την βοήθειαν των Λακεδαιμονίων. Η δε Πυθία εις την αρχήν κάθε χρησμού προς τους Λακεδαιμονίους έλεγε (86) πάντοτε να ελευθερώσουν τας Αθήνας, με τόσην επιμονήν, ώστε έκαμε τους Σπαρτιάτας να το επιχειρήσουν, μολονότι οι Πεισιστρατίδαι συνεδέοντο διά δεσμών φιλοξενίας προς αυτούς· όχι δε ολιγώτερον συνετέλεσεν εις παρακίνησιν των Λακώνων η εκ μέρους των Πεισιστρατιδών υπάρχουσα φιλία προς τους Αργείους. Και κατά πρώτον μεν λοιπόν απέστειλαν διά θαλάσσης τον Αγχίμολον φέροντα στρατόν· ότε δε αυτός ενικήθη και εφονεύθη, διότι ήλθεν εις βοήθειαν (των Πεισιστρατιδών) ο Θεσσαλός Κινέας έχων χιλίους ιππείς, οργισθέντες ακόμη περισσότερο εξ αιτίας του συμβάντος αυτού έστειλαν εις την εκστρατείαν τον βασιλέα Κλεομένην διά ξηράς έχοντα μεγαλυτέραν πολεμικήν προετοιμασίαν· ούτος, αφού ενίκησε τους ιππείς των Θεσσαλών, επιχειρήσαντας να εμποδίσωσιν αυτόν να εισέλθη εις την Αττικήν, αποκλείσας τον Ιππίαν εις το τείχος το λεγόμενον Πελαργικόν επολιόρκει αυτόν έχων την βοήθειαν των Αθηναίων. Ενώ δε αυτός έμενεν εκεί, συνέπεσεν εξελθόντες κρυφίως να συλληφθώσιν οι υιοί των Πεισιστρατιδών ότε δε ούτοι ηχημαλωτίσθησαν, ελθόντες οι Πεισιστρατίδαι εις συνθηκολογίαν διά σωτηρίαν των τέκνων των και εντός πέντε ημερών μετακομίσαντες

έξω των Αθηνών τα πράγματά των, παρέδωκαν την Ακρόπολιν εις τους Αθηναίους επί άρχοντος Αρπακτίδου, διατηρήσαντες την τυραννίδα μετά τον θάνατον του πατρός τως δεκαεπτά εν όλω έτη. Εν συνόλω δε μετά των ετών, τα οποία εβασίλευσεν ο πατήρ, πεντήκοντα έτη μείον έν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ

Αφού δε κατηργήθη η τυραννίς, ευρέθησαν εις διάστασιν προς αλλήλους (χάριν της εξουσίας) ο Ισαγόρας ο υιός του Τεισάνδρου, ο οποίος ήτο φίλος των τυράννων, και ο Κλεισθένης, ο καταγόμενος εκ του γένους των Αλκμεωνιδών. Νικηθείς δε εις τα πολιτικά σωματεία (ήτοι έχων με το μέρος του ολιγώτερα πολιτικά σωματεία) ο Κλεισθένης προσεταιρίσθη τον λαόν, υποσχόμενος ν' αποδώση εις τούτον την διοίκησιν της πολιτείας. Ο δε Ισαγόρας ευρεθείς (ούτως) ασθενέστερος ως προς την δύναμιν, καλέσας και πάλιν προς βοήθειάν του τον Κλεομένην, ο οποίος συνεδέετο μετ' αυτού διά δεσμού φιλοξενίας· έπεισε συνάμα αυτόν να εκδιώξη από την πόλιν την ανοσιουργίαν (το άγος), διότι επιστεύετο ότι οι Αλκμεωνίδαι ήσαν από τα γένη των ανοσιουργών. Ότε δε (ένεκα τούτου) εξήλθε κρυφίως της πόλεως ο Κλεισθένης με ολίγους οπαδούς του, εξορίζει εκείνος ως εναγείς επτακοσίας οικογενείας· αυτά δε διαπράξας, την μεν βουλήν έκαμεν απόπειραν να καταργήση, τον δε Ισαγόραν και τριακοσίους των φίλων μαζί με αυτόν να καταστήση κυρίου της πόλεως. Επειδή δε η βουλή αντεστάθη και ο λαός συνηθροίσθη (προς επίθεσιν), οι μεν περί τον Κλεομένην και τον Ισαγόραν κατέφυγαν εις την ακρόπολιν, ο δε λαός δύο μεν ημέρας σταθείς εκεί τους επολιόρκει, την δε τρίτην ημέραν αφήσας ελευθέρους να εξέλθουν συνεπεία ενόρκου συμφωνίας τον Κλεομένην και τους στρατιώτας του, έστειλε και προσεκάλεσε τον Κλεισθένην και τους άλλους φυγάδας. Αφού δε (ούτω) κύριος των πραγμάτων έγινε ο λαός, έγινε αρχηγός αυτού ο Κλεισθένης και προστάτης της λαϊκής

τάξεως. Διότι κυριώτατα αίτιοι σχεδόν της εκδιώξεως των τυράννων έγιναν οι Αλκμεωνίδαι και ως επί το πλείστον (τον καιρόν της τυραννίδος) διετέλεσαν στασιώται. Και πρότερον δε ακόμη ο Κήδων, του γένους των Αλκμεωνιδών, επετέθη (87) εναντίον των τυράννων, διά τούτο δε και τον ανέφεραν και αυτόν εις τα παροίγια άσματα (σκολιά):

Βάλε και του Κήδωνος, δούλε υπηρέτη, και μη τον λησμονείς,
'σάν που πρέπει τους γενναίους άνδρας να τους κερνάμε κρασί (88) .

Διά τους λόγους μεν λοιπόν τούτους ο λαός είχε εμπιστοσύνην εις τον Κλεισθένην. Τότε δε προϊστάμενος του λαού αυτός, το τέταρτον έτος μετά την εκδίωξιν των τυράννων, επί άρχοντος Ισαγόρου, πρώτον μεν διήρεσεν όλους εις δέκα φυλάς, αντί των τεσσάρων, θέλων να αναμίξη ούτως αυτούς (τους Αθηναίους) προς τον σκοπόν ν' αποκτήσουν τοιουτοτρόπως περισσότεροι πολιτικά δικαιώματα, εξ ου και προέκυψεν η φράσις «δεν πρέπει να γίνεται διάκρισις φυλών», αναφερομένη εναντίον εκείνων οι οποίοι θέλουν να εξετάζουν τα γένη.

Έπειτα την βουλήν απετέλεσεν εκ πεντακοσίων αντί τετρακοσίων, (ορίσας) πενήκοντα από καθεμίαν φυλήν· τότε δε ήσαν εκατόν από κάθε φυλήν, διά τούτο δε και δεν διήρεσεν εις δώδεκα φυλάς (89) , διά να μη συμπέση με την υποδιαίρεσιν εις τριπτύας, η οποία προϋπήρχε· ώστε η λαϊκή τάξις (το πλήθος) δεν συνέπιπτε να ευρίσκεται όλη εις ένα δήμον. Εχώρισε δε και την χώραν κατά δήμους εις τριάκοντα μέρη, δέκα μεν δήμους περί την πόλιν, δέκα δε της παραλίας και δέκα της μεσογείου χώρας, και αυτάς ονομάσας τριπτύς ώρισε διά κλήρου να ληφθούν τρεις δήμοι διά να σχηματίζουν μίαν φυλήν, κατά τρόπον ώστε καθεμία φυλή να ευρίσκεται εις όλα τα μέρη της χώρας (90) . Και διέστειλεν ως συνδημότας (έχοντας κοινήν δηλαδή προσωνυμίαν) τους κατοικούντας έκαστον δήμον, προς τον σκοπόν να μη φανερώνεται ποίοι έχουν λάβη νεωστί πολιτικά δικαιώματα διά της προσαγορεύσεως του οικογενειακού (πατρικού) ονόματος· έκτοτε δε επονομάζονται οι Αθηναίοι μεταξύ των εκ του

ονόματος του δήμου (εις τον οποίον έκαστος ανήκει). Συνέστησε δε και αξίωμα δημάρχων, των οποίων αι δικαιοδοσίαι ήσαν αι αυταί με τας δικαιοδοσίας των προτέρων ναυκράρων· καθόσον αντικατέστησε τας ναυκραρίας με τους δήμους. Έδωκε δε εις τους δήμους ονόματα εις άλλους μεν εκ της τοποθεσίας, εις άλλους δε έδωκεν εκ των ιδρυτών αυτών διότι ουχί όλοι οι δήμοι υπήρχον εις προγενεστέως εχούσας όνομα τοποθεσίας (91) . Τα δε γένη και τας φρατρίας (92) και τα ιερατικά νόμιμα αφήκεν εις καθένα να έχουν κατά τα πατροπαράδοτα· εις τας φυλάς δε έδωκεν εκ των προεκλεγέντων εκατόν πατρογονικών ηρώων τα ονόματα των δέκα εξ αυτών, εκείνων τους οποίους υπέδειξεν η Πυθία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ — ΕΞΟΣΤΡΑΚΙΣΜΟΣ

Αφού δε έγιναν αυτά, το πολίτευμα απέβη πολύ πλέον δημοκρατικόν παρά το του Σόλωνος· διότι πράγματι οι μεν νόμοι του Σόλωνος συνέβη να επιφέρωσι την εξάλειψιν του τυραννικού αξιώματος — διότι τούτο δεν είχε χρησιμοποιηθή καλώς — ο δε Κλεισθένης άλλους νέους νόμους εισήγαγεν αποβλέπων εις ενίσχυσιν της λαϊκής δυνάμεως, μεταξύ δε τούτων παρενεβλήθη και ο περί εξοστρακισμού νόμος. Πρώτον μεν λοιπόν κατά το πέμπτον έτος μετά την νέαν αυτήν πολιτικήν κατάστασιν επί της αρχοντίας του Ερμοκρέοντος έκαμε διά την βουλήν των πεντακοσίων τον όρκον (93) τον οποίον ακόμη και τώρα ομνύουν οι βουλευταί· έπειτα τους στρατηγούς εξέλεγον κατά φυλάς, από κάθε φυλήν ένα, όλου δε του στρατεύματος αρχηγός ήτον ο πολέμαρχος. Κατά δε το δωδέκατον μετά ταύτα έτος νικήσαντες εις την εν Μαραθώνι μάχην επί της αρχοντίας του Φαινίππου, μετά πάροδον δύο ετών από της νίκης, ότε ο λαός ανέλαβε το θάρρος του, τότε διά πρώτην φοράν εφήρμοσαν τον νόμον τον περί εξοστρακισμού, ο οποίος είχε τεθή από υποψίαν προς τους έχοντας δύναμιν, υποψίαν προκύψασαν εκ του ότι ο Πεισίστρατος, ηγέτης πολιτικής μερίδος ων και στρατηγός,

έγινε τύραννος. Και πρώτος εξωστρακίσθη ο εκ των συγγενών εκείνου (του Πεισιστράτου) ο Ίππαρχος ο υιός του Χάρμου, Κολλυτεύς, διά τον οποίον και κυρίως έθεσε τον νόμον ο Κλεισθένης, θέλων να διώξη αυτόν εκ της πόλεως. Διότι οι Αθηναίοι σύμφωνα με την συνειθισμένην αγαθότητα του λαού των άφηναν να κατοικώσιν εις την πόλιν τους φίλους των τυράννων, εκείνους όσοι δεν ήθελαν συμπαραεκτραπή εις τας ταραχάς· των οποίων (φιλοτυράννων) αρχηγός και προστάτης ήτον ο Ίππαρχος. Το επόμενον δε αμέσως έτος επί της αρχοντίας του Τελεσίνου διά κυάμων (ψήφων) εξέλεξαν τους εννέα άρχοντας κατά φυλάς εκ του καταλόγου των προεκλεγέντων υπό των δημοτών πεντακοσίων (94) , διά πρώτην τότε φοράν [μετά την εποχήν της τυραννίας] (95) · προηγουμένως δε όλοι οι άρχοντες εξελέγοντο απ' ευθείας. Και τότε εξωστρακίσθη ο Μεγακλής, ο υιός του Ιπποκράτους εκ του δήμου της Αλωπεκής. Επί τρία μεν λοιπόν έτη εξωστράκιζαν (ούτω) τους φίλους των τυράννων, διά τους οποίους και έγινεν ο νόμος αυτός· μετά δε ταύτα κατά το τέταρτον έτος και εκ των άλλων, εάν κανείς εφάινετο ότι ήτο μεγαλύτερος (εις την δύναμιν), εξωρίζετο· και πρώτος εκ των μη εχόντων σχέσιν προς τους τυράννους εξωστρακίσθη ο Ξάνθιππος ο υιός του Αρίφρονος. Εις το τρίτον δε κατόπιν έτος επί της αρχοντίας του Νικομήδους, κατά τον καιρόν που ευρέθησαν τα μεταλλεία εις την Μαρώνειαν (96) και επορίσθη εξ αυτών η πόλις εκατόν τάλαντα, ενώ μερικοί εσυμβούλευαν τον δήμον να γίνη διανομή του χρήματος (εις τους πολίτας), ο Θεμιστοκλής εμπόδισε τούτο, μη λέγων μεν κατά ποίον τρόπον θα εχρησιμοποιεί τα χρήματα, αλλά προτείνων να δοθώσι ταύτα ως δάνειον εις τους πλέον πλουσίους εκ των Αθηναίων εκατόν, ανά έν τάλαντον εις καθένα, κατόπιν δε, εάν μεν ήθελεν είναι αρεστός (εις τον λαόν) ο τρόπος της δαπάνης, να λογίζεται αύτη εις βάρος της πόλεως, ει δ' άλλως να εισπράττωνται τα χρήματα από τους δανεισθέντας, διά του τρόπου δε τούτου λαβών τα χρήματα κατεσκεύασεν εκατόν τριήρεις, με το να ναυπηγήση καθένας από τους εκατόν ανά μίαν, με τας οποίας έκαμε την εν Σαλαμίни ναυμαχίαν προς τους βαρβάρους. Εξωστρακίσθη δε κατ' εκείνον τον καιρόν ο Αριστείδης ο υιός του Λυσιμάχου. Μετά τρία δε έτη επί της αρχοντίας του Υψηχίδου εψήφισαν να δεχθώσι την επάνοδον όλων των εξωστρακισμένων, τούτο δε ένεκα της εκστρατείας του Ξέρξου. (97) Και ώρισαν εις το εξής, οι

εξοστρακιζόμενοι να μη εγκαθίστανται πέραν της Γεραιστού και του Σπηλαίου (98) , ει δ' άλλως να κηρύττωνται διά παντός στερημένοι των πολιτικών αυτών δικαιωμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΜΗΔΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ — ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ — ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

Τότε μεν λοιπόν μέχρι του σημείου τούτου ανεπτύχθη η πολιτεία παραλλήλως προς το δημοκρατικόν πολίτευμα ολίγον κατ' ολίγον προοδεύουσα. Μετά δε τους Μηδικούς πολέμους απέκτησεν εκ νέου δύναμιν η βουλή του Αρείου Πάγου και εκυβέρνα την πόλιν, μη λαβούσα την εξουσίαν με καμμίαν επίσημον απόφασιν, αλλά διότι (η βουλή αυτή) εστάθη αιτία της περί την Σαλαμίνα ναυμαχίαν. Διότι ενώ οι στρατηγοί ηυρέθησαν εις απορίαν διά τα πράγματα κ' έβγαλαν κήρυγμα να φροντίση καθένας διά την σωτηρίαν του, η βουλή του Αρείου Πάγου επρομήθευσε και εμοίρασεν εις έκαστον — οκτώ δραχμάς και επεβίβασεν αυτούς εις τα πλοία· δι' αυτήν λοιπόν την αιτίαν υπετάσσοντο εις την εξουσίαν της και εκυβερνώντο οι Αθηναίοι καλώς επίσης και κατά την εποχήν αυτήν. Διότι συνέβη εις αυτούς, εις το χρονικόν εκείνο διάστημα, και να αναπτύξουν τας πολεμικάς αυτών δυνάμεις και ν' αποκτήσουν αγαθήν υπόληψιν μεταξύ των Ελλήνων και να λάβουν την ηγεμονίαν της θαλάσσης παρά την θέλησιν των Λακεδαιμονίων.

Ήσαν δε προϊστάμενοι (αρχηγοί) του δήμου κατά τους καιρούς αυτούς ο Αριστείδης ο υιός του Λυσιμάχου και ο Θεμιστοκλής ο υιός του Νεοκλέους, ούτος μεν εξησκημένος εις τα πολεμικά, εκείνος δε ικανός εις τα πολιτικά πράγματα και υπέροχος των συγχρόνων του εις την δικαιοσύνην· δι' ό και μετεχειρίζοντο τον μεν ως στρατηγόν, τον δε ως σύμβουλον. Και την μεν ανοικοδόμησιν των τειχών από κοινού οι δύο έφεραν εις πέρας, αν και ευρισκόμενοι εις διάστασιν μεταξύ τους, ως προς δε την απομάκρυνσιν των Ιώνων από της

συμμαχίας των Λακεδαιμονίων ο Αριστείδης υπήρξεν ο προτρέψας εις αυτήν, επιληφθείς της ευκαιρίας καθ' ήν οι Λάκωνες είχαν υποστή μείωσιν της υπολήψεώς των εξ αιτίας του Πausανίου. Διά τούτο δε και αυτός (ο Αριστείδης) ήτον ο επιβαλών τους πρώτους φόρους εις τας πόλεις κατά το τρίτον έτος μετά την εν Σαλαμίνοι ναυμαχίαν επί της αρχοντίας του Τιμοσθένους, και αυτός διεξήγαγε τα της ορκήσεως των Ιώνων, σύμφωνα με την οποίαν ωρίζετο να έχουν τους αυτούς (με τους Αθηναίους) εχθρούς και φίλους, εις πίστωσιν των οποίων και τους πυρακτωμένους στρογγυλούς λίθους έρριψαν ομού εις την θάλασσαν (99) .

Μετά δε ταύτα, καθ' όσον ήδη ελάμβανε πεποίθησιν εις τας δυνάμεις της η πόλις και χρήματα πολλά είχαν συναθροισθή, συνεβούλευεν (ο Αριστείδης) ν' αναλάβωσιν αυτοβούλως την ηγεμονίαν και καταβαίνοντες εκ των αγρών να κατοικούν εις την πόλιν διότι τα της συντηρήσεως θα υπήρχον δι' όλους, εις άλλους μεν ως απησχολημένους εις εκστρατείας, εις άλλους δε ως έχοντας την φρούρησιν της χώρας, εις άλλους δε ως διαχειριζομένους τα κοινά· έπειτα κατά τοιούτον τρόπον (οργανούμενοι) θα καταλάβωσι την ηγεμονίαν. Πεισθέντες δε εις ταύτα και λαβόντες την εξουσίαν εφέροντο προς τους συμμάχους πλέον δεσποτικώς, εκτός εις τους Χίους και τους Λεσβίους και τους Σαμίους· τούτους δε τους είχαν φύλακας της ηγεμονίας, αφήσαντες εις αυτούς και τα ίδια των πολιτεύματα και την εξουσίαν επί όσων παλαιότερα ήσαν άρχοντες. Εθέσπισαν δε και υπό του δημοσίου παροχήν των προς διατροφήν απαιτουμένων εις τον λαόν, καθώς υπέδειξε τούτο ο Αριστείδης. Τοιουτοτρόπως από των αμέσων και των εμμέσων φόρων και από των εισπραττομένων από τους συμμάχους συνέβη να συντηρούνται περισσότεροι από είκοσι χιλιάδες άνθρωποι. Διότι δικασταί μεν ήσαν έξ χιλιάδες, τοξόται δε χίλιοι εξακόσιοι και προς τούτοις χίλιοι διακόσιοι ιππείς, μέλη δε της βουλής πεντακόσιοι και φρουροί των νεωρείων πεντακόσιοι και προς τούτοις φρουροί εις την πόλιν (100) πενήντα, διαχειρισταί των εξουσιών (101) εγχωρίως μεν έως επτακόσιοι άνδρες, έξω δε της χώρας έως επτακόσιοι· επί πλέον, όταν κατόπιν έκαμαν τον πόλεμον, υπήρχον στρατιώται μεν δύο χιλιάδες πεντακόσιοι, πλοία δε φρουρούντα είκοσιν, άλλα δε πλοία μεταφέροντα τους διά ψηφοφορίας εκλεγομένους δύο χιλιάδας

φρουρούς [των υποτελών πόλεων]· ακόμη δε υπήρχον το πρυτανείον, οι ορφανοί και οι δεσμοφύλακες· διότι εις όλους τούτους η συντήρησις παρείχeto από του δημοσίου ταμείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ — ΕΦΙΑΛΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΚΛΗΣ

Η μεν λοιπόν διατροφή του λαού διά των τρόπων τούτων εγένετο. Δεκαεπτὰ δε και πλέον έτη μετά τους Περσικούς πολέμους διετηρήθη η πολιτεία υπό την διεύθυνσιν των μελών του Αρείου Πάγου, αν και ολίγον κατ' ολίγον κατέπιπτεν. Όταν δε ηυξήθησαν αι λαϊκαί τάξεις, γενόμενος αρχηγός του λαού ο Εφιάλτης ο υιός του Σοφωνίδου, έχων υπόληψιν ότι και αδωροδόκητος ήτο και δίκαιος προς το πολίτευμα, επετέθη ούτος εναντίον της βουλής· και πρώτον μεν καθήρεσε πολλούς των Αρεοπαγιτών· προκαλών εναντίων αυτών δίκας περί της διαχειρίσεώς των (102) · έπειτα δε επί της αρχοντίας του Κόνωνος αφήρεσεν από την βουλήν όλας τας εξουσίας, διά των οποίων αυτή καθίστατο φρουρός του πολιτεύματος και άλλας μεν των εξουσιών έδωκεν εις τους πεντακοσίους, άλλας δε εις την συνέλευσιν του δήμου και εις τα δικαστήρια. [Διέπραξε (103) δε αυτά με το να γίνη συνεργός του ο Θεμιστοκλής, ο οποίος ήτο μεν μέλος του Αρείου Πάγου, επρόκειτο δε να δικασθή κατηγορούμενος διά φιλίαν προς τους Πέρσας (μηδισμόν)· θέλων δε ο Θεμιστοκλής να καταργηθή η εξουσία της βουλής, προς μεν τον Εφιάλτην έλεγεν ότι η βουλή εσχεδίαζε να τον συλλάβη, προς δε τους Αρεοπαγίτας ότι θα υποδείξη τινάς συνεννοημένους διά να καταλύσουν το πολίτευμα. Οδηγήσας δε τους προς τούτο υπό της βουλής εκλεγέντας εις το μέρος όπου διέμενεν ο Εφιάλτης, συνωμίλει με πολλήν ζωηρότητα μαζί τους. Ο δε Εφιάλτης, καθώς είδε τούτο, καταφεύγει μισοενδυμένος (104) ικέτης εις τον βωμόν. Αφού δε όλοι εξεπλάγησαν διά το συμβάν και η βουλή των πεντακοσίων συνήλθεν εις συνεδρίασιν, επετέθησαν διά διαφόρων κατηγοριών εναντίον των Αρεοπαγιτών και ο Εφιάλτης και ο Θεμιστοκλής και πάλιν έπειτα προ

της εκκλησίας του δήμου κατά όμοιον τρόπον, έως ου τους αφήρεσαν την εξουσίαν]. Εφονεύθη δε και ο Εφιάλτης δολοφονικώς, όχι μετά πολύν καιρόν, διά του Ταναγραίου Αριστοδίκου.

Η μεν λοιπόν βουλή των Αρεοπαγιτών τοιουτοτρόπως απεστερήθη της ανωτάτης εποπτείας· μετά δε ταύτα συνέβαινε να χαλαρώνεται ολοένα περισσότερο το πολίτευμα εξ αιτίας των εμπροσθίων δημαγωγών· διότι κατά την εποχήν εκείνην συνέπεσεν ουδέ αρχηγόν να έχουν οι μετριοπαθέστεροι, αλλά να προϊσταται αυτών ο Κίμων ο υιός του Μιλτιάδου ενώ ήτον ακόμη νέος (105) και αργά είχε αναμιχθή εις τα πολιτικά πράγματα· προς δε τούτοις και διότι είχαν εκλείψει οι περισσότεροι του κόμματος τούτου εις τας πολεμικάς επιχειρήσεις· διότι με το να σχηματίζεται κατά τους χρόνους εκείνους ο προς εκστρατείαν στρατός εκ του καταλόγου των εκλεξιμών πολιτών (106) και με το να διορίζονται στρατηγοί άπειροι μεν εις τα του πολέμου τιμώμενοι δε διά τας πατρικάς δόξας, συνέβαινε πάντοτε να χάνωνται δύο ή τρεις χιλιάδες από τους εκστρατεύοντας, να εξολοθρεύωνται δε τοιουτοτρόπως οι μετριοπαθείς και εκ της τάξεως του λαού και εκ της τάξεως των ευπόρων.

Όλα μεν λοιπόν τα άλλα πράγματα της πολιτείας εκυβέρνην όχι όμοια όπως πρότερον και σύμφωνα με τους κειμένους νόμους, τον δε τρόπον της εκλογής των εννέα αρχόντων δεν μετέβαλον, παρά μόνον μετά το έκτον έτος μετά τον θάνατον του Εφιάλτου απεφάσισαν να προεκλέξουν και εκ της τάξεως των πολιτών εκείνους εκ του καταλόγου, των οποίων θα ελαμβάνοντο διά κλήρων οι εννέα άρχοντες, και πρώτος εκ της τάξεως αυτών άρχων υπήρξεν ο Μνησιθείδης· οι δε προ τούτου άρχοντες όλοι ήσαν εκ των τάξεων των ιππέων και των πεντακοσιομεδίμων, οι δε ζευγίται διωρίζοντο εις τα κατώτερα αξιώματα, αν μη εγίνετο παράβλεψις καμμία κάποτε εις τους νόμους. Κατά το πέμπτον δε έτος μετά ταύτα επί της αρχοντίας του Λυσικράτους επανήλθεν εν ισχύι ο θεσμός των τριάκοντα δικαστών, των λεγομένων δημοτικών (107) . Και τρία έτη κατόπιν αυτού επί της αρχοντίας του Αντιδότου εξ αιτίας του πλήθους των πολιτών κατά πρότασιν του Περικλέους απεφάσισαν να μη έχη πολιτικά δικαιώματα εκείνος, όστις δεν είχε γεννηθή εκ γονέων αμφοτέρων πολιτών (Αθηναίων).

Κατόπιν δε τούτων, ότε την αρχηγίαν του λαού έλαβεν ο Περικλής και διά πρώτην φοράν είχε διακριθή, ότε υπέβαλε καταγγελίαν ζητών να λογοδοτήση διά τας πράξεις της στρατηγίας του ο Κίμων, ενώ ακόμη ήτο (ο Περικλής) νέος, έγινεν ακόμη πλέον φιλολαϊκή η δημοκρατία. Διότι και των Αρεοπαγιτών μερικάς εξουσίας αφήρεσε και την πόλιν παρεκίνησεν εις αύξησιν της ναυτικής δυνάμεως, ένεκα της οποίας συνέβη να λάβη περισσότερον θάρρος ο λαός, ώστε να συγκεντρώση βαθμηδόν όλας τας εκ του πολιτεύματος εξουσίας εις εαυτόν. Μετά πενήντα δε μείον έν έτη από της εν Σαλαμίनि ναυμαχίας επί της αρχοντίας του Πυθοδώρου επήλθεν ο προς τους Πελοποννησίους πόλεμος, καθ' όν περιορισθείς ο λαός εντός της πόλεως και συνηθίσας ν' αναλαμβάνη υπηρεσίαν εις τα στρατιωτικά σώματα με μισθόν, προέβη εις την απόφασιν εν μέρει μεν θεληματικώς εν μέρει δε ακουσίως να διοική την πόλιν αυτός.

Πρώτος δε ο Περικλής έκαμε και τα δικαστήρια μισθοφόρα, δημαγωγικώς παρουσιάζων αντιστάθμισμα της ευπορίας (του λαού) της υπάρχουσας επί της εποχής του Κίμωνος. Διότι ο Κίμων έχων ιδικήν του ηγεμονικήν (108) περιουσίαν, πρώτον μεν ο ίδιος τα βάρη των δημοσίων αξιωμάτων (109) εξετέλει κατά τρόπον λαμπρόν, έπειτα δε πολλούς των συνδημοτών του συνετήρει εξ ιδίων του· διότι κάθε πολίτης εκ του δήμου των Λακιαδών (110) ηδύνατο αν ήθελε μεταβαίνων καθημέραν εις αυτόν (τον Κίμωνα) να λαμβάνη τα προς συντήρησιν· προς τούτοις δε και οι αγροί του όλοι ήσαν απερίφρακτοι, διά να δύναται όστις ήθελε να λαμβάνη εξ αυτών οπώρας. Εις αυτάς λοιπόν τας παροχάς μη δυνάμενος διά της περιουσίας του να επαρκέση ο Περικλής, κατά συμβουλήν του Δάμωνος, του υιού του Δαμωνίδου δημότου Όας (111) (ο οποίος επιστεύετο ότι υπήρξεν εις τον Περικλέα εισηγητής των περισσοτέρων τούτου διαβημάτων, διό και εξωστρακίσθη ύστερον), επειδή ως προς την ατομικήν του περιουσίαν ήτο κατώτερος διά να παράσχη εις τον λαόν τα εις αυτόν ανήκοντα, ώρισε παροχήν μισθού εις τους απαρτίζοντας (καθημέραν) τα δικαστήρια· εξ αιτίας του οποίου, ως μερικοί κατηγορούσιν, έγινεν χειρότερα τα δικαστήρια, διότι με φροντίδα ιδιάζουσαν εκκληρώνοντο πάντοτε οι τυχόντες μάλλον άνθρωποι παρά οι έγκριτοι. Έρχισε δε κατόπιν και η δωροδοκία, της οποίας πρώτος έκαμεν αρχήν ο Άνυτος μετά την

στρατηγίαν του εις Πύλον (112) . Διότι καταγγελθείς υπό τινων ως αίτιος της απωλείας της Πύλου, αγοράσας διά δώρων τους δικαστάς, απηλλάγη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

ΟΙ ΔΗΜΑΓΩΓΟΙ

Εφ' όσον μεν λοιπόν ο Περικλής προΐστατο του λαού ήσαν καλύτερα της πολιτείας τα πράγματα. Όταν δε απέθανεν ο Περικλής απέβησαν πολύ χειρότερα. Διότι πρώτον τότε ο λαός έλαβεν ηγέτην αυτού άνθρωπον μη έχοντα υπόληψιν μεταξύ των εγκρίτων πολιτών. Κατά δε τους προγενεστέρους χρόνους πάντοτε έγκριτοι πολίται υπήρξαν αρχηγοί του λαού (δημαγωγοί). Διότι αρχικώς μεν και πρώτος του λαού ηγέτης έγινε ο Σόλων, δεύτερος δε ο Πεισίστρατος, οι οποίοι ήσαν εκ της τάξεως των ευγενών και γνωστών οικογενειών. Όταν δε κατελύθη η τυραννίς (του Πεισιστράτου) ο Κλεισθένης, ο οποίος ήτον εκ του γένους των Αλκμεωνιδών, και τούτων μεν ουδείς υπήρξε πολιτικός αντίπαλος, αφ' ότου εξέπεσε το πολιτικόν κόμμα του Ισαγόρα. Μετά δε ταύτα της μεν λαϊκής τάξεως ηγέτης υπήρξεν ο Ξάνθιππος, των δε ευπόρων ο Μιλτιάδης, κατόπιν δε ο Θεμιστοκλής και ο Αριστείδης· μετά δε τούτους ο Εφιάλτης μεν υπήρξεν ηγέτης του λαού, ο Κίμων δε ο υιός του Μιλτιάδου υπήρξεν ηγέτης των ευπόρων έπειτα δε ο Περικλής μεν του λαού, ο Θουκυδίδης (113) δε των άλλων, συγγενής των Κίμωνος. Όταν δε απέθανεν ο Περικλής, των μεν εγκρίτων ηγέτης υπήρξεν ο Νικίας, ο αποθανών εν Σικελία, του δε λαού ο Κλέων ο υιός του Κλεαινέτου, ο οποίος φαίνεται κατ' εξοχήν επέφερε την διαφθοράν των διαθέσεων του λαού και πρώτος επί του βήματος εκραύγαζε και απηύθυνεν ύβρεις και φορέσας ζώνην (114) εδημηγόρησε, ενώ οι άλλοι ρήτορες ωμίλουν με κοσμιότητα. Έπειτα κατόπιν αυτών αρχηγός των μεν άλλων υπήρξεν ο Θηραμένης ο υιός του Άγνωτος, του δε λαού ο Κλεοφών ο κατασκευαστής λυρών, ο οποίος και πρώτος εισήγαγε την συνήθειαν της διωβολίας (115) . Και επί τινά μεν χρόνον η συνήθεια αύτη

εφηρμόζετο, μετά δε ταύτα κατήργησεν αυτήν ο Καλλικράτης ο Παιανιεύς, πρώτος αυτός δώσας εις τον λαόν υπόσχεσιν ότι θα προσθέση εις τους δύο οβολούς ένα ακόμη οβολόν. Αυτούς μεν λοιπόν και τους δύο κατεδίκασαν ύστερα εις θάνατον· διότι έχει συνήθειαν το πλήθος και αν παρασυρθή δι' απάτης να μισή κατόπιν εκείνους οι οποίοι το παρέσυραν να κάμη κάτι όχι καλόν. Από δε της εποχής του Κλεοφώντος πλέον διαδοχικώς ανελάμβανον πάντοτε την αρχηγίαν του λαού (δημαγωγίαν) εκείνοι όσοι είχαν διάθεσιν να είναι περισσότερο θρασεείς και να είναι ευχάριστοι εις τους πολλούς, αποβλέποντες εις την επιτυχίαν της στιγμής.

Λογίζονται δε ότι υπήρξαν οι καλύτεροι των εις τας Αθήνας υπαρξάντων πολιτικών μετά τους παλαιούς ο Νικίας, ο Θουκυδίδης και ο Θηραμένης· και περί μεν του Νικίου και του Θουκυδίδου όλοι σχεδόν ομοφώνως λέγουν ότι υπήρξαν όχι μόνον καλοί και αγαθοί αλλά και με πολιτικόν νουν και προς όλους τους πολίτας φερόμενοι πατρικώς, περί δε του Θηραμένου, καθ' όσον συνέβη επί της εποχής του να είναι ταραχώδη τα πολιτικά πράγματα, υπάρχει αμφισβήτησις της κρίσεως. Φαίνεται όμως εις εκείνους οι οποίοι δεν αποφαίνονται επιπολαίως ότι αυτός όχι όπως τον συκοφαντούσι κατέλυεν όλους τους τρόπους της πολιτικής διοικήσεως, αλλ' απεναντίας όλους υπεστήριζε τους τρόπους μέχρις ότου δεν παρεξετρέποντο διόλου εις παρανομίας, δεικνύων ότι ηδύνατο να πολιτεύεται με οιονδήποτε πολίτευμα — το οποίον και ακριβώς είναι έργον αγαθού πολίτου — όταν δε παρεξετρέποντο εις παρανομίας, μη συγχωρών αλλ' αποστρεφόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Η ΕΝ ΣΙΚΕΛΙΑ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ — ΣΤΑΣΙΣ ΟΛΙΓΑΡΧΙΚΩΝ

Εφ' όσον μεν λοιπόν αι περιπέτειαι του πολέμου ήσαν ισόρροποι διετήρουν το δημοκρατικόν πολίτευμα. Όταν δε μετά την συμφοράν την επελθούσαν εις την Σικελίαν απέβησαν ισχυρότεροι οι

Λακεδαιμόνιοι ένεκα της συμμαχίας των με τον βασιλέα (των Περσών), ηναγκάσθησαν οι Αθηναίοι μεταβαλόντες την δημοκρατίαν να συστήσωσι το πολίτευμα των τετρακοσίων και τον μεν προ του ψηφίσματος λόγον είπεν ο Μηλόβιος, την δε πρότασιν υπέβαλεν εγγράφως ο Πυθόδωρος ο Αναφλύστιος, εις αυτήν δε κατεπίεσθησαν κυρίως οι πολλοί, διότι επίστευαν ότι ο βασιλεύς μάλλον με το μέρος των θα ταχθή εις τον πόλεμον εάν εγκαταστήσωσι πολίτευμα ολιγαρχικόν.

Ήτο δε το υποβληθέν ψήφισμα του Πυθοδώρου τοιούτον: «Ο λαός να εκλέξη εκτός των προϋπαρχόντων δέκα προβούλων και άλλους είκοσιν εκ των εχόντων ηλικίαν πλέον των σαράντα ετών, οι οποίοι αφού ορκισθούν ότι δεν θα προτείνουν (116) ειμή εκείνα τα οποία ήθελον νομίζη συμφερώτερα εις την πόλιν, να υποβάλουν προτάσεις αποβλεπούσας εις την σωτηρίαν της πόλεως (117) · να είναι δε επιτετραμμένον εις όποιον θέλει από τους άλλους πολίτας να υποβάλη τοιαύτας εγγράφους προτάσεις, ίνα εξ όλων αυτών εκλέξωσι το καλύτερον μέτρον. Ο δε Κλειτοφών τα μεν άλλα είπεν όμοια με τον Πυθόδωρον, προσέθηκε δε εις την έγγραφον πρότασίν του να ασχοληθώσιν οι εκλεγέντες εις αναζήτησιν των πατρίων νόμων, τους οποίους έκαμεν ο Κλεισθένης ότε ίδρυσε την δημοκρατίαν, ίνα ο λαός γνωρίζων και τους νόμους αυτούς αποφασίση το άριστον, καθ' όσον ουχί δημοκρατική αλλά παραπλησία με την του Σόλωνος ήτον η νομοθεσία του Κλεισθένου· οι δε εκλεχθέντες πρώτον μεν επρότειναν ότι είναι επάναγκες οι πρυτάνεις να υποβάλωσιν εις ψηφοφορίαν όλα τα προτεινόμενα προς σωτηρίαν, κατόπιν δε κατήργησαν τας επί παρανομία καταγγελίας και τας δι' επιβουλήν του πολιτεύματος μηνύσεις και τας ενώπιον της συνελεύσεως του λαού εγκλήσεις, ίνα ούτω όλοι οι θέλοντες Αθηναίοι υποβάλωσι συμβουλάς επί των υπό συζήτησιν πραγμάτων. Εάν δε κανείς εξ αιτίας τοιαύτης ή ήθελεν επιβάλη πρόστιμον ή ήθελε καταγγείλη ενώπιον της Συνελεύσεως του λαού ή ήθελεν εισαγάγη εις δίκην ενώπιον δικαστηρίου, τούτο ν' αποτελή ένδειξιν παρανομίας αυτού και να προκαλή την παραπομπήν αυτού εις τους στρατηγούς, οι δε στρατηγοί να παραδίδωσιν αυτόν εις τους ένδεκα προς επιβολήν θανατικής ποινής (118) .

Μετά δε ταύτα εκανόνισαν τα πράγματα της πολιτείας με τον εξής τρόπον· τα μεν χρήματα, τα εισπραττόμενα, να μη είναι επιτετραμμένον να δαπανώσιν εις άλλο τι παρά εις τον πόλεμον, τα δε δημόσια υπουργήματα όλα να εκτελώσιν οι έχοντες αυτά άνευ μισθού, έως ότου εξακολουθεί ο πόλεμος, πλην των εννέα αρχόντων και των πρυτάνεων, οποιοδήποτε και αν είναι· ούτοι δε να λαμβάνουν μισθόν τρεις οβολούς την ημέραν ο καθένας. Όλη δε η άλλη κυβέρνησις της πόλεως ν' ανατεθή εις τους πλέον δυνατούς και σωματικώς και χρηματικώς να διεξαγάγωσιν αυτήν, όχι ολιγωτέρους παρά πέντε χιλιάδες, έως ότου ο πόλεμος εξακολουθή. Ούτοι δε να είναι κύριοι και συνθήκας να συνομολογούν με οποιονδήποτε θέλουν. Να εκλέγουν δε διά ψηφοφορίας από καθεμίαν φυλήν δέκα άνδρες ηλικίας άνω των σαράντα ετών, οι οποίοι να διαλέξουν τους πεντακισχιλίους, αφού προηγουμένως ορκισθούν κατά ιεροτελεσίαν επίσημον (119) .

Οι μεν λοιπόν εκλεγέντες αυτούς τους νόμους συνέταξαν. Αφού δε εκυρώθησαν οι νόμοι ούτοι υπό του λαού, οι πέντε χιλιάδες (120) εξέλεξαν μεταξύ των τάξεων αυτών τους εκατόν άνδρας, οι οποίοι θα συνέταπτον το οριστικόν πολίτευμα. Οι δε εκλεγέντες συνέταξαν και υπέβαλαν τα εξής: Να γίνωνται μεν κατ' έτος μέλη της βουλής οι έχοντες ηλικίαν άνω των τριάκοντα ετών άνευ απολαυών μισθού· απ' αυτούς δε να είναι στρατηγοί και οι εννέα άρχοντες και ο ιερομνήμων (121) και οι ταξίαρχοι και οι ίππαρχοι και οι φύλαρχοι (122) και οι διοικηταί των φρουρίων και οι ταμίαι των ιερών χρημάτων των αφιερωμένων εις την θεάν (Αθηνάν) και εις τους άλλους δέκα θεούς και ταμίαι των συμμαχικών χρημάτων και όλων των άλλων διά κοινωφελείς σκοπούς χρημάτων, είκοσιν εν όλω ταμίαι διαχειρισταί, προς δε τούτοις οι επιμεληταί των ιερών πραγμάτων και οι επόπται δέκα τον αριθμόν, να εκλέγωνται δε όλοι ούτοι εκ της τάξεως των προκρίτων, προτιμωμένων εις αυτά τ' αξιώματα περισσοτέρων εκ των εν ενεργεία βουλευτών· (123) εις όλα δε τα άλλα διοικητικά αξιώματα να εκλέγωνται διά κλήρου και όχι εκ της τάξεως των βουλευτών οι δε ταμίαι των συμμαχικών χρημάτων, οι έχοντες την διαχείρισιν, να μη επιτρέπεται να υποβάλωσι προτάσεις· να καταρτίζωνται δε τέσσαρα χωριστά βουλευτικά σώματα εκ πολιτών έχόντων την ειρημένην ηλικίαν και άνω, και εξ αυτών των σωμάτων

διά κλήρου λαμβανόμενον ἐν ν' αποτελή την εν ενεργεία βουλήν· να κατανέμονται δε υπ' αυτών και οι άλλοι νέοι πολίται εις τα βουλευτικά ταύτα σώματα, καθ' όσον συμπληρούται η ηλικία των (124) . Οι δε αρχικώς υποδεικνυόμενοι ήδη εκατόν άνδρες να κατανείμωσιν εαυτούς και τους άλλους εις τέσσαρα μέρη κατά ίσην όσω το δυνατόν αναλογίαν και να ενεργήσωσι την ως άνω κλήρωσιν και οι διά κλήρου υποδειχθέντες προς συγκρότησιν της (πρώτης) βουλής να διατελώσιν εν ενεργεία βουλευταί δι' έν έτος· να λαμβάνωσι δε ως βουλευταί αποφάσεις οποιασδήποτε ήθελον νομίση ότι είναι ωφελιμώτεροι και ως προς τα χρήματα, ίνα διαφυλάττωνται ανέπαφα και δαπανώνται όπου πρέπει και περι των άλλων, μετά περισσοτέρας όσω το δυνατόν επιμελείας· εάν δε ήθελον να συσκεφθώσι με περισσοτέρους διά ζήτημά τι, να προσκαλή καθένας των εις την συνεδρίασιν ένα προσκεκλημένον, όποιον θέλει εκ της αυτής ηλικίας· αι δε συνεδριάσεις της βουλής να γίνωνται κάθε πέντε ημέρας, εάν μη υπάρχη ανάγκη περισσοτέρων συνεδριάσεων· την κλήρωσιν δε της βουλής να ενεργώσιν οι εννέα άρχοντες (125) . Τας δε δι' υψώσεως της χειρός ψηφοφορίας να κρίνωσι πέντε, (126) οι διά κλήρου υποδεικνυόμενοι εκ των βουλευτών και εκ τούτων εις να υποδεικνύεται καθ' ημέραν ως προϊστάμενος με διπλήν ψήφον (127) . Οι δε ούτω κληρωνόμενοι πέντε να εκλέγουν διά κλήρου τους θέλοντας να παρουσιασθούν προ της βουλής πρώτον μεν δι' υποθέσεις θρησκευτικάς, δεύτερον δε διά κηρύγματα προς τον λαόν, τρίτον διά πρεσβείας, τέταρτον δι' όλα τα άλλα· τα δε αναγόμενα εις τον πόλεμον, όταν παρουσιασθή ανάγκη, υποβάλλοντες εις την βουλήν άνευ κληρώσεώς των οι στρατηγοί να διαπραγματεύονται περί αυτών. Όστις δε δεν ήθελε να προσέλθη εις την βουλήν κατά την ωρισμένην ώραν να πληρώνη μίαν δραχμήν διά κάθε ημέραν, εάν δεν έχη απουσίαση λαβών άδειαν της βουλής.

Τούτο μεν λοιπόν το πολίτευμα συνέταξαν διά το μέλλον, διά δε τον παρόντα καιρόν συνέταξαν το εξής· να είναι μεν βουλευταί τετρακόσιοι σύμφωνα με τα πατροπαράδοτα, τεσσαράκοντα από κάθε φυλήν, λαμβανόμενοι εξ αριθμού προεκλεγομένων υπό των φυλετών ηλικίας άνω των τριάκοντα ετών· ούτοι δε και τους άρχοντας να διορίζουν και τον όρκον, τον οποίον οι άρχοντες θα ορκίζονται, να συντάξουν και διά τους νόμους και διά τας ευθύνας και διά τα άλλα

να πράττουν όπως ήθελον νομίση συμφέρον. Τους δε νόμους, οι οποίοι τοιουτοτρόπως θα ετίθεντο ως προς τα πολιτικά, να μεταχειρίζονται και να μη είναι επιτετραμμένον ούτε να τροποποιούν ούτε να μεταβάλλουν. Οι δε στρατηγοί διά το παρόν να εκλεχθούν εξ όλων των πέντε χιλιάδων, η δε βουλή όταν καταρτισθή, αφού ενεργήση επιθεώρησιν των ενόπλων, να εκλέξη δέκα άνδρας και ένα γραμματέα αυτών· οι δε ούτω εκλεγέντες να είναι άρχοντες στρατηγοί διά το επόμενον έτος με απεριόριστον εξουσίαν και εν ανάγκη συσκεπτόμενοι μετά της βουλής. Να εκλέξουν δε και ένα αρχηγόν του ιππικού και δέκα φυλάρχους. Εις δε το μέλλον η εκλογή όλων τούτων να γίνεται υπό της βουλής σύμφωνα με τα υπό του νόμου ωρισμένα· πλην δε των βουλευτών και των στρατηγών, ως προς τα άλλα αξιώματα να μη επιτρέπεται ούτε εις τους παρόντας άρχοντας ούτε εις άλλον κανένα να διατηρούν το αυτό αξίωμα πλέον ή άπαξ. Ίνα δε εις το μέλλον κατανεμηθώσιν οι τετρακόσιοι εις τας τέσσαρας βουλευτικές εκκλησίας, (128) όταν οι πολίται θα επιτρέπεται να συνέρχωνται εις συνέλευσιν μετά των άλλων (των βουλευτών δηλαδή) ωρίσθη να κατανείμωσιν αυτούς από τούδε οι εκατόν άνδρες.

Οι μεν λοιπόν εκατόν οι εκλεχθέντες υπό των πέντε χιλιάδων τούτο συνέταξαν το πολίτευμα. Αφού δε αυτά επεκυρώθησαν υπό του λαού, προϊσταμένου εις την διαλογήν των ψήφων του Αριστομάχου, (129) η μεν βουλή η κατά το έτος της αρχοντίας του Καλλίου διελύθη πριν συμπληρώση τας συνεδριάσεις της (130) την 14 του μηνός Θαρρηλιώνος, οι δε τετρακόσιοι εισήλθον εις την εξουσίαν την 22 του Θαρρηλιώνος· (131) ώφειλε δε η διά ψηφοφορίας συγκροτηθείσα βουλή ν' αναλάβη το αξίωμα αυτής την 14 του Σκιροφοριώνος. Η μεν λοιπόν ολιγαρχία κατά τοιούτον τρόπον καθιδρύθη επί της αρχοντίας του Καλλίου, σωστά δε εκατόν έτη (132) μετά την εκδίωξιν των τυράννων, γενομένων πρωτουργών (της μεταβολής) του Πεισάνδρου, του Αντιφώντος και του Θηραμένου, οι οποίοι ήσαν άνδρες και καλών οικογενειών και έχοντες μεγάλην υπόληψιν συνέσεως και ευθυκρισίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΤΕΤΡΑΚΟΣΙΩΝ

Ότε δε κατέστη το πολίτευμα τούτο, οι μιν πέντε χιλιάδες ονομαστικώς μόνον εξελέγησαν, οι δε τετρακόσιοι μετά των δέκα των εχόντων απεριόριστον εξουσίαν (αυτοκρατόρων) εγκατασταθέντες εις το βουλευτήριον εκυβέρνων την πόλιν και αποστείλαντες πρέσβεις προς τους Λακεδαιμονίους επρότειναν τέλος του πολέμου επί τη βάσει να διατηρήσουν καθένας εκ των δύο συνθηκολογούντων όσα τότε κατείχεν. Επειδή δ' εκείνοι δεν απεδέχοντο ειμή υπό τον όρον να παραιτηθώσιν (οι Αθηναίοι) και της ηγεμονίας της θαλάσσης, ένεκα τούτου διέκοψαν τας διαπραγματεύσεις.

Σχεδόν λοιπόν τέσσαρας μήνας διετηρήθη το πολίτευμα των τετρακοσίων (133) και εκ τούτων έγινε αρχων ο Μνησίλοχος διά δύο μήνας επί της αρχοντίας του Θεοπόμπου, ο οποίος διετέλεσεν αρχων τους επιλοίπους δέκα μήνας. Νικηθέντες δε οι Αθηναίοι εις την ναυμαχίαν πλησίον της Ερετρείας και επειδή ολόκληρος η Εύβοια πλην του Ωρεού απεστάτησε, στενοχωρηθέντες διά την συμφοράν αυτήν περισσότερο παρά διά τας προγενεστέρας (διότι περισσότερα ωφελήματα είχαν από την Εύβοιαν παρά απ' αυτήν την Αττικήν) κατέλυσαν την κυβέρνησιν των τετρακοσίων και παρέδωκαν την διεύθυνσιν των πολιτικών πραγμάτων εις τους πεντακισχιλίους τους ανήκοντας εις την τάξιν των στρατευομένων πολιτών (134) ψηφίσαντες να μη είναι κανέν πολιτικόν αξίωμα έμμισθον. Κυρίως δε την κατάλυσιν (των τετρακοσίων) ενήργησαν ο Αριστοκράτης και ο Θηραμένης, μη ευχαριστούμενοι με τα διαπραττόμενα υπό των τετρακοσίων, διότι όλα ούτοι ενήργουν μόνοι των, δι' ουδέν ζητούντες την γνώμην των πέντε χιλιάδων. Φαίνεται δε ότι καλώς εκυβερνήθη η πόλις εις εκείνους τους καιρούς, ενώ υπήρχε πόλεμος και η διοίκησις ήτο στρατοκρατική (135) .

Από τούτους μεν λοιπόν αφήρεσεν ο δήμος την διοίκησιν της πολιτείας πολύ γρήγορα (136) . Κατά το έκτον (137) δε έτος μετά την κατάλυσιν των τετρακοσίων επί της αρχοντίας του Καλλίου, του εκ της περιφερείας Αγγελή (138) ότε εγένετο η εν Αργινούσαις ναυμαχία, πρώτον μεν οι δέκα στρατηγοί οι νικήσαντες εις την ναυμαχίαν συνέβη να καταδικασθώσιν όλοι ομού διά μιας ψηφοφορίας γενομένης δι' υψώσεως των χειρών, ενώ άλλοι μεν εξ αυτών ουδ' είχαν λάβη μέρος εις την ναυμαχίαν, άλλοι δε εις ξένον πλοίον (ως ναυαγοί δηλαδή) είχαν διασωθή, και τούτο διότι εξηπατήθη ο λαός υπό ανθρώπων, οι οποίοι του εξήγειραν επιτηδείως την οργήν κατόπιν δε, ότε οι Λακεδαιμόνιοι εδήλωσαν ότι δέχονται να αποσυρθούν από την Δεκέλειαν διά να συνομολογηθή ειρήνη υπό τον όρον να κρατήση καθένας εκ των δύο ότι κατέχει, μερικοί μεν προθύμως έστεργον, το δε πλήθος δεν απεδέχθη, διότι εξηπατήθη από τον Κλεοφώντα, ο οποίος, ελθών εις την εκκλησίαν του δήμου μεθυσμένος και φορών θώρακα, ημπόδισε να γίνη ειρήνη, λέγων ότι δεν θα επιτρέψη τούτο, εάν οι Λακεδαιμόνιοι δεν αφήσουν όλας τας πόλεις. Μη διαχειρισθέντες δε τότε καλώς τα πράγματα, ενόησαν μετ' ολίγον καιρόν το λάθος των διότι κατά το επόμενον έτος επί της αρχοντίας του Αλεξίου έπαθαν την συμφοράν της εν Αιγός Ποταμοίς ναυμαχίας, συνεπεία της οποίας, γενόμενος ο Λύσανδρος κύριος της πόλεως, εγκαθίδρυσε τους τριάκοντα (τυράννους) με τον εξής τρόπον. Αφού η ειρήνη συνομολογήθη με αυτούς (τους Αθηναίους) υπό τον όρον να εξακολουθήσουν κυβερνώμενοι κατά το πάτριον πολίτευμα, οι μεν λαϊκοί προσεπάθουν να διασώσουν την δημοκρατίαν, εκ δε των επιφανών οι μεν ανήκοντες εις πολιτικές εταιρείας και μετ' αυτών εκείνοι εκ των εξορίστων, όσοι επανήλθον μετά την ειρήνην, επεθύμουν ολιγαρχίαν, όσοι δε εις καμμίαν εταιρείαν πολιτικήν δεν ανήκον, είχαν δε πολιτικήν υπόληψιν ουχί κατωτέραν, εζήτουν το πάτριον (παλαιόν) πολίτευμα, μεταξύ των οποίων ήτο μεν και ο Αρχίνος και ο Άνυτος και ο Κλειτοφών και ο Φορμίσιος και άλλοι πολλοί, προεξήρχε δε κυρίως ο Θηραμένης. Ότε δε ο Λύσανδρος προσετέθη με τους ολιγαρχικούς, ο λαός κυριευθείς από φόβον ηναγκάσθη να ψηφίση ολιγαρχικόν πολίτευμα. Υπέβαλε δε ενυπογράφως το ψήφισμα ο Δρακοντίδης ο Αφιδναίος (139) .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ

Οι μὲν λοιπὸν τριάκοντα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔλαβαν τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ἀρχοντίας, τοῦ Πυθοδώρου, (140) γενόμενοι δὲ κύριοι τῆς πόλεως, τὰ μὲν ἄλλα τὰ ψηφισθέντα περὶ ὀργανώσεως τοῦ πολιτεύματος παρέβλεψαν, καταστήσαντες δὲ πεντακοσίους βουλευτάς καὶ τὰ ἄλλα αξιώματα μεταξύ χιλίων προεκλεγέντων ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐκλέξαντες μόνοι τῶν ἀπ' εὐθείας δέκα ἀρχοντας τοῦ Πειραιῶς καὶ ἑνδεκά φύλακας τοῦ δεσμοτηρίου καὶ τριακοσίους μαστιγοφόρους υπηρέτας ἔμεναν ἐξουσιασταί τῆς πόλεως μόνοι τῶν. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν ἦσαν μετριοπαθεῖς πρὸς τοὺς πολίτας καὶ προσεποιούντο ὅτι ἐπεδίωκον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ πατροπαραδότου πολιτεύματος καὶ κατήργησαν τοὺς νόμους τοῦ Εφιάλτου καὶ τοῦ Ἀρχιστράτου τοὺς περὶ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν (141) , καθὼς καὶ ἐκ τῶν θεσμῶν τοῦ Σόλωνος ἐκείνους ὅσοι διήγειρον ἀμφισβητήσεις καὶ τὴν αὐθαίρετον ἐρμηνείαν τὴν εἰς τοὺς δικαστάς ἀναγνωριζομένην κατήργησαν, ὡς εἴαν ἠθέλουν νὰ ἐπανορθώσουν τὸ πολίτευμα καὶ ν' ἀποδώσουν εἰς αὐτὸ κύρος. Παραδείγματος χάριν τὴν διάταξιν ὅτι δύναται τις νὰ δώσῃ (ν' ἀφήσῃ) τὴν περιουσίαν τοῦ εἰς ὅποιον αὐτὸς θέλῃ, ἀπλοποιήσαντες καὶ ἀφήσαντες τούτο μόνον (142) , ἀφήρεσαν τοὺς συναφεῖς περιορισμούς, ἤτοι τὸν ὅρον «εἴαν δὲν εἶναι ἀκαταλόγιστος ἐξ αἰτίας γηρατειῶν ἢ εἴαν δὲν παρασυρθῇ εἰς τούτο ὑπὸ γυναικός» διὰ νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐπεμβαίνουν οἱ συκοφάνται. Ομοίως δὲ τούτο (τοιαύτην δηλαδὴ ἀπλοποίησιν) ἔκαμναν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων νόμων. Κατ' ἀρχάς μὲν λοιπὸν ταῦτα ἐπραττον καὶ τοὺς συκοφάντας καὶ τοὺς ομιλοῦντας πρὸς τὸν λαὸν δημαγωγικῶς ἀντιθέτως πρὸς τὸ ὠφέλιμον, ραδιούργους ὄντας καὶ πονηροὺς, ἐθανάτωναν δι' αὐτὰ δὲ συντελούμενα εὐχαριστοῦντο οἱ πολῖται, νομίζοντες ὅτι χάριν τῆς κοινῆς ὠφελείας ἐνήργουν αὐτοί. Ὄταν δὲ ἐστερέωσαν περισσότερον τὴν ἐξουσίαν τῶν, δὲν εὐλαβούντο πλέον κανένα ἐκ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ ἐθανάτωναν τοὺς διακρινομένους εἴτε διὰ τὴν περιουσίαν τῶν εἴτε διὰ τὸ γένος τῶν εἴτε διὰ τὰ αξιώματά τῶν καὶ διὰ ν' ἀπαλλάσωνται τοῦ ἐξ αὐτῶν φόβου καὶ διότι ἠθέλουν νὰ

διαρπάζουν τας περιουσίας τούτων και εις διάστημα ολίγου καιρού είχαν θανατώση όχι ολιγωτέρους από χίλιους πεντακοσίους.

Ενώ δε τοιουτοτρόπως εξέπιπτεν η πόλις (143) , ο Θηραμένης αγανακτών διά τα διαπραττόμενα συνεβούλευε (τους τριάκοντα) να παύσωσι μεν την τοιαύτην κατάχρησιν της εξουσίας (144) , να δώσουν δε εις τους εγκρίτους των πολιτών συμμετοχήν εις την διοίκησιν της πολιτείας. Εκείνοι δε κατ' αρχάς εναντιωθέντες, όταν διεδόθησαν οι λόγοι ούτοι εις το πλήθος και οι πολλοί ήσαν ευνοϊκοί προς τον Θηραμένην, φοβηθέντες μη αυτός γενόμενος αρχηγός του λαού καταλύση την δυναστικήν εξουσίαν των, εκλέγουν και καταγράφουν τρισχιλίους εκ των πολιτών διά να δώσουν εις αυτούς συμμετοχήν εις την διοίκησιν της πολιτείας. Ο Θηραμένης δε και πάλιν τους επικρίνει δι' αυτά, πρώτον μεν διότι θέλοντες να δώσουν πολιτικά δικαιώματα εις τους εγκριτωτέρους, απένειμαν τοιαύτα εις τρισχιλίους μόνον, ως εάν εις τον αριθμόν τούτον ακριβώς περιλαμβάνετο το πλήθος των εναρέτων, εξ άλλου δε ότι κάμνουν τα δύο εναντιώτατα, καθιστώντες επί της βίας στηριζομένην την εξουσίαν και εν ταυτώ αδυνατωτέραν των εξουσιαζομένων. Εκείνοι δε εις αυτά μεν δεν έδωκαν προσοχήν, τον δε κατάλογον των τρισχιλίων διά πολύν μεν καιρόν ανέβαλαν να εφαρμόσουν, είχαν όμως υπ' όψιν και εις αυτόν να περιλαμβάνουν τους γνωστούς ότι είναι φίλοι των, οσάκις δε ήθελαν νομίση πρόσφορον εις αυτούς να γνωστοποιούν (μεταβολάς του καταλόγου), άλλους μεν από τους περιλαμβανομένους εις αυτόν έσβυναν, άλλους δε εις αντικατάστασιν τούτων έξωθεν κατεχώρουν.

Ήδη δε εις την αρχήν του χειμώνος, ότε ο Θρασύβουλος μετά των εξορίστων κατέλαβε το φρούριον της Φυλής και αφού από την επίθεσιν κατ' αυτού, την οποίαν επεχείρησαν οι τριάκοντα διά στρατού, κακώς απεχώρησαν, έλαβαν απόφασιν ν' αφαιρέσουν μεν τα όπλα των άλλων να φονεύσουν δε τον Θηραμένην κατά τον εξής τρόπον:

Υπέβαλαν εις την βουλήν δύο σχέδια νόμου προστάζοντες να τα ψηφίση· εξ αυτών ο μεν ένας νόμος έκαμνεν απολύτους εξουσιαστάς (αυτοκράτορας) τους τριάκοντα να θανατώνουν όσους έκριναν εκ

των πολιτών των μη περιλαμβανομένων εις τον κατάλογον των τρισχιλίων· ο δε άλλος απηγόρευε το να μετέχουν της παρούσης πολιτείας όσοι τυχόν είχαν κατεδαφίση το εν Ηετιωνεία τείχος ή είχαν πράξη τι εναντίον των τετρακοσίων των ιδρυτών της προγενεστέρας ολιγαρχίας· εις αυτά δε και τα δύο είχε λάβη μέρος ο Θηραμένης, ώστε με την ψήφισιν των νόμων συνέβαινε και να ευρίσκεται στερημένος αυτός πολιτικών δικαιωμάτων (145) και οι τριάκοντα να γίνονται κύριοι να τον θανατώσουν· ότε δε εφονεύθη ο Θηραμένης, και τα όπλα αφήρεσαν όλων εκτός των τρισχιλίων και κατά τα άλλα πολύ εξετράπησαν εις σκληρότητα και πονηρίαν, αποστείλαντες δε πρέσβεις εις Λακεδαίμονα κατηγόρουν τον Θηραμένην, συνάμα δε εζήτουν (από τους Λακεδαιμονίους) να τους βοηθήσουν· τα οποία ακούσαντες οι Λακεδαιμόνιοι έστειλαν αρμοστήν (146) και ως επτακοσίους στρατιώτας, οι οποίοι ελθόντες εφρούρουν την Ακρόπολιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΕΚΑ. — ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.

Μετά δε ταύτα ότε οι από της Φυλής εκυρίευσαν την Μουνυχίαν και ενίκησαν εις μάχην τους μετά των τριάκοντα εκστρατεύσαντας εναντίον αυτών, οι εκ της πόλεως επιστρέψαντες μετά την συμπλοκήν εντός της πόλεως και συναθροισθέντες την επομένην ημέραν εις την αγοράν, τους μεν τριάκοντα καθήρεσαν από την εξουσίαν, εκλέγουν δε εκ των πολιτών δέκα αναθέτοντες εις αυτούς απόλυτον εξουσίαν διά την κατάλυσιν του πολέμου· ούτοι δε παραλαβόντες την κυβέρνησιν της πόλεως δεν έκαμναν μεν εκείνα, διά τα οποία εξελέγησαν, έστειλαν δε εις την Λακεδαίμονα μήνυμα ζητούντες βοήθειαν και διά να δανεισθούν χρήματα. Επειδή δε οι πολίται δυσηρεστούντο δι' αυτά, εκείνοι (οι δέκα άρχοντες) φοβούμενοι μη εκδιωχθούν από την εξουσίαν και θέλοντες να καταπλήξουν τους άλλους, το οποίον και συνέβη, συλλαβόντες τον

Δημάρρατον, ένα εκ των επιφανών πολιτών εφόνευσαν αυτόν και κατείχον την κυβέρνησιν ασφαλώς, με την βοήθειαν και του Καλλιβίου και των υπαρχόντων εις την πόλιν Πελοποννησίων (147) και μερικών εκ της τάξεως των ιππέων· προς τούτοις· διότι κυρίως εκ των πολιτών της τάξεως αυτής μερικοί εφρόντιζαν επιμόνως να μη επιστρέφουν εις την πόλιν οι ευρισκόμενοι εις το φρούριον της Φυλής.

Ότε δε ούτοι, οι τον Πειραιά και την Μουνυχίαν έχοντες, επειδή όλος ο λαός απεστάτησε προς αυτούς, υπερίσχυον εις τον πόλεμον, τότε καθαιρέσαντες τους δέκα τους πρώτους εκλεγέντας, άλλους εξέλεξαν δέκα, εκείνους οι οποίοι επιστεύετο ότι ήσαν οι άριστοι· και επί της κυβερνήσεως τούτων επετεύχθη να γίνη η συνδιαλλαγή (148) των πολιτών και επανήλθεν εις την πόλιν ο λαός χάρις εις την συνδρομήν και προθυμίαν όλων· προεξήρχε δε αυτών κυρίως Ρίνων ο Παιανιεύς και Φαύλος ο Αχερδούσιος· διότι ούτοι πριν να φθάση ο Πausanίας έστειλαν προς συνεννόησιν εις τους μένοντας εις τον Πειραιά και όταν εκείνος ήλθε συνειργάσθησαν με αυτόν προθύμως διά την επιστροφήν των πολιτών εις τον δήμον.

Διότι την ειρήνην και την συνδιαλλαγήν έφερεν εις πέρας ο Pausanίας, ο βασιλεύς των Λακεδαιμονίων, ομού με τους δέκα συνδιαλλακτάς, τους ελθόντας ύστερον από την Λακεδαίμονα, τους οποίους αυτός επειγόντως εζήτησε να έλθουν. Οι δε περί τον Ρίνωνα και διά την ευνοϊκήν υπέρ του λαού πολιτικήν των επηνέθησαν και αναλαβόντες την διοίκησιν εις καιρόν ολιγαρχίας, έδοσαν λογοδοσίαν εις καιρόν δημοκρατίας και κανείς διά τίποτε δεν κατήγγειλεν αυτούς ούτε εκ των πολιτών όσοι είχαν μείνη εις την πόλιν, ούτε εκ των πολιτών όσοι είχαν επανέλθη από τον Πειραιά, αλλά διά ταύτα και στρατηγός εξελέγη ευθύς έπειτα ο Ρίνων.

Έγιναν δε αι συμφιλιώσεις επί της αρχοντίας του Ευκλείδου (149) κατά τας εξής συνθήκας:

Όσοι εκ των Αθηναίων των μεινάντων εις την πόλιν ήθελαν να εγκατασταθώσιν έξω απ' αυτήν (150) , ούτοι να κατοικήσουν εις την Ελευσίνα διατηρούντες όλα τα πολιτικά των δικαιώματα και έχοντες αυτοτέλειαν και αυτοδιοίκησιν ως προς τον εαυτόν τους και

λαμβάνοντες τα εισοδήματα των περιουσιών των (151) . Το δε ιερόν της Ελευσίνας να είναι κοινόν και εις τους δύο, να έχουν δε την επιμέλειαν αυτού οι Κήρυκες και οι Ευμολπίδαι (152) σύμφωνα με τα πατροπαράδοτα. Να μη επιτρέπεται δε μήτε εις τους εκ της Ελευσίνας να πηγαίνουν εις την πόλιν μήτε εις τους εκ της πόλεως να πηγαίνουν εις την Ελευσίνα πλην εις τας ημέρας της τελέσεως των (Ελευσινίων) μυστηρίων. Να καταβάλλουν δε οι Ελευσίνιοι την υποχρεωτικήν εισφοράν από των εισοδημάτων αυτών εις το συμμαχικόν ταμείον ακριβώς όπως οι άλλοι Αθηναίοι (153) . Εάν δέ τινες των αποχωρούντων της πόλεως γίνονται ιδιοκτήται οικίας εις την Ελευσίνα, πρέπει να συμφωνούν προς τούτο με τον πρότερον ιδιοκτήτην· εάν δε δεν μένουν σύμφωνοι μεταξύ τους να εκλέγη καθένας των τρεις εκτιμητάς και την τιμήν την οποίαν ούτοι θα ώριζαν, αυτή να καταβάλλεται. Από δε τους Ελευσινίους σύνοικοι (των νέων εγκαταστάτων) να μένουν μόνον εκείνοι τους οποίους αυτοί (οι εγκατάστατοι) θα ήθελαν. Η δε απογραφή διά τους θέλοντας να κατοικήσουν έξω της πόλεως να γίνη ως προς μεν τους διαμένοντας εις την πόλιν εντός δέκα ημερών, αφ' ότου ήθελον δώση τον όρκον (της τοιαύτης συμφωνίας) και η εκ της πόλεως έξοδος εντός είκοσι ημερών, ως προς δε τους απόντας, αφ' ότου ήθελον επιστρέψη εις την πόλιν κατά τας αυτάς προθεσμίας. Να μη επιτρέπεται δε ν' αναλάβη κανέν διοικητικόν εις την πόλιν αξίωμα ο κατοικών εις την Ελευσίνα, πριν ή δι' απογραφής δηλώση πάλιν ότι θα κατοικήση εις την πόλιν. Αι δε δίκαι διά φόνον να γίνονται κατά τα πατροπαράδοτα, εάν τις ιδιοχείρως ήθελε φονεύση ή τραυματίση τινά. Διά δε τα περασμένα να μη επιτρέπεται ουδείς εναντίον ουδενός να διατηρή έχθραν εκτός προς τους τριάκοντα και τους δέκα και τους ένδεκα και τους κυριεύσαντας τον Πειραιά, ούτε δε προς αυτούς ακόμη εάν ήθελον προσέλθη και δώση λογοδοσίαν· λογοδοσίαν δε να δίδουν οι μεν καταλαμβάντες τον Πειραιά εις τους εν Πειραιεί κατοίκους, οι δε κυβερνήσαντες εις την πόλιν ενώπιον των έχόντων δικαιοδοσίαν διορισμού, εις πολιτικά αξιώματα (154) . Κατόπιν μετά την τοιαύτην διαδικασίαν να δύνανται όσοι απ' αυτούς θέλουν να εγκατασταθώσιν έξω της πόλεως. Τα δε χρήματα τα οποία αι δύο πολιτικάί μερίδες εδανείσθησαν εις τον πόλεμον καθεμία ν' αποδώση χωριστά.

Ότε δε έγιναν τοιαύται αι συμφωνίαι συνδιαλλαγής και επειδή εφοβούντο όσοι μετά των τριάκοντα συνεπολέμησαν και πολλοί είχαν μεν κατά νουν να εγκατασταθούν έξω της πόλεως, ανέβαλλαν δε την προς τούτο γραπτήν δήλωσιν εις τας τελευταίας της προθεσμίας ημέρας, όπως όλοι συνηθίζουν να κάμνουν, ο Αρχίνος αντιληφθείς ότι ούτοι ήσαν πολλοί και θέλων να τους εμποδίση αφήρεσε τας τελευταίας ημέρας της εγγράφου δηλώσεως (155), ώστε πολλοί ομού να εξαναγκασθούν να μείνουν παρά την θέλησίν των έως ου έλαβαν θάρρος. Και φαίνεται ότι και εις τούτο καλώς επολιτεύθη ο Αρχίνος και μετά ταύτα καταγγείλας ως παρά τον νόμον προτεινόμενον (156) το ψήφισμα του Θρασυβούλου, διά του οποίου παρείχοντο πολιτικά δικαιώματα εις όλους τους εκ Πειραιώς επανελθόντας, εκ των οποίων μερικοί αναντιρρήτως ήσαν δούλοι, και τρίτον όταν τις ήρχισε να εκδηλώνη έχθραν εναντίον των επανελθόντων, οδηγήσας διά της βίας αυτόν ενώπιον της βουλής και πείσας (τους βουλευτάς) να καταδικάσουν αυτόν εις θάνατον χωρίς δίκη, λέγων ότι εις την περίστασιν αυτήν θα δείξουν αν πράγματι θέλουν να σώσουν την δημοκρατίαν και να μείνουν πιστοί εις τους όρκους· διότι, αν μεν αθωώσουν αυτόν, θα παρακινήσωσιν (εις ομοίαν παρεκτροπήν) και άλλους, εάν δε τον θανατώσουν, θα δώσουν παράδειγμα εις όλους· το οποίον και συνέβη· διότι με το να θανατωθή αυτός κανένας ποτέ πλέον δεν εφάνέρωσεν εχθροπάθειαν κατόπιν. Αλλά απεναντίας φαίνονται οι Αθηναίοι (τότε) ότι καλλίτερα και πολιτικώτερα από κάθε άλλον λαόν και ιδιαιτέρως και από κοινού επολιτεύθησαν απέναντι των προηγουμένων συμφορών διότι δεν εξήλειψαν μόνον τας αμοιβαίας αιτιάσεις περί των πρότερον γενομένων, αλλά και εις τους Λακεδαιμονίους απέδωσαν από κοινού τα χρήματα, τα οποία οι τριάκοντα έλαβαν διά τον πόλεμον, ενώ αι συνθήκαι ώριζαν καθεμία εκ των δύο μερίδων ν' αποδώση τα δανεισθέντα χωριστά, και οι εκ της πόλεως και οι εκ του Πειραιώς, φρονούντες ότι τούτο πρώτον έπρεπε προ παντός να επικρατήση, η ομόνοια· εις δε τας άλλας πόλεις όχι μόνον από τα ιδικά των δεν δίδουν οι επικρατήσαντες και ιδρύσαντες ούτω δημοκρατικόν πολίτευμα, αλλά προβαίνουσι και εις νέαν διανομήν της γης (157). Συνεφιλιώθησαν δε τελειωτικώς και με τους εγκατασταθέντας εις την Ελευσίνα, το τρίτον έτος μετά την εκεί εγκατάστασιν επί της αρχοντίας του Ξενενέτου.

Ταύτα μεν λοιπόν συνέβη να γίνωσιν εις τους μετέπειτα χρόνους· τότε δε, δημοκρατική μερίς (ο λαός) γενομένη κυρία των πραγμάτων εγκατέστησε την υπάρχουσαν τώρα πολιτείαν επί της αρχοντίας μεν του Πυθοδώρου, κατά την κοινήν δε γνώμην δικαίως ο λαός ανέλαβε την διοίκησιν της πολιτείας, διά τον λόγον ότι αφ' εαυτού (ο λαός) επετέλεσε την επάνοδον αυτού εις την πόλιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Ήτο δε κατ' αριθμητικήν τάξιν ενδεκάτη η μεταβολή του πολιτεύματος αυτή (158) . Διότι πρώτη μεν πολιτική οργάνωσις αρχήθεν έγινεν η του Ίωνος και εκείνων οι οποίοι μετ' αυτού εκατοίκησαν (εις την Αττικήν). Διότι τότε διά πρώτην φοράν κατενεμήθησαν εις τας τέσσαρας φυλάς αναμεταξύ των και καθίδρυσαν τους φυλοβασιλείς. Δευτέρα δε και πρώτη κατόπιν ταύτης κυρίως έχουσα μορφήν πολιτεύματος είναι η γενομένη επί Θησέως, έχουσα μικράν τινα παρέκκλισιν από του βασιλικού πολιτεύματος. Ύστερα δε απ' αυτήν (έρχεται) η επί της εποχής του Δράκοντος, ότε και διά πρώτην φοράν συνέταξαν γραπτούς νόμους (159) . Τρίτη δε είναι η μετά την στάσιν, η επί της εποχής του Σόλωνος, από της οποίας έγινεν αρχή δημοκρατίας. Τετάρτη δε είναι η τυραννίς (το πολίτευμα των τυράννων) επί Πεισιστράτου. Πέμπτη δε η μετά την κατάλυσιν των τυράννων, η επί της εποχής του Κλεισθένους, έχουσα δημοκρατικώτερον χαρακτήρα παρά η του Σόλωνος. Έκτη δε είναι η μετά τους Μηδικούς πολέμους, όποτε την επίβλεψιν του πολιτεύματος είχαν η εξ Αρείου Πάγου βουλή. Εβδόμη δε και μετά ταύτην είναι εκείνη την οποίαν και ο Αριστείδης μεν υπέδειξεν, επραγματοποίησε δε ο Εφιάλτης με την κατάργησιν της εξουσίας του Αρείου Πάγου· κατά την οποίαν συνέβησαν και πολλά σφάλματα της πόλεως ως προς την ηγεμονίαν της θαλάσσης εξ αιτίας των δημαγωγών. Ογδόη δε υπήρξεν η πολιτική κατάστασις των τετρακοσίων. Και κατόπιν αυτής ενάτη η δημοκρατία πάλιν. Δεκάτη

δε υπήρξεν η των τριάκοντα και η των δέκα τυραννική εξουσία. Ενδεκάτη δε η μετά την κάθοδον εκ Φυλής και εκ Πειραιώς, από της οποίας απορρέει το πολίτευμα έως τώρα, ολοένα πλειότερον παρέχουσα την εξουσίαν εις το πλήθος.

Διότι όλων των πολιτικών πραγμάτων κύριον έκαμεν ο λαός τον εαυτόν του και όλα διοικούνται διά ψηφισμάτων και διά δικαστηρίων, εις τα οποία η λαϊκή τάξις έχει την υπεροχήν. Διότι και η νομοθετική δικαιοδοσία της βουλής μετεφέρθη εις την συνέλευσιν του λαού (160) · και τούτο φαίνεται ότι ορθώς (οι Αθηναίοι) πράττουσι· διότι πλέον εύκολα διαφθείρονται οι ολίγοι παρά οι πολλοί διά της παροχής κέρδους ή χαρίτων.

Παροχήν δε μισθού εις τους συνεργομένους εις εκκλησίαν του δήμου κατ' αρχάς μεν απεφάσισαν να μη κάμουν επειδή δε δεν συνηθροίζοντο εις την εκκλησίαν, αλλ' υπήρχεν ανάγκη να σοφίζωνται πολλά οι πρυτάνεις διά να συναθροίζεται το πλήθος το επαρκούν διά να είναι έγκυρος η δι' ανυψώσεως των χειρών ψηφοφορία (161) , πρώτον μεν ο Αγύρριος παρέσχεν ένα οβολόν (ως μισθόν εκάστου προσερχομένου), μετά δε τούτον ο Ηρακλείδης ο Κλαζομένιος (162) , ο επονομαζόμενος βασιλεύς παρέσχε δύο οβολούς, πάλιν δε ο Αγύρριος τριώβολον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

ΕΓΓΡΑΦΗ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΩΝ — ΕΦΗΒΙΑ (163)

Η σημερινή δε κατάστασις της πολιτείας είναι κατά τον εξής τρόπον:

Μετέχουσι μεν των πολιτικών δικαιωμάτων όσοι έχουν γεννηθή από αμφοτέρους τους γονείς των πολίτας· εγγράφονται δε εις τον κατάλογον των δημοτών όταν έχουν ηλικίαν δεκαοκτώ ετών. Όταν δε εγγράφονται ούτοι, ψηφίζουν περί αυτών οι ήδη δημόται ενόρκως, πρώτον μεν εάν πιστεύουν ότι έχουν την υπό του νόμου οριζομένην ηλικίαν, και αν δεν γίνη πιστευτόν ότι έχουν αυτήν, επιστρέφουν εις

την τάξιν των παιδων· δεύτερον δε εάν καθέννας απ' αυτούς είναι και έχη γεννηθή ελεύθερος σύμφωνα με τον νόμον έπειτα δε εάν μεν δώσουν αρνητικήν ψήφον ([164](#)) , ότι δηλαδή δεν είναι ένας ελεύθερος, αυτός μεν εφεσιβάλλει ([165](#)) την απόφασιν εις το δικαστήριον, οι δε δημόται εκλέγουν πέντε εξ αυτών άνδρας ίνα υποστηρίξουν την κατηγορίαν, και αν μεν δεν γίνη δεκτόν ότι έχει δίκαιον να εγγραφή πολίτης, πωλεί αυτόν η πόλις (ως δούλον)· αν δε κερδήση την δίκην ([166](#)) αναγκαστικώς εγγράφουν αυτόν (εις το μητρώον των πολιτών) οι δημόται. Μετά δε ταύτα εξελέγχει ([167](#)) τον κατάλογον των εγγραφέντων η βουλή και, αν κανείς εξ αυτών λογισθή τότε νεώτερος των δεκαοκτώ ετών, επιβάλλει (η βουλή) πρόστιμον ([168](#)) εις τους πολίτας, οι οποίοι τον ενέγραψαν. Όταν δε υποστώσι τον τοιούτον έλεγchon οι έφηβοι, τότε κατά φυλάς συναθροισθέντες οι πατέρες των εκλέγουν κατόπιν ορκωμοσίας τρεις εκ καθεμιάς φυλής ([169](#)) έχοντας ηλικίαν άνω των τεσσαράκοντα ετών, εκείνους τους οποίους ήθελαν κρίνη ως τους καλλιτέρους και πλέον καταλλήλους διά να αναλάβωσι την επίβλεψιν των εφήβων, εξ αυτών δε ο δήμος εκλέγει διά χειροτονίας ένα από κάθε φυλήν ως **σωφρονιστήν** και **κοσμητήν** επί όλων εν γένει ([170](#)) . Παραλαβόντες δε ούτοι όλους ομού τους εφήβους, πρώτον μεν περιέρχονται μετ' αυτών τα ιερά ([171](#)) , έπειτα μεταβαίνουν μαζί τους εις Πειραιά και τους εγκαθιστώσιν φρουρούς άλλους μεν εις την Μουνυχίαν, άλλους δε εις την Ακτήν. Εκλέγει δε διά χειροτονίας ο δήμος και δύο παιδαγωγούς δι' αυτούς και διδασκάλους, οι οποίοι τους διδάσκουν να οπλομαχώσι, να τοξεύωσι, ν' ακοντίζωσι και να χειρίζωνται τον καταπέλτην ([172](#)) .

Δίδει δε η πολιτεία και διά τροφήν εις μεν τους σωφρονιστάς μίαν δραχμήν εις καθένα, εις δε τους εφήβους τέσσαρας οβολούς εις καθένα. Ο δε σωφρονιστής λαμβάνων τα χρήματα τα προωρισμένα διά τους εφήβους της ιδικής του φυλής ο καθέννας, αγοράζει τα αναγκαιούντα εις όλους από κοινού (διότι έχουν συσσίτιον κατά φυλάς) και φροντίζει αυτός δι' όλα τα άλλα.

Και το μεν πρώτον έτος τοιουτοτρόπως διάγουν· το δε επόμενον έτος, όταν γίνη εκκλησία ([173](#)) του δήμου εις το θέατρον, επιδείξαντες οι έφηβοι ενώπιον του δήμου την εξάσκησιν αυτών εις τα

στρατιωτικά (174) και παρά της πόλεως λαβόντες ασπίδα και δόρυ καθίστανται φύλακες περίπολοι εις την χώραν και μένουσιν ως σκοποί εις τα φρούρια. Υπηρετούσι δε ως φρουροί κατά τα δύο έτη φορούντες χλαμύδας και είναι καθ' όλα αφορολόγητοι· και ούτε ενάγουσιν ούτε ενάγονται εις τα δικαστήρια (175) , διά να μη υπάρχη πρόφασις απουσίας, εκτός εάν πρόκειται περί κληρονομικής υποθέσεως και περί επικλήρου, η εάν λόγω καταγωγής ανατεθή εις κανένα εξ αυτών ιερατικόν αξίωμα. Όταν δε περάσουν τα δύο έτη, προσέρχονται πλέον εις την τάξιν όλων των άλλων πολιτών.

Τα μεν λοιπόν αφορώντα εις την εγγραφήν των πολιτών και εις τους εφήβους τοιουτοτρόπως έχουσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

Όλα δε τα αξιώματα, τα αναγόμενα εις την συνήθη διοίκησιν παρέχονται διά κλήρου, εκτός του ταμίου των στρατιωτικών και των ταμιών διά τα θεωρικά χρήματα και του επιμελητού των κρηνών της υδρεύσεως. Εις δε τα αξιώματα ταύτα διορίζουσι ψηφοφορούντες διά χειροτονίας και οι χειροτονηθέντες άρχοντες είναι από της εορτής των Παναθηναίων έως την επομένην εορτήν των Παναθηναίων. Διά χειροτονίας δε εκλέγουν και όλους τους διά τον πόλεμον άρχοντας.

Η δε βουλή απαρτίζεται διά κλήρου εκ πεντακοσίων πενήντα από κάθε φυλήν. Έχει δε την πρυτανείαν (176) , ιδιαιτέρως κάθε φυλή κατά σειράν όπως ήθελον έλθη διά κλήρου, αι μεν πρώται τέσσαρες, τριάντα έξ ημέρας η καθεμία, αι δε κατόπιν έξ, τριάντα πέντε ημέρας η καθεμία. Διότι το έτος υπολογίζουν σεληνιακόν. Εκείνοι δε εξ αυτών οι οποίοι είναι πρυτάνεις πρώτον μεν συντηρούνται διά συσσιτίου (παρεχομένου υπό της πόλεως) εις την Θόλον, (177) μισθοδοτούμενοι υπό της πόλεως, δεύτερον δε είναι επιφορτισμένοι να προσκαλώσιν εις συνέλευσιν την βουλήν και τον λαόν· την μεν

βουλήν κάθε ημέραν, εκτός εάν είναι ημέρα εορτής, τον δε λαόν τέσσαρας φορές εις καθεμίαν πρυτανείαν. Και όσα πρέπει να συζητήση η βουλή και ό,τι ειδικώς εις καθεμίαν ημέραν και πού να συνέλθη, ούτοι (οι πρυτάνεις) τα προδιορίζουν· προδιορίζουν δε ούτοι και τας συνελεύσεις του λαού· μίαν μεν συνέλευσιν κυρίαν κατά την οποίαν είναι ωρισμένον να αποφαινώνται διά χειροτονίας ως προς την κυβέρνησιν, εάν δηλαδή καλώς κυβερνά, και να συσκέπτωνται διά τον σιτισμόν και διά την φρούρησιν της χώρας· και τας μηνύσεις διά πολιτικά εγκλήματα (178) την ημέραν εκείνην οφείλουν να κάμνουν οι θέλοντες και αι απογραφαί των δημευομένων κτημάτων (179) πρέπει να αναγινώσκονται και αι λογοδοσίαι επί κληρονομικών υποθέσεων και επί της διαχειρίσεως κληρονομικών περιουσιών γυναικών ανυπάνδρων, (180) διά να μη διαφεύγη την γνώσιν κανενός τίποτε απροστάτευτον (181) . Εις τον καιρόν δε της έκτης πρυτανείας ομού με τα ειρημένα (η συνέλευσις του λαού) διά χειροτονίας ψηφίζει περί της οστρακοφορίας (182) , εάν πρέπει να ενεργηθή τοιαύτη ή μη, και περί επιβολής ποινών περιουσιακών (183) εις συκοφάντας Αθηναίους και μετοίκους, έως τρεις από καθεμίαν εκ των δύο τούτων τάξεων (184) , και περί κατηγορίας εναντίον τινός, ο οποίος τυχόν υπεσχέθη τι εις τον δήμον και δεν το εξετέλεσεν. Άλλη δε συνέλευσις είναι διά τας αιτήσεις, εις την οποίαν υποβάλλει αίτησιν οποίος θέλει δι' όσα τυχόν θέλει και ιδιωτικής και δημοσίας φύσεως να ομιλήση προς τον δήμον (185) . Αι δε δύο άλλαι πρυτανικοί συνελεύσεις είναι περί των άλλων δημοσίων υποθέσεων· εις αυτάς δε ορίζουσιν οι νόμοι να συζητούνται εις καθεμίαν τρία μεν ζητήματα αφορώντα εις τα ιερά, τρία δε αφορώντα εις αποστολάς κηρύκων και πρεσβείας και τρία αφορώντα εις τα όσια (186) . Συζητούσι δε και αποφασίζουσι κάποτε χωρίς να προηγηθή διά χειροτονίας ψηφοφορία περί εισαγωγής του ζητήματος (187) . Παρουσιάζονται δε και οι κήρυκες εις τους πρυτάνεις πρώτον (188) · και οι φέροντες (προς τον δήμον Αθηναίων) επιστολάς εις τούτους τας επιδίδουσιν (189) .

Υπάρχει δε επόπτης (αρχηγός) των πρυτάνεων (190) ένας διά κλήρου εκλεγόμενος· αυτός δε εποπτεύει νύκτα και ημέραν και δεν επιτρέπεται ούτε διά περισσότερον καιρόν ούτε δύο φορές να χρηματίση ο ίδιος. Φυλάττει δε ούτος και τας κλείδας των ιερών

κτιρίων, όπου υπάρχουν τα χρήματα και τα έγγραφα της πόλεως, και την δημοσίαν σφραγίδα· και αυτός να μένη εις την Θόλον είναι επιβεβλημένον καθώς και τρεις ακόμη των πρυτάνεων, εκείνοι τους οποίους αυτός ήθελεν ορίση. Και όταν συγκαλέσουν οι πρυτάνεις την βουλήν ή τον δήμον, ούτος διά κλήρου ορίζει εννέα προέδρους, ένα από κάθε φυλήν, πλην εκείνης η οποία έχει την πρυτανείαν, και εκ των εννέα τούτων ένα επόπτην, και παραδίδει εις αυτούς το πρόγραμμα (της ημερησίας διατάξεως) διά την συνέλευσιν· αυτοί δε παραλαβόντες το πρόγραμμα και διά την τήρησιν της τάξεως φροντίζουν και υποβάλλουν τα ζητήματα επί των οποίων θα γίνη συζήτησις και αποφαινόνται διά το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας διά χειροτονίας και όλα τα άλλα διοικούσι και εξουσίαν έχουν να διαλύσουν την συνέλευσιν. Και να είναι τις επόπτης δεν επιτρέπεται παρά μίαν φοράν το έτος, να γίνη δε πρόεδρος (μιας φυλής) επιτρέπεται μίαν φοράν εις κάθε πρυτανείαν.

Διενεργούσι δε (οι πρυτάνεις) και αρχαιρεσίας στρατηγών και αρχηγών του ιππικού και των άλλων πολεμικών αξιωμάτων υπό της συνελεύσεως του δήμου σύμφωνα με τας εν αυτή αποφάσεις του λαού. Διενεργούσι δε τας αρχαιρεσίας οι μετά την έκτην πρυτανείαν πρυτανεύοντες, εκείνοι επί της αρχής των οποίων οι οιωνοί θα εφαινοντο ευνοϊκοί προς τούτο (191) . Είναι δε ανάγκη να προηγηθή προκαταταρκτική της βουλής απόφασις (192) και περί τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Η δε βουλή εις προγενεστέραν εποχήν είχεν εξουσίαν και χρηματικήν ποινήν να επιβάλη και δεσμά και θάνατον (193) · και ότε αυτή έφερεν εις τον δήμιον κάποιον Λυσίμαχον, ο οποίος εκάθητο ήδη επί του εδωλίου της θανατικής εκτελέσεως και επρόκειτο να φονευθή, ο Ευμηλίδης ο εκ του δήμου Αλωπεκής απέσπασεν αυτόν λέγων ότι κανείς δεν πρέπει χωρίς δικαστικήν διαδικασίαν (194) να

θανατώνεται· και με το να γίνη ούτω δίκη ενώπιον του δικαστηρίου ο μεν Λυσίμαχος απηλλάγη (195) και έλαβε παρωνύμιον «ο από του τυπάνου» (196) , ο δε δήμος αφήρεσεν από την βουλήν το δικαίωμα του να καταδικάζη εις θάνατον και εις δεσμά και εις χρηματικήν ποινήν και έκαμεν νόμον ότι: αν η βουλή καταδικάση τινά ως υποπεσόντα εις αδίκημα ή του επιβάλλη πρόστιμον, τας τοιαύτας καταδικας και χρηματικάς ποινάς να υποβάλλουν προς έγκρισιν οι θεσμοθέται εις το δικαστήριον και ό,τι οι δικασταί ήθελαν ψηφίση, τούτο να έχη οριστικήν ισχύν (197) .

Κρίνει δε η βουλή τα της διαχειρίσεως των αξιωμάτων, των περισσοτέρων, κυρίως δε των αφορώντων εις χρηματικήν διαχείρισιν· η απόφασις δε αυτής δεν είναι τελεσιδίκος, αλλά υπόκειται εις έφεσιν προ του δικαστηρίου. Έχουν δε δικαίωμα και οι ιδιώται να υποβάλουν καταγγελίαν εναντίον οιασδήποτε αρχής ήθελον, ότι δεν ασκείται νομίμως· έφεσις δε και επί τούτων χωρεί εις το δικαστήριον, εάν η βουλή ήθελε καταδικάση.

Ενεργεί δε και τον έλεγχον (198) των βουλευτών οι οποίοι κατά το επόμενον έτος θ' ασκήσωσι το βουλευτικόν αξίωμα, προς δε και των εννέα αρχόντων. Και πρότερον μεν είχεν εξουσίαν να αποκλείση (τινά εκ των αξιωμάτων τούτων), τώρα δε και ως προς αυτά χωρεί έφεσις εις το δικαστήριον.

Ως προς ταύτα μεν λοιπόν δεν έχει εξουσίαν ν' αποφασίζη τελεσιδίκως η βουλή (199) . Αποφασίζει δε προηγουμένως (200) περί των ζητημάτων, τα οποία θα υποβληθούν εις την κρίσιν της εκκλησίας του δήμου και δεν επιτρέπεται τίποτε μη προεψηφισμένον υπό της βουλής ουδέ καν ό,τι ήθελον υποβάλη προς συζήτησιν γραπτώς οι πρυτάνεις να ψηφίση η εκκλησία του δήμου· διότι ακριβώς ως προς αυτά κατ' αυτόν τον τρόπον ο επιτυχών τοιαύτην υπό του δήμου ψήφισιν καθίσταται ένοχος παρανόμου υποβολής νομοσχεδίου. (201)

Έχει δε η βουλή και την επιμέλειαν των ναυπηγημένων πλοίων και των σκευών και των ναυστάθμων και ενεργεί την ναυπήγησιν νέων τριήρεων και τετρήρεων (202) , όποιον εκ των δύο τούτων ειδών (πολεμικών πλοίων) διά χειροτονίας αποφασίση ο δήμος και σκευή

δι' αυτά και ναυστάθμους (203) · διά χειροτονίας δε ο λαός ορίζει αρχιτέκτονας διά τα πλοία. Αν δε δεν παραδώσουν ταύτα τελείως ναυπηγημένα εις την νέαν βουλήν, δεν επιτρέπεται να λάβωσιν αυτοί (οι παλαιοί βουλευταί) την επί τούτω παρεχομένην δωρεάν διότι οι βουλευταί της μετέπειτα βουλής την λαμβάνουν. Κατασκευάζει δε τας τριήρεις εκλέγουσα δέκα άνδρας εκ του βουλευτικού σώματος τριηροποιούς. Έχει δε την επίβλεψιν και των δημοσίων κτιρίων όλων και, αν νομίση ότι αδικεί τις τα δημόσια, καταγγέλλει αυτόν εις τον δήμον και, όταν τον καταδικάση ο δήμος, παραπέμπει αυτόν εις το δικαστήριον.

Μετέχει δε της διοικήσεως και των άλλων αρχών ως προς τα πλείστα. Διότι πρώτον μεν **οι ταμίαι της Αθηνάς** είναι μεν δέκα, κληρώνεται δε ένας από κάθε φυλήν εκ της τάξεως των πεντακοσιομεδίμων σύμφωνα με τον νόμον του Σόλωνος (διότι ακόμη έχει κύρος ο νόμος), γίνεται δε άρχων ο κληρωθείς ακόμη και αν είναι πολύ πτωχός. Παραλαμβάνουν δε και το άγαλμα της Αθηνάς και τας Νίκας (204) και τα άλλα κειμήλια και τα χρήματα ενώπιον της βουλής.

Υπάρχουν ακόμη οι δέκα **πωληταί**, διά κλήρου δε λαμβάνονται ένας από κάθε φυλήν· παρέχουν δε εις μίσθωσιν ούτοι όλα τα μισθώματα και πωλούσι τα μέταλλα και τους παρεχομένους εις μίσθωσιν φόρους, (συνεργαζόμενοι προς τούτο) με τον ταμίαν των στρατιωτικών χρημάτων και με τους εκλεγόμενους ταμίας του θεωρικού χρήματος, ενεργούντες τας μισθώσεις ενώπιον της βουλής και κατακυρούσιν εις όποιον η βουλή ήθελε ψηφίση· ομοίως και τα προς πώλησιν μέταλλα και τα διά κατεργασίαν και τα πωλούμενα (προς εξόρυξιν από της γης) διά τρία έτη (205) και τα παρεχόμενα εις μίσθωσιν (206) διά . . . έτη. Και τας περιουσίας των καταδικαζομένων υπό του Αρείου Πάγου και των άλλων (του Δημοσίου χρεωστών) πωλούσιν ενώπιον της βουλής, κάμνουν δε την κατακύρωσιν της πωλήσεως οι εννέα άρχοντες. Και τους φόρους τους μισθουμένους (εις ιδιώτας) ετησίως, αναγράφοντες εις ασπρισμένους πίνακας (207) και τον μισθωτήν και όσα έχει μισθώση, παραδίδουν εις την βουλήν. Αναγράφουν δε εις δέκα πίνακας χωριστά μεν εκείνους οι οποίοι υποχρεούνται να καταβάλλουν (φόρον) εις καθεμίαν πρυτανείαν,

χωριστά δε εκείνους οι οποίοι υποχρεούνται να καταβάλουν τρις φορές το έτος, συντάσσοντες πίνακας κατά την καταβολήν του καθενός, χωριστά δε καταγράφουν εκείνους όσοι υποχρεούνται να καταβάλλουν επί της ενάτης πρυτανείας (208) . Καταχωρίζουσι δε εις πίνακας και τα κτήματα και τας οικίας, όσα έχουν απογραφή και πωληθή δικαστικώς. Διότι και ταύτα πωλούσιν αυτοί. Υποχρεούται δε ο αγοραστής των μεν οικιών εντός πέντε ετών να καταβάλη το τίμημα, των δε κτημάτων εντός δέκα ετών. Πληρώνουν δε αυτά επί της ενάτης πρυτανείας.

Καταθέτει δε και ο άρχων βασιλεύς τας μισθώσεις των κτημάτων των ανηκόντων εις ιερά καθιδρύματα (209) , αναγράφων αυτάς εις ασπρισμένους πίνακας. Είναι δε και τούτων η μίσθωσις διά δέκα έτη, πληρώνεται δε επί της ενάτης πρυτανείας· διό και πολλά χρήματα εισπράττονται επί της πρυτανείας αυτής.

Κατατίθενται μεν λοιπόν εις την βουλήν οι πίνακες περιέχοντες καθεμίαν καταβολήν κατά τάξιν, φυλάττει δε αυτούς ο δημόσιος δούλος· όταν δε έρχεται η προθεσμία πληρωμής χρημάτων, παραδίδει αυτούς τους ιδίους πίνακας εις τους αποδέκτας, αφού τους ξεκρεμάση από τα επιστύλια, εκείνους δηλαδή τους πίνακας των οποίων τα χρήματα είναι πληρωτέα την ιδίαν αυτήν ημέραν και αποσβεστέα. Οι δε άλλοι πίνακες (οφειλών προς το Δημόσιον) μένουν χωριστά αποτεθειμένοι διά να μη προαποσβεσθούν.

Είναι δε αποδέκται (210) δέκα, κληρωμένοι κατά φυλάς· ούτοι δε παραλαμβάνοντες τους πίνακας απαλείφουν τα καταβαλλόμενα χρήματα ενώπιον της βουλής εις το βουλευτήριον και πάλιν αποδίδουν τους πίνακας εις τον δημόσιον δούλον· και αν κανείς δεν πληρώση εκεί (ενώπιον της βουλής) σημειούται επί του πίνακος και υποχρεούται να καταβάλη διπλάσιον το καθυστερούμενον ή να φυλακισθή· και τα ούτω οφειλόμενα έχει εξουσίαν η βουλή να εισπράττη και προς τούτο να φυλακίζη κατά τους νόμους. Την μεν πρώτην ημέραν της πρυτανείας δέχονται τας πληρωμάς και διανέμουν (τα εισπραττόμενα ποσά) εις τας αρχάς της πόλεως, την δε επομένην και την διανομήν καταγράψαντες εις σανίδα υποβάλλουν και αναρτώσιν εις το βουλευτήριον και αναφέρουν προς

την βουλήν εάν τις γνωρίζη τινά αδικούντα κατά την διανομήν ή άρχοντα ή ιδιώτην και εκδίδουν γνωμοδοτήσεις, εάν τις φαίνεται εις αυτούς ότι αδικεί εις τι.

Εκλέγουσι δε διά κλήρου εκ του σώματος αυτών οι βουλευταί και δέκα λογιστάς, οι οποίοι θα κάμουν με τας αρχάς τους λογαριασμούς κάθε πρυτανείας. Επίσης δε διά κλήρου εκλέγουν **ευθύνους** (211) ένα από κάθε φυλήν και δύο παρέδρους δι' έκαστον εκ των **ευθύνων**, εις τους οποίους είναι υποχρέωσις να συνεδριάζωσι διά τας μηνύσεις (212) (καθένας των ευθύνων ομού μετά των δύο παρέδρων) διά κάθε φυλήν χωριστά ενώπιον του επωνύμου άρχοντος και εάν κανείς θέλη να προσκαλέση κανένα εις λογοδοσίαν είτε ιδιωτικής είτε δημοσίας διαχειρίσεως, εντός τριών ημερών αφ' ότου έδωκε λογοδοσίαν, γράψας εις πίνακα ασπρισμένον το όνομα και το ιδικόν του και το του μηνυομένου και το αδίκημα διά το οποίον καταγγέλλει και καθορίσας υπ' ευθύνην του το πληρωτέον ποσόν, εγχειρίζει (τον πίνακα) εις τον εύθυνον. Ούτος δε λαβών αυτόν και αναγνώσας, αν αποδεχθή την μήνυσιν, παραδίδει τας μεν ιδιωτικάς υποθέσεις εις τους δικαστάς κάθε δήμου αναλόγως με την φυλήν εις την οποίαν ανήκουσιν οι μηνυόμενοι, τας δε υποθέσεις του Δημοσίου αναφέρει γραπτώς εις τους θεσμοθέτας. Οι δε θεσμοθέται, εφ' όσον ήθελον παραλάβη τοιουτοτρόπως, εισάγουσιν επίσης και την υπόθεσιν αυτήν λογοδοσίας (213) εις το δικαστήριον, ό,τι δε αποφασίσουν οι δικασταί, τούτο είναι τελεσίδικον (214) .

Κάμνει δε επιθεώρησιν (215) και των ίππων η βουλή και, αν μεν κανείς πλούσιος ων καλόν ίππον φαίνεται να συντηρή κακώς, εις αυτόν επιβάλλει ως πρόστιμον την εξ ιδίων παρ' άλλου συντήρησιν (216) (του ίππου)· εις δε τους ίππους, οι οποίοι δεν ημπορούν να τρέχουν και δεν είναι ικανοί να μένουν εις παράταξιν, αλλά φεύγουν (217) , χαράσσουν σφραγίδα επί της γνάθου και ο υποστάς το σφράγισμα τούτο ίππος δεν είναι μάχιμος (218) . Εξετάζει δε και τους προδρόμους ίππους (219) , ποίοι δηλαδή φαίνονται να είναι ικανοί να προπορεύωνται και αν κανένα εξ αυτών ψηφίση ως ανίκανον, υποβιβάζεται ούτος. Επιθεωρεί δε και τους βοηθούς ιππείς (220) και όποιον ήθελε καταψηφίση, αυτός παύει να μισθοδοτήται· τους ιππείς δε καταγράφουν εις τον κατάλογον οι **καταλογείς**, ήτοι δέκα άνδρες,

εκείνοι τους οποίους ο δήμος ήθελε διά χειροτονίας ορίση· όσους δε αυτοί εγγράφουν εις τον κατάλογον τους παραδίδουν εις τους ιππάρχους και εις τους φυλάρχους, ούτοι δε παραλαβόντες τον κατάλογον τον υποβάλλουν εις την βουλήν, και (οι της βουλής) ανοίξαντες τον πίνακα, εις των οποίον είναι γραμμένα τα ονόματα των ιππέων, εκείνους μεν εκ των πρότερον εις αυτόν γραμμένων, οι οποίοι ενόρκως βεβαιώνουν ότι δεν είναι κατά το σώμα δυνατοί να ιππεύουν, τους σβύνουν από τον πίνακα, τους δε περιληφθέντας εις τον νέον κατάλογον προσκαλούσι και, αν μεν κανείς απ' αυτούς ενόρκως βεβαιώση ότι δεν δύναται είτε διά σωματικούς είτε διά περιουσιακούς λόγους να είναι ιππεύς, απαλάττουν αυτόν, δι' όποιον δε ουχί ενόρκως βεβαιώση αδυναμίαν ψηφίζουν διά χειροτονίας οι βουλευταί, ποίον εκ των δύο, είναι ικανός να ιππεύη ή όχι· και αν μεν τον ψηφίσουν ικανόν, εγγράφουν αυτόν εις τον πίνακα, ειδεμή, και αυτόν απαλάττουν.

Έκρινε δε άλλοτε η βουλή και τας προμηθείας τας αναγομένας εις τον πέπλον (221) της Αθηνάς, τώρα δε αποφαίνεται δι' αυτάς το δικαστήριο, όποιον ήθελε τύχη· διότι επιστεύθη ότι αυτοί (οι βουλευταί) εχαρίζοντο εις τας αποφάσεις των. Και διά την διακόσμησιν των Νικών (222) και διά τα βραβεία τα παρεχόμενα εις την εορτήν των Παναθηναίων έχει μαζί με τον ταμίαν των στρατιωτικών την επιμέλειαν η βουλή.

Κάμνει δε και επιθεώρησιν των ανικάνων η βουλή· διότι υπάρχει νόμος ο οποίος ορίζει ότι, τους έχοντας περιουσίαν μικροτέραν των τριών μνων και έχοντας σωματικής βλάβας, ώστε να μη δύνανται να κάμνουν κανέν έργον, τους εξετάζει μεν η βουλή, δίδει δε εκ του δημοσίου ταμείου διά τροφήν δύο οβολούς την ημέραν εις καθένα. Και ταμίας διά κλήρου εκλεγόμενος υπάρχει δι' αυτούς.

Μετέχει δε (η βουλή) της διοικήσεως και των άλλων δημοσίων διαχειρίσεων κατά τα πλείστα δυνατόν ειπείν.

Τα μεν λοιπόν υπαγόμενα εις την δικαιοδοσίαν της βουλής είναι ταύτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

ΕΤΗΣΙΑΙ ΚΑΤΩΤΕΡΑΙ ΑΡΧΑΙ ΚΛΗΡΩΤΑΙ

Εκλέγονται δε διά κλήρου και **επισκευασταί** των ιερών δέκα άνδρες, οι οποίοι λαμβάνοντες τριάκοντα μνας παρά των ταμιών πληρωμής επισκευάζουν τα ιερά ιδρύματα, τα έχοντα μεγαλυτέραν ανάγκην επισκευής. Και **αστυνόμοι** εκλέγονται δέκα· εξ αυτών δε πέντε μεν ασκούσι την εξουσίαν των εις τον Πειραιά, πέντε δε εις την πόλιν, και τας αυλητρίδας και τας αιιδούς και τας κιθαριστρίδας αυτοί επιβλέπουν, ίνα μη πληρώνωνται περισσότερον από δύο δραχμάς και, αν πολλοί θέλουν την ιδίαν να λάβουν, ούτοι θέτουν κλήρον και μισθώνεται αυτή εις όποιον λάχη ο κλήρος. Και επιβλέπουν όπως κανείς από τους οδοκαθαριστάς (κοπρολόγους) αποθέτη τας συλλεγομένας ακαθαρσίας εντός αποστάσεως δέκα σταδίων από του τείχους ([223](#)) . Και εμποδίζουν να εγείρωνται οικοδομαί επί των οδών και ξύλινοι εξώσται να επεκτείνωνται υπεράνω των οδών ([224](#)) και να κατασκευάζωνται οχετοί μετέωροι έχοντες εκροήν εις την οδόν και να γίνωνται θύραι ανοιγόμεναι προς την οδόν ([225](#)) . Και τους αποθνήσκοντας εις τους δρόμους σηκώνουν, έχοντες (προς τούτο) δημοσίους υπηρέτας.

Διά κλήρου δε εκλέγονται και **αγορανόμοι** (226) , πέντε μεν εις τον Πειραιά, πέντε δε εις την πόλιν. Εις αυτούς δε υπό των νόμων επιβάλλεται να επιβλέπουν τα πωλούμενα τρόφιμα όλα, διά να πωλούνται καθαρά και γνήσια.

Διά κλήρου δε εκλέγονται και **μετρονόμοι**, πέντε μεν εις την πόλιν, πέντε δε εις τον Πειραιά· και ούτοι έχουν την επίβλεψιν όλων των μέτρων και των σταθμών διά να τα μεταχειρίζονται δικαίως οι πωληταί.

Υπήρχαν δε και **σιτοφύλακες** διά κλήρου εκλεγόμενοι, πέντε μεν εις τον Πειραιά, πέντε δε εις την πόλιν, τώρα δε είκοσι μεν εις την πόλιν, δεκαπέντε δε εις τον Πειραιά. Ούτοι δε φροντίζουν πρώτον μεν όπως ο εις την αγοράν αποκείμενος σίτος πωλείται δικαίως, έπειτα δε όπως οι μυλωθροί πωλούν τα άλευρα σύμφωνα με τας τιμάς των κριθών, και οι αρτοπώλαι σύμφωνα με τας τιμάς των αλεύρων πωλούν τους άρτους, και ορίζοντες τα ζύγια του άρτου όπως ούτοι (οι σιτοφύλακες) τάξουν· διότι ο νόμος προστάζει ούτοι να κάμνουν την διατίμησιν.

Διά κλήρου δε λαμβάνουν δέκα **επιμελητάς εμπορίου**· εις αυτούς δε επιβάλλεται και να επιβλέπουν τας εμπορικής αγοράς (227) και ν' αναγκάζουν τους εμπόρους να φέρουν εις την πόλιν τα δύο τρίτα του σίτου ο οποίος φθάνει διά θαλάσσης εις το σιτεμπόριον.

Διορίζουν δε διά κλήρου και τους ένδεκα, οι οποίοι έχουν την επιστάσιαν των φυλακισμένων και οι οποίοι δικαιούνται τους κλέπτας και τους άρπαγας ανθρώπων (προς πώλησιν) (228) και τους λωποδύτας, αν μεν ομολογούν την ενοχήν, να καταδικάζουν εις θάνατον, εάν δε την αρνούνται, να τους εισάγουν εις το δικαστήριον και αν μεν αθωωθούν, να τους αφήνουν ελευθέρους, ειδεμή, να θανατώνουν αυτούς (229) . Και τα προς αναγκαστικήν πώλησιν απογραφόμενα κτήματα και οικίας αυτοί (είναι εντεταλμένοι) να τα δηλώσουν εις το δικαστήριον και, όσα ήθελον καταλογισθή ως δημευμένα, να παραδίδουν εις τους πωλητάς και να είναι εισηγηταί των μηνύσεων επί παραβάσει πολιτικών νόμων (230) . Τινών δ' εξ αυτών εισηγηταί είναι και οι θεσμοθέται.

Εκλέγονται δε διά κλήρου και **εισαγωγείς** (εισαγγελείς) πέντε άνδρες, οι οποίοι προ του δικαστηρίου εισάγουν τας δίκας όσαι δέον να εκδικασθούν εντός του μηνός (231) , ένα ανά δύο φυλάς. Είναι δε εντός του μηνός δικαστέαι όσαι δίκαι αφορώσιν εις προίκα, εάν τις δηλαδή οφείλων τοιαύτην δεν καταβάλλη και αν τις δανεισθείς με συμφωνημένον τόκον δραχμής (232) (ένα τοις εκατόν κατά μήνα) καθυστερή και αν τις δι' εμπορικήν αιτίαν δανεισθείς παρά τινος χρεωστή (233) . Επίσης δε και αι δίκαι δι' αικίας και διά καθυστερήσεις οφειλής παρασχεθείσης φιλικώς και δι' υποθέσεις απορρεούσας εκ κοινωνικών χρεών και δι' αφορώσας εις αγοραπωλησίας δούλων και υποζυγίων (234) και εις τριηραρχίας και δι' υποθέσεις τραπεζιτικής. Ούτοι μεν λοιπόν δικάζουσιν αυτάς εισάγοντες προ του δικαστηρίου εντός μηνός, οι δε ταμίαι επί των εισπράξεων επίσης τας υποθέσεις τας αφορώσας εις εισπράκτορας φόρων (235) και εναντίον εισπρακτόρων φόρων διά μεν τας μέχρι δέκα δραχμών αποφασίζοντες αυτοί οριστικώς, τας δε άλλας εισάγοντες εις το δικαστήριον προς εκδίκασιν εντός μηνός.

Εκλέγουν δε διά κλήρου και τους τεσσαράκοντα, τέσσαρας από κάθε φυλήν, εις τους οποίους αι άλλαι δίκαι ανατίθενται· οι οποίοι πρότερον μεν ήσαν τριάκοντα και περιερχόμενοι κατά δήμους εδίκαζον, μετά δε την ολιγαρχίαν των τριάκοντα έγιναν τεσσαράκοντα (236) . Και τας μεν υποθέσεις μέχρι δέκα δραχμών είχαν δικαιοδοσίαν μόνοι των να δικάζουν, τας δε άνω του ποσού τούτου παραδίδουν εις τους διαιτητάς. Αυτοί δε παραλαβόντες την υπόθεσιν, εάν μεν δύνανται να διαλύσουν τας διαφοράς, αποφαινόνται· και αν μεν αρέσουν και εις τους δύο (διαδίκους) τα αποφασισθέντα και τ' αποδέχωνται, τελειώνει η δίκη. Εάν δε ένας των αντιδίκων κάμη έφεσιν εις το δικαστήριον, θέσαντες τας μαρτυρικές καταθέσεις και τας αγωγάς (237) και τους σχετικούς νόμους μέσα εις δικαστικά κιβωτίδια (238) , χωριστά μεν τας του ενάγοντος, χωριστά δε τας του εναγομένου, και σφραγίσαντες οι ίδιοι τα κιβωτίδια και προσαρτήσαντες την γνωμοδότησιν του διαιτητού γραμμένην εις πίνακα (239) , παραδίδουν αυτά εις τους τέσσαρας, τους δικάζοντας την φυλήν του εναγομένου (240) . Ούτοι δε παραλαβόντες εισάγουν εις το δικαστήριον, τας μεν υποθέσεις μέχρι χιλίων δραχμών (241) ενώπιον διακοσίων ενός δικαστών, τας δε άνω των χιλίων ενώπιον

τετρακοσίων ενός. Δεν επιτρέπεται δε ούτε νόμους ούτε αγωγάς (προκλήσεις) ούτε μαρτυρίας να προβάλλουν άλλας παρά τας του διαιτητού, εκείνας αι οποίαι είναι αποθεθειμένοι εις τα κιβωτίδια.

Διαιτηταί δε γίνονται όσοι είναι εξήκοντα ετών. Τούτο δε εξακριβούται εκ του υπολογισμού των επωνύμων αρχόντων (242) . Διότι είναι επώνυμοι δέκα μεν οι των φυλών, τεσσαράκοντα δύο δε οι των ηλικιών· οι δε έφηβοι εγγραφόμενοι (εις τον κατάλογον των πολιτών) πρότερον μεν ενεγράφοντο εις ασπρισμένους πίνακας και μαζί με τ' όνομά των εγράφοντο και ο άρχων (επώνυμος), επί της αρχοντίας του οποίου ενεγράφησαν, και ο επώνυμος ο υπάρξας το προηγούμενον έτος, τώρα δε εις στήλην χαλκήν αναγράφονται και είναι στημένη η στήλη προ του βουλευτηρίου πλησίον των επωνύμων. Λαβόντες δε τον τελευταίον (243) των επωνύμων οι τεσσαράκοντα μοιράζουν μεταξύ των τας διά διαιτησίας δίκας και διά λαχνού ορίζουσι ποίας καθείς θα δικάση· και είναι υπόχρεως καθείς όσας διά κλήρου λάβη διαιτησίας να εκκαθαρίζη. Διότι ο νόμος ορίζει ότι, εάν τις δεν γίνη διαιτητής όταν η ηλικία του έλθη, στερείται των πολιτικών του δικαιωμάτων, εκτός εάν τύχη να έχη άλλο τι αξίωμα το έτος εκείνο η αποδημή· ούτοι δε μόνον απαλλάσσονται της υποχρεώσεως. Επιτρέπεται δε να γίνεται και καταγγελία ενώπιον των διαιτητών, εάν κανείς ήθελεν αδικηθή υπό διαιτητού και, αν ούτος ήθελε καταδικασθή, ορίζουν οι νόμοι ν' αποστερήται των πολιτικών του δικαιωμάτων χωρεί δε και επί τούτων έφεσις. Κάμνουν δε χρήσιν των επωνύμων και διά τας εκστρατείας και, όταν κάμνουν επιστράτευσιν, ορίζουν από τίνος άρχοντος επωνύμου μέχρι τίνων καλούνται (οι πολίται) εις στράτευσιν.

Διά κλήρου δε εκλέγουν και τας εξής αρχάς· πέντε **οδοποιούς**, εις τους οποίους επιβάλλεται να επισκευάζουν τας οδούς έχοντες (προς τούτο) δημοσίους εργάτας και δέκα **λογιστάς** και αναπληρωτάς (244) τούτων δέκα, προς τους οποίους όλους υποχρεούνται οι διαχειρισθέντες τα αξιώματα να λογοδοτήσουν διότι αυτοί είναι οι μόνοι κάμνοντες λογαριασμούς με τους υπολόγους και εισάγοντες τας εκ της εξελέγξεως διαφοράς εις το δικαστήριον. Και αν μεν εξελέγξουν κανένα κλέπτοντα, οι δικασταί τον καταδικάζουν διά κλοπήν και το καταλογισθέν ποσόν πληρώνεται υπ' αυτού εις το

δεκαπλάσιον· εάν δε ανακαλύψουν και καταδείξουν τινά λαβόντα δώρα, καταδικάζουν αυτόν οι δικασταί ως δωροδόκον (245) · πληρώνεται δε και η αξία των δώρων εις το δεκαπλάσιον· αν δε καταλογίσουν εις τινα αδικίαν, καταδικάζουν αυτόν δι' αδίκημα (246) , πληρώνεται δε τούτο απλούν, εάν ο υπόχρεως πληρώση προ της ενάτης πρυτανείας. Το δε δεκαπλούν δεν διπλασιάζεται (διά καθυστέρησιν πληρωμής).

Εκλέγουν δε διά κλήρου και γραμματέα της πρυτανείας, ο οποίος έχει την εποπτείαν των εγγράφων και φυλάττει τα γενόμενα ψηφίσματα και όλα τ' άλλα φροντίζει ν' αντιγράφωνται και παρακάθεται εις την βουλήν. Πρότερον μεν λοιπόν αυτός εξελέγετο διά χειροτονίας και τους πλέον ενδόξους και πλέον αξιοπίστους εψήφιζον· διότι και εις τας στήλας, πλησίον εις τας συμμαχίας και εις τους διορισμούς προξένων και εις τας απονομάς δικαιωμάτων πολίτου (εις ξένους) αυτός αναγράφεται· τώρα δε διορίζεται διά κλήρου. Διά κλήρου δε εκλέγεται και άλλος διά τους νόμους, ο οποίος παρακάθεται εις την βουλήν και φροντίζει και αυτός ν' αντιγράφωνται όλοι οι νόμοι. Εκλέγει δε διά χειροτονίας και ο δήμος γραμματέα, ούτος δε ουδεμίαν άλλην έχει δικαιοδοσίαν ειμή ν' αναγινώσκη.

Διά κλήρου δ' εκλέγονται και **ιεροποιοί** δέκα, οι επί των θυσιών ονομαζόμενοι, οι οποίοι και τα προς μαντείαν σφάγια θύουσι και, αν είναι ανάγκη να τελετουργήσωσι διά μαντείαν τινά, τελετουργούσι μετά των μάντεων (247) .

Διά κλήρου δε εκλέγουν και άλλους δέκα, τους λεγομένους ενιαυσίους, οι οποίοι και μερικάς θυσίας τελούσι και όλας τας εορτάς των πεντετηρίδων διοικούν πλην των Παναθηναίων. Είναι δε πεντετηρίδες μία μεν η (αποστολή) εις Δήλον, υπάρχει δε και επταετηρίς δι' εκεί, δευτέρα δε τα Βραυρώνια, τρίτη δε τα Ηράκλεια, τετάρτη δε τα Ελευσίνια, πέμπτη δε τα Παναθήναια· εκ των εορτών δε τούτων ουδεμία συμπίπτει με άλλην εις το αυτό έτος. Τώρα δε προσετέθησαν και τα Ηφαίστεια συσταθέντα επί της αρχοντίας του Κηφισοφώντος.

Εκλέγουν δε διά κλήρου και άρχοντα εις Σαλαμίνα και δήμαρχον εις Πειραιά, οι οποίοι και την εορτήν των Διονυσίων διοργανώνουν εις τα δύο μέρη και διορίζουν χορηγούς (248) . Εις την Σαλαμίνα δε και το όνομα του άρχοντος αναγράφεται (εις τα δημόσια έγγραφα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

ΟΙ ΕΝΝΕΑ ΑΡΧΟΝΤΕΣ

Αυταί μεν λοιπόν αι αρχαί εκλέγονται διά κλήρου και έχουν την διαχείρισιν των ειρημένων εξουσιών.

Οι δε ονομαζόμενοι εννέα άρχοντες κατά ποίον μεν τρόπον αρχικώς ανηγορεύοντο τοιούτοι έχει προλεχθή· τώρα δε διά κλήρου ορίζουν θεσμοθέτας μεν έξ και γραμματέα εις αυτούς, προς δε τούτοις ένα άρχοντα (επώνυμον) και ένα βασιλέα και ένα πολέμαρχον ιδιαιτέρως από καθεμίαν φυλήν. Υφίστανται δε ούτοι την εξέτασιν πρώτον μεν εις την βουλήν υπό των πεντακοσίων, πλην του γραμματέως· αυτός δε μόνον υπό του δικαστηρίου, καθώς όλοι οι άλλοι άρχοντες και οι διά κλήρου και οι διά ψήφου οριζόμενοι αναλαμβάνουσι το αξίωμα των κατόπιν δοκιμασίας· οι δε εννέα άρχοντες και ενώπιον της βουλής και κατόπιν ενώπιον του δικαστηρίου (υφίστανται την δοκιμασίαν). Και πρότερον μεν δεν εγένετο άρχων εκείνος τον οποίον ήθελεν αποδοκιμάση η βουλή, τώρα δε χωρεί έφεσις ενώπιον του δικαστηρίου και τούτο τελεσιδικώς αποφαινεται περί της δοκιμασίας (249) . Υποβάλλουν δε εις τον εξεταζόμενον τας (εξής) ερωτήσεις, πρώτον μεν: «ποίος είναι ο πατήρ σου και από ποίον δήμον και ποίος είναι ο πατήρ του πατρός σου και ποία είναι η μήτηρ σου και ποίος ο πατήρ της μητρός σου και από ποίον δήμον;» Κατόπιν δε (τον ερωτούν) εάν πατρώον θεόν έχη τον Απόλλωνα και θεόν της εστίας (250) τον Δία, και πού υπάρχουσιν εις αυτόν οι βωμοί ούτοι· έπειτα (ερωτούν) εάν έχη οικογενειακούς τάφους (251) και πού αυτοί ευρίσκονται· έπειτα εάν τους γονείς τιμά και τας προς την πατρίδα υποχρεώσεις εκτελή (252) και εις τας εκστρατείας εάν μετέσχεν. Όταν

δε υποβάλουν (253) εις αυτόν τας ερωτήσεις αυτάς του λέγουν, «προσκάλεσε μάρτυρας τούτων». Όταν δε παράσχη τους μάρτυρας, απευθύνεται προς όλους η ερώτησις: «θέλει κανείς να απευθύνη κατηγορίαν εναντίον τούτου;» Και αν μεν υπάρχη κατήγορος κανείς, δίδοντες τον λόγον εις τον κατήγορον και εις τον κατηγορούμενον προς απολογίαν (254) , αφήνουσιν έπειτα τοιουτοτρόπως να εκδώση η ολομέλεια την απόφασιν, εάν μεν είναι η της βουλής δι' υψώσεως των χειρών, εάν δε το δικαστήριον διά ψηφοφορίας· εάν δε κανείς δεν θέλη να απευθύνη κατηγορίαν, ευθύς ενεργείται ψηφοφορία. Και πρότερον μεν ένας εψήφισε, τώρα δε είναι ανάγκη όλοι να ψηφίζουν περί αυτών, ίνα εάν κανείς κακοήθης ων ήθελε διαφύγη από την κατηγορίαν ιδιωτών, να έχουν εξουσίαν οι δικασταί ν' αποκλείσουν αυτόν από το αξίωμα. Αφού δε υποστώσι τοιουτοτρόπως τον έλεγχον βαίνουν προς την πέτραν όπου είναι τα σφάγια (255) , επί της οποίας και οι διαιτηταί δίδοντες όρκον εκδίδουν τας διαιτητικάς αποφάσεις των και οι μάρτυρες δίδουν τας ενόρκους αυτών καταθέσεις· αναβάντες δε επάνω εις αυτήν (την πέτραν) ορκίζονται ότι με δικαιοσύνην θα διαχειρισθούν το αξίωμά των, και σύμφωνα με τους νόμους δεν θα δεχθούν δώρα διά το αξίωμά των και, αν λάβουν δώρον τι, να αφιερώσουν εξ ιδίων χρυσούν ανδριάντα. Απ' εκεί δε, ορκισθέντες, πηγαίνουν εις την Ακρόπολιν και πάλιν εκεί ορκίζονται τα ίδια και μετά ταύτα αναλαμβάνουν το αξίωμα.

Λαμβάνουν δε και παρέδρους και ο άρχων επώνυμος και ο βασιλεύς και ο πολέμαρχος, δύο καθένας των, όποιους καθένας των θέλει, και ούτοι υφίστανται έλεγχον υπό του δικαστηρίου πριν ή ασκήσουν την παρεδρείαν και δίδουν λογοδοσίαν αφού παρεδρεύσουν.

Και ο μεν άρχων επώνυμος, ευθύς άμα αναλάβη το αξίωμα, πρώτον μεν διά κήρυκος διαγγέλλει ότι όσα καθείς είχε, πριν αυτός ν' αναλάβη το αξίωμα, ταύτα να έχη και να διατηρή μέχρι τέλους του αξιώματός του· έπειτα εγκαθιστά τρεις χορηγούς των τραγωδιών, τους πλέον πλουσίους εξ όλων των Αθηναίων. Πρότερον δε διώριζε και πέντε χορηγούς διά τας κωμωδίας, τώρα δε ορίζουν αυτούς αι φυλαί. Έπειτα παραλαβών τους χορηγούς, τους οποίους φέρουν εις αυτόν αι φυλαί, τους προς εκγύμνασιν χορών εξ ανδρών, παιδων και κωμωδών διά τα Διονύσια (256) και τους εξ ανδρών και παιδων διά τα

Θαργήλια (257) (είναι δε οι μεν διά τα Διονύσια κατά φυλάς, οι δε διά τα Θαργήλια ένας ανά δύο φυλάς και παρέχει τούτον διαδοχικώς η μία εκ των δύο φυλών) διενεργεί ως προς αυτούς τας αντιδόσεις (258) και εξετάζει τας αιτήσεις απαλλαγής (259) , εάν τις ή προβάλλη ότι έχει εκτελέση πρότερον την λειτουργίαν αυτήν, ή ότι είναι απαλλαγμένος, διότι έχει εκτελέση άλλην λειτουργίαν και δεν παρήλθε το χρονικόν διάστημα, εντός του οποίου έχει απαλλαγήν, ή ότι δεν έχει συμπληρώση την νόμιμον προς τούτο ηλικίαν· διότι πρέπει ο παρέχων χορηγίαν διά χορόν παιδων να είναι άνω των τεσσαράκοντα ετών.

Διορίζει δε και εις Δήλον χορηγούς και αρχηγόν της θεωρίας (πομπής) διά το με τριάκοντα κώπας πλοίων, το οποίον φέρει τους νέους εις την Δήλον. Έχει δε την επιμέλειαν των πομπών, ήτοι της γινομένης προς τιμήν του Ασκληπιού, κατά την οποίαν οι μουούμενοι μένουν εις τας οικίας των, και της πομπής των μεγάλων Διονυσίων μαζί με τους επιμελητάς, τους οποίους πρότερον μεν διά χειροτονίας ώριζεν ο δήμος δέκα τον αριθμόν και τας δαπάνας διά την πομπήν εδαπάνων εξ ιδίων, τώρα δε διά κλήρου ορίζονται ένας από καθεμίαν φυλήν και δίδουσι διά την προετοιμασίαν της εορτής εκατόν μνας. Έχει δε την επιμέλειαν και της εορτής των Θαργηλίων και της του Διός Σωτήρος. Προϊσταται δε αυτός και του αγώνος των Διονυσίων και των Θαργηλίων.

Αυτών μεν λοιπόν των εορτών έχει την επιμέλειαν.

Καταγγελίαι δε και δίκαι, τας οποίας αφού κάμη προανάκρισιν εισάγει εις το δικαστήριον, είναι αι περί κακώσεως γονέων — αυτά δε (και απορριπτόμεναι) είναι αζήμια εις τον μηνυτήν — αι περί κακώσεως ορφανών, κινούμεναι κατά των επιτρόπων και των συνοικούντων, αι περί κακής διαχειρίσεως ορφανικής περιουσίας (260) , κινούμεναι και αυτά κατά των επιτρόπων, αι περί φρενοβλαβίας, εάν κανείς ενάγη τινά ότι πάσχων τας φρένας χάνει την περιουσίαν του (261) , αι περί διορισμού διανεμητών, εάν τις δεν θέλη να νέμεται την μετ' άλλων περιουσίαν του από κοινού (262) , αι περί διορισμού επιτρόπου (263) , αι περί αμφισβητήσεως επιτροπείας (264) , αι περί εποπτείας εμφανών (265) , διά να διορίση αυτός επίτροπον, αι περί επιδικάσεως

περιουσίας κληρονομικής ή περιουσίας κόρης κληρονόμου (επικλήρου).

Έχει δε την εποπτεία και των ορφανών και των ανυπάνδρων γυναικών κληρονόμων περιουσίας, και των γυναικών όσαι, αποθανόντος του συζύγου, δηλούσιν εγκυμοσύνην· και έχει εξουσίαν να επιβάλλη πρόστιμον εις τους αδικούντας ή να ενάγη αυτούς εις το δικαστήριον. Ενεργεί δε και τας μισθώσεις των οικιών των (ανηλίκων) ορφανών και των ανυπάνδρων γυναικών κληρονόμων, μέχρις ου συμπληρώσουν αύται την ηλικίαν δεκατεσσάρων ετών, και τα μισθώματα λαμβάνει, και από τους επιτρόπους, εάν δεν παρέχουν εις τους επιτροπευομένους παίδας τα προς συντήρησιν, εισπράττει ταύτα αναγκαστικώς (266) .

Και ο μεν άρχων Επώνυμος έχει την επιμέλειαν τούτων.

Ο δε άρχων βασιλεύς πρώτον μεν έχει την επιστασίαν των μυστηρίων συμπράττων με τους **επιμελητάς**, τους οποίους διά χειροτονίας ορίζει ο δήμος, δύο μεν εξ όλων των Αθηναίων, ένα δε εκ της οικογενείας των Ευμολπιδών, ένα δε εκ της οικογενείας των Κηρύκων. Έπειτα έχει την εποπτεία των Διονυσίων, **των επί Ληναίω** (267) . Είναι δε αυτά πομπή και αγωνίσματα. Την μεν λοιπόν πομπήν από κοινού διοργανώνουν και ο βασιλεύς και οι επιμεληταί, τα δε αγωνίσματα κανονίζει μόνος ο βασιλεύς. Κανονίζει δε και όλους τους αγώνας λαμπαδοδρομίας· εν συνόλω δε αυτός διευθύνει και όλες τας πατρίους θυσίας. Εις την δικαιοδοσίαν του δε ανάγονται αι μηνύσεις δι' ασέβειαν (268) και αν αμφισβητή κανείς το δικαίωμα ιερωσύνης προς τινα. Αυτός δε ως δικαστής αποφαινεται και δι' όλες τας αμφισβητήσεις των γενών και των ιερέων διά τους ιερούς τόπους (269) . Εις την δικαιοδοσίαν δε αυτού ανάγονται και όλα αι δίκαι διά φόνον· και αυτός είναι ο έχων εξουσίαν ν' απαγγέλλη εναντίον τινός απαγόρευσιν συμμετοχής εις τελετή (270) .

Εισάγονται δε δίκαι διά φόνον και διά τραύμα, αν μεν εκ προμελέτης (271) φονεύση τις ή τραυματίση, ενώπιον του Αρείου Πάγου, καθώς και εάν φονεύση τις δίδων δηλητήριο ή διά πυρκαϊάς (272) · διότι αυτά μόνα δικάζει η βουλή. Τας δε ακουσίως διαπραπτομένας ανθρωποκτονίας και τας προμελέτας (άνευ εκτελέσεως) και τας

ανθρωποκτονίας δούλου ή μετοίκου ή ξένου δικάζουν οι του Παλλαδίου (273) (δικασταί). Εάν δε ομολογή μεν ένας ότι εφόνευσεν, ισχυρίζεται όμως ότι νομίμως, οίον συλλαβών (επ' αυτοφώρω) μοιχόν ή εξ αγνοίας εις τον πόλεμον ή εις αγώνα αθλητικόν, η δίκη τούτου γίνεται εις το Δελφίνιον (274) . Εάν δε τις εξόριστος διά πράξιν αξιόποινον, εφ' ής παρέχεται συγγνώμη (275) , κατηγορηθή ότι εφόνευσεν ή ετραυματίσέ τινα, δικάζουσιν αυτόν εν Φρεάτου (276) , αυτός δε απολογείται πλησιάζων εις την παραλίαν εντός πλοίου. Δικάζουν δε τα εγκλήματα οι διά κλήρου οριζόμενοι, πλην των δικαζομένων εις τον Άρειον Πάγον. Εισάγει δε την κατηγορίαν ο βασιλεύς, και οι δικασταί δικάζουν πλησίον ιερού χώρου και εις το ύπαιθρον, και ο βασιλεύς, όταν δικάζη, αφαιρεί από την κεφαλήν του τον στέφανον. Ο δε κατηγορούμενος (277) , εις όλον τον καιρόν που είναι υπόδικος, εμποδίζεται του να μετέχη των ιεροτελεστειών και ουδ' εις την αγοράν νόμιμον είναι να εισέλθη· την ωρισμένην δε ημέραν (278) ο εισελθών εις τον ιερόν περίβολον, απολογείται. Όταν δε ο καταγγέλλων δεν γνωρίζη ποίος προσωπικώς είναι ο ένοχος, κάμνει μήνυσιν άοριστον εναντίον του δράστου (279) , δικάζουν δε ο βασιλεύς και οι φυλοβασιλείς και τους φόνους, τους προελθόντας εκ των αφύχων και εκ των άλλων ζώων (280) .

Ο δε **πολέμαρχος** προϊίσταται μεν των θυσιών προς την Άρτεμιν την αγροτέραν (281) και προς τον Ενυάλιον (282) , διοργανώνει δε τους επιταφίους αγώνας προς τιμήν των αποθανόντων εις τον πόλεμον (283) και κάμνει τας επιμνημοσύνους τελετάς διά τον Αρμόδιον και τον Αριστογείτονα. Εις την δικαιοδοσίαν του δε (ανάγονται μόνον αι δίκαι αι γινόμεναι εις μετοίκους και εις ισοτελείς και εις προξένους· και υποχρεούται ούτος λαβών τας δίκας αυτάς και διανείμας εις δέκα μέρη να αναθέση εις καθεμίαν εκ των φυλών διά κλήρου την εκδίκασιν του μέρους το οποίον της έλαχε, οι δε δικασταί της φυλής υποχρεούνται να παραπέμψωσιν εις τους διαιτητάς. Αυτός δε (ο πολέμαρχος) προσωπικώς διεξάγει τας δίκας εναντίον απελευθέρων επί αχαριστία (284) και εναντίον μετοίκων στερουμένων προστασίας πολίτου (285) και τας κληρονομικάς και τας περί κληρονομικής περιουσίας γυναικών ανυπάνδρων δίκας των μετοίκων και όλας τας άλλας δίκας, όσας διά τους πολίτας δικάζει ο άρχων (επώνυμος), αυτάς διά τους μετοίκους δικάζει ο πολέμαρχος.

Οι δε **θεσμοθέται** πρώτον μεν έχουν εξουσίαν να καταρτίζουν το πρόγραμμα των δικαστηρίων, ποίας ημέρας πρέπει να δικάζουν, έπειτα δε να επιδώσουν τούτο εις τας αρχάς· διότι κατά το πρόγραμμα, το οποίον ήθελον επιδόση αυτοί, γίνεται η διακανόνισις. Προσέτι δε εισάγουν προς εκδίκασιν ενώπιον του δήμου τας μηνύσεις δι' εγκλήματα εναντίον της επικρατείας (286) και τας εγκλήσεις εναντίον αρχόντων (287) και τας εναντίον συκοφαντών (288) όλας εν γένει και τας διά παράνομον πρότασιν νόμου και εάν τις υπέβαλε προς ψήφισιν νόμον όχι κατάλληλον (289) και τας εναντίον προεδρείου εν συνόλω και εναντίον προέδρου (290) και εναντίον στρατηγών καταγγελίας προς λογοδοσίαν. Από δε τας εγγράφους μηνύσεις προς τον δήμον δι' ωρισμένως προβλεπόμενον έγκλημα υπάγονται εις αυτούς (291) (τους θεσμοθέτας) αι καταγγελίαι δι' αντιποίησιν δικαιωμάτων πολιτικών υπό ξένου (292) και η διά δώρων επιτυχία του τοιούτου υπό ξένου (293) , εάν τις δώσας δώρα αποφύγη τας υποχρεώσεις ξενίας, και αι (καταγγελίαι) διά συκοφαντίας και δωροδοκίας και διά πλαστήν εγγραφήν (294) και διά πλαστήν κλήτευσιν (295) και διά παράνομον αντιποίησιν του βουλευτικού δικαιώματος (296) και διά σβύσιμον από τους φορολογικούς καταλόγους (297) και διά μοιχείαν. Αυτοί δε είναι εισηγηταί της εξετάσεως (η οποία γίνεται προ της εγκαταστάσεως) όλων των αρχόντων και των εφέσεων εκείνων που απερρίφθη η εγγραφή των ως πολιτών (298) και των εφέσεων εναντίον των αποφάσεων της βουλής (299) . Είναι δε εισηγηταί και ιδιωτικών τινων δικών, αναγομένων εις το εμπόριον, και εις τα μεταλλεία και εις δούλους, εάν τις (δούλος) υβρίση άνθρωπον ελεύθερον. Και διά κλήρου αναθέτουσιν ούτοι εις τους διαφόρους άρχοντας τα δικαστήρια τα δι' ιδιωτικάς και τα διά δημοσίας υποθέσεις. Και τας συμβάσεις προς άλλας πόλεις αυτοί επικυρώνουν και τας δίκας όσαι προκύπτουν εκ των συμβάσεων τούτων αυτοί εισάγουν ενώπιον του δήμου καθώς και τας μηνύσεις διά τας ενώπιον του Αρείου Πάγου ψευδομαρτυρίας (300) .

Τους δε δικαστάς διά κλήρου ονομάζουν όλοι οι εννέα άρχοντες, δέκατος δε ο γραμματεύς των θεσμοθετών, καθένας εξαγων τους κλήρους διά τους δικαστάς της ιδικής του φυλής.

Τα μεν λοιπόν αναγόμενα εις τους εννέα άρχοντας τοιουτοτρόπως είναι ωρισμένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

ΑΛΛΑ ΚΛΗΡΩΤΑ ΑΞΙΩΜΑΤΑ

Διά κλήρου δε ορίζουν και αθλοθέτας δέκα άνδρας, ένα από κάθε φυλήν· ούτοι δε υποστάντες τον έλεγchon, μένουν εις το αξίωμα τέσσαρα έτη και διοικούν και την πομπήν των Παναθηναίων και τον αγώνα της μουσικής και τον γυμνικόν αγώνα και την ιπποδρομίαν, και διά την κατασκευήν του πέπλου (της Αθηνάς) φροντίζουν, και τους αμφορείς (διά έπαθλα) αυτοί μετά της βουλής φροντίζουν να κατασκευασθούν και το έλαιον διανέμουν εις τους αθλητάς νικητάς. Συλλέγεται δε αυτό το έλαιον από τας ιεράς ελαίας (301) · εισπράττει δε ο άρχων από τους έχοντας τα κτήματα, εις τα οποία είναι αι ιεραί ελαίαι, τρία ημικοτύλια (302) από κάθε στέλεχος ελαίας. Πρότερον δε επωλούσε τον καρπόν η πόλις· και αν κανείς ήθελεν εκριζώση η υλοτομήση ελαίαν ιεράν, εδίκαζεν αυτόν η εξ Αρείου Πάγου βουλή, και αν ήθελε τον καταδικάση ως ένοχον τούτου, επιμώρουν αυτόν με θάνατον. Αφ' ότου δε ο έχων το κτήμα παρέχει το έλαιον (303) , υπάρχει μεν ο νόμος, έχει όμως περιπέση εις αχρηστίαν· διότι το έλαιον από το όλον κτήμα και όχι από καθένα στέλεχος χωριστά παρέχεται εις την πόλιν. Συλλέξας λοιπόν ο άρχων το επί της αρχοντίας του παρεχόμενον (ούτω), παραδίδει αυτό εις τους ταμίας εις την Ακρόπολιν και δεν επιτρέπεται εις αυτόν ν' αναβή εις την θέσιν του, εις τον Άρειον Πάγον, πριν ή παραδώση όλον το έλαιον εις τους ταμίας. Οι δε ταμιαί καθ' όλον μεν τον άλλον καιρόν φυλάττουν αυτό εις την ακρόπολιν, εις την εποχήν δε των Παναθηναίων μοιράζουν αυτό μετρημένον εις τους αθλοθέτας, οι δε αθλοθέται εις τους εκ των αγωνιστών νικητάς. Διότι υπάρχουν έπαθλα διά μεν τους νικητάς εις την μουσικήν εξ αργύρου και χρυσού, διά δε τους νικητάς εις πολεμικά γυμνάσματα ασπίδες, διά δε τους νικητάς εις τους γυμνικούς αγώνας και την ιπποδρομίαν έλαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'

ΑΞΙΩΜΑΤΑ ΔΙΑ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ

Διά χειροτονίας δε εκλέγουν και τας στρατιωτικάς αρχάς όλας, δέκα στρατηγούς, πρότερον μεν ένα από καθεμίαν φυλήν, τώρα δε εξ όλων ομού των φυλών. Και τούτους διορίζουν με την ιδίαν ψηφοφορίαν, ένα μεν διά το βαρύ πεζικόν, ο οποίος είναι αρχηγός των πεζών, αν εκστρατεύσουν έξω της χώρας, ένα δε διά την χώραν, ο οποίος έχει την φύλαξιν της χώρας, και αν διεξάγεται πόλεμος εντός της χώρας, τον διεξάγει αυτός· δύο δε στρατηγούς διά τον Πειραιά, τον μεν ένα εις την Μουνυχίαν, τον δε άλλον εις την Ακτήν, οι οποίοι έχουν την φροντίδα της εκεί φρουρήσεως και των εν Πειραιεί (ναυστάθμων)· ένα δε στρατηγόν των πολεμικών ομίλων (συμμοριών), ο οποίος και τον κατάλογον των τριηράρχων (304) καταρτίζει, και μεταξύ τούτων διενεργεί τας αντιδόσεις (305) , και τας ενστάσεις (306) τας αναφερομένας εις τούτους εισάγει προς εκδίκασιν· τους δε άλλους (πέντε) στρατηγούς διαθέτουσιν αναλόγως των παρουσιαζομένων αναγκών.

Γίνεται δε νέα περί αυτών ψηφοφορία (307) εις κάθε νέαν πρυτανείαν, εάν φαίνονται ότι καλώς άρχουν (ή όχι)· και αν διά της ψηφοφορίας αποδοκιμάσουν κανένα, γίνεται εναντίον αυτού δίκη εις το δικαστήριον, και αν μεν καταδικασθή (308) , ορίζουν ποίαν ποινήν πρέπει να υποστή, ή τι πρόστιμον να πληρώση, αν δε απαλλαγή (309) , αναλαμβάνει πάλιν το αξίωμα.

Έχουν δ' εξουσίαν οι στρατηγοί όταν διοικούν τον στρατόν και να φυλακίζουν τον ατακτούντα και να εκδιώκουν αυτόν από το στράτευμα (310) και να του επιβάλλουν πρόστιμον (311) · δεν συνειθίζουν όμως τώρα να επιβάλλουν.

Εκλέγουν δε διά χειροτονίας και δέκα **ταξιάρχους**, ένα από κάθε φυλήν· αυτός δε είναι αρχηγός των στρατιωτών της φυλής του (φυλετών) και διορίζει τους αρχηγούς των λόχων.

Εκλέγουν δε διά χειροτονίας και **ιππάρχους**, δύο εξ όλων των φυλών, οὔτοι δε διοικούν τους ιππείς διανείμαντες τας φυλάς, πέντε ο καθένας· ἔχουν δε εξουσίαν ομοίαν με εκείνην, την οποίαν ἔχουν οι στρατηγοί ἐπί των πεζών· νέα δε ψηφοφορία (εις κάθε πρυτανείαν) γίνεται και δι' αυτούς.

Διά χειροτονίας δε εκλέγουν και **φυλάρχους**, ένα ἀπό κάθε φυλήν, ο οποίος θα ἔχη την αρχηγίαν των ιππέων, καθὼς ακριβῶς οι ταξίαρχοι ἔχουν την αρχηγίαν των πεζών.

Εκλέγουν δε και **ίππαρχον εις Λήμνον**, ο οποίος ἔχει την διοίκησιν των εις την Λήμνον ιππέων.

Διά χειροτονίας δε εκλέγουν και ταμίαν (του ιεροῦ πλοίου) της Παράλου και τῶρα του πλοίου του Ἀμμωνος (312) .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΙΣΘΟΙ

Αι δε διά κλήρου εκλεγόμεναι ἀρχαί πρότερον μεν ἦσαν εκείναι μεν αι οποίαι εκκληροῦντο μαζί με τους εννέα ἀρχοντας διά κλήρου εκ του συνόλου κάθε φυλής (313) , εκείναι δε αι οποίαι εκκληροῦντο εις το Θησεῖον, ελαμβάνοντο εξ υποψηφίων οι οποίοι ωρίζοντο εις κάθε δήμον (314) · ἐπειδὴ δε επωλούσαν (τας ψήφους) οι δήμοι, κληρώνουν τῶρα και τας ἀρχάς αὐτάς εκ του συνόλου κάθε φυλής, πλην των βουλευτῶν και των φρουρῶν τούτους δε εις τους δήμους αφήνουν το δικαίωμα να τους εκλέγουν.

Λαμβάνουν δε μισθόν (315) πρότον μεν οι ψηφοφόροι πολῖται (316) εις κάθε μεν συνέλευσιν του δήμου μίαν δραχμήν, εις δε την κυρίαν συνέλευσιν εννέα οβολούς (317) . Ἐπειτα τα δικαστήρια (ἤτοι οι δικασταί) τρεις οβολούς κάθε συνεδρίασιν, ἔπειτα η βουλή (οι βουλευταί) πέντε οβολούς κάθε συνεδρίασιν· εις δε τους πρυτανεύοντας δίδεται διά σιτηρέσιον ἐπί πλέον ένας οβολός (318) .

Ἐπειτα διά συντήρησίν των λαμβάνουν οι εννέα ἄρχοντες τέσσαρας οβολούς καθένας και συντηροῦν καθένας μαζί του ἓνα κήρυκα και ἓνα αυλητήν. Ἐπειτα ο ἄρχων εις Σαλαμίνα μίαν δραχμήν την ημέραν. Οι αθλοθέται δε δειπνοῦσιν εις το πρυτανεῖον ὅλον τον μήνα Ἐκατομβαιῶνα ὅταν εἶναι η εορτή των Παναθηναίων, αρχίζοντες ἀπό την τετάρτην ημέραν του μηνός. Οι ἀμφικτύονες οι ἀποστελλόμενοι εις Δήλον, λαμβάνουν μίαν δραχμήν την ημέραν εκ του ταμείου της Δήλου. Λαμβάνουν δε μισθόν χρηματικόν διά συντήρησίν των και ὅσοι ἀποστέλλονται ως ἄρχοντες εις Σάμον ἢ Σκύρον ἢ Λήμνον ἢ Ἴμβρον.

Ἐπιτρέπει δε ο νόμος τα μεν πολεμικά αξιώματα, ν' ἀναλαμβάνη πολλάκις ο αὐτός, ἀπό δε τα ἄλλα αξιώματα κανέν (δεν ἐπιτρέπεται ν' ἀναλάβη τις ἐπανελημμένως) πλην του βουλευτικοῦ δύο φορές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Τα δε δικαστήρια καταρτίζουν (319) οι εννέα ἄρχοντες διά καθεμίαν φυλήν χωριστά, ο δε γραμματεὺς των θεσμοθετῶν καταρτίζει τα της δεκάτης φυλῆς. Ὑπάρχουν δε εις τα δικαστήρια δέκα εἰσοδοι, μία διά κάθε φυλήν και εἴκοσι κληρωτίδες (320) , δύο διά κάθε φυλήν, και ἑκατόν κιβώτια, ἀπό δέκα διά κάθε φυλήν, και ἀκόμη ἄλλα δέκα κιβώτια, μέσα εις τα ὁποία τοποθετοῦνται αι πινακίδες των κληρωθέντων δικαστῶν και δύο υδρία. Και εις κάθε εἰσοδον παρατίθενται βακτηρίαί τόσαι, ὅσοι εἶναι οι δικασταί· και βάλανοι ρίπτονται μέσα εις την υδρίαν ἰσάριθμοι με τας βακτηρίας, εἶναι δε γραμμένα ἐπάνω εις τας βάλανους ἀπό τα στοιχεῖα του ἀλφαβήτου τα μετὰ το ἐνδέκατον — το λ — τόσα στοιχεῖα, ὅσα δικαστήρια πρόκειται να καταρτισθῶν.

Δύνανται δε να εἶναι δικασταί οι ἄνω των τριάκοντα ἐτῶν, ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς δεν χρεωστοῦν εις το δημόσιον ἢ δεν ἔχουν στερηθῆ των

πολιτικών δικαιωμάτων αυτών· εάν δε κανείς παρακάθεται ως δικαστής παρανόμως, καταγγέλλεται και εισάγεται εις το δικαστήριο, εάν δε καταδικασθή, επιβάλλουν εις αυτόν ποινήν οι δικασταί, οποίαν ήθελον κρίνη ότι πρέπει να υποστή τιμωρίαν ή να πληρώση πρόστιμον. Εάν δε καταδικασθή εις χρηματικήν ποινήν, πρέπει να φυλακισθή έως ότου πληρώση και την προηγουμένην οφειλήν του διά την οποίαν κατηγογήθη και το πρόστιμον το οποίον ήθελε επιβάλη εις αυτόν το δικαστήριο.

Έχει δε κάθε δικαστής μίαν πινακίδα ξυλίνην (321) εις την οποίαν είναι γραμμένον το πατρικόν του όνομα και ο δήμος του και έν γράμμα από τα στοιχεία του αλφαβήτου έως το κ. Διότι οι δικασταί είναι κατά φυλάς χωρισμένοι εις δέκα μέρη, ισάριθμοι περίπου εις κάθε γράμμα. Όταν δε ο θεσμοθέτης διά κλήρου ορίση (322) τα γράμματα, όσα πρέπει να απαρτίσουν τα δικαστήρια (323) , ο δημόσιος υπηρέτης λαμβάνων θέτει εις την είσοδον του καθενός δικαστηρίου το γράμμα, το οποίον διά κλήρου ωρίσθη (324) .

[Το περαιτέρω κείμενον της 31ης μέχρι της 36ης στήλης του παπύρου είναι εις πολλά μέρη φθαρμένον, ώστε ασφαλής και συνεχής αποκατάστασις αυτού δεν είναι δυνατή. Από τας αναγνωσθείσας όμως φράσεις και λέξεις και από τας γενομένας συμπληρώσεις τη βοήθεια άλλων αρχαίων κειμένων δύναται να καταρτισθή η όλη έννοια του κειμένου ως εξής].

Μεθ' ό διά κλήρου προβαίνουν εις την υπόδειξιν των δικαστών της ημέρας. Προς τούτο οι δικασταί συναθροίζονται κατά φυλάς χωριστά εις τα δέκα τμήματα, ως ανωτέρω ελέχθη. Κάθε τμήμα δε περιέχει δέκα κιβώτια, φέροντα καθέν από ένα γράμμα μέχρι του κ, (όπως και αι πινακίδες των δικαστών). Όταν δε ρίψουν οι δικασταί τας πινακίδας καθείς μέσα εις το κιβώτιον, επί του οποίου είναι γραμμένον το αυτό γράμμα, το οποίον και εις την πινακίδα, ο θεσμοθέτης με την σειράν των γραμμάτων, αφού ανακινήση το κιβώτιον ο δημόσιος υπηρέτης, λαμβάνει από κάθε πινάκιον μίαν πινακίδα. Αυτός δε ο πρώτος κληρωθείς, λέγεται **εμπήκτης**, και εμπήγει τας πινακίδας τας εξαγομένας εκ του κιβωτίου κατά σειράν εις την **κανονίδα** (325) , επί της οποίας υπάρχει το αυτό γράμμα το

οποίον είναι επί του κιβωτίου. Διά κλήρου δε τοιουτοτρόπως λαμβάνεται ούτος, ίνα μη ο αυτός πάντοτε εμπηγνύων παρανομή. Είναι δε δέκα κανονίδες, μία εις καθέν κιβώτιον. Όταν δε ρίψη μέσα τους κύβους, ο άρχων προσκαλεί την αντίστοιχον φυλήν να προσέλθη εις την κληρωτίδα. Είναι δε κύβοι ξύλινοι ανάμικτοι μαύροι και λευκοί. Όσοι δε τυχόν χρειάζεται να κληρωθούν δικασταί, τόσο ρίπτονται μέσα λευκοί, ήτοι ένας εις κάθε πέντε πινακίδας, οι δε μαύροι άλλοι τόσοι. Όταν δε ο άρχων εξάγη τους κύβους, προσκαλεί ο κήρυξ εκείνους οι οποίοι λάχουν (326) . Είναι δε και ο εμπήκτης ο οποίος θέτει την εξαχθείσαν πινακίδα εις την κανονίδα.

Εκείνος δε ο οποίος εκλήθη και εσημειώθη ανασύρει μίαν βάλανον από την υδρίαν και προβάλλων αυτήν ώστε να φαίνεται το γράμμα, την δεικνύει φανερά εις τον άρχοντα τον προεδρεύοντα. Ο δε άρχων όταν ιδή την βάλανον, αναλόγως ρίπτει την πινακίδα αυτού εις το κιβώτιον εκείνο, όπου είναι γραμμένον τα αυτό στοιχείον, το οποίον και εις την βάλανον· γίνεται δε τοιουτοτρόπως η διπλή κλήρωσις διά να αποτελή μέλος κάθε δικαστηρίου όποιος κληρωθή και όχι όποιος (εκ των προκληρωθέντων) θέλη και διά να μη είναι δυνατόν να μαζεύση κανείς εις ένα δικαστήριον εκείνους τους οποίους θα ήθελε. Ευρίσκονται δε πλησίον του άρχοντος τόσα κιβώτια, όσα πρόκειται να καταρτισθούν δικαστήρια και έχουν καθέν ένα στοιχείον, εκείνο ακριβώς το οποίον είναι επάνω εις την είσοδον κάθε ωρισμένου διά συνεδρίασιν δικαστηρίου. Μεθ' ό (όταν συντελεσθή και αυτή η κλήρωσις) κάθε διά της κληρώσεως ορισθείς επιδεικνύει την βάλανον ο δε δημόσιος υπηρέτης δίδει εις αυτόν βακτηρίαν ομοιόχρωμον με το δικαστήριον, επί του οποίου είναι το αυτό γράμμα, το οποίον και εις την βάλανον, ίνα υποχρεωτικώς εισέλθη εις το ιδικόν του δικαστήριον διότι, εάν εισέλθη εις άλλο, εξελέγχεται από το χρώμα της βακτηρίας. Διότι τα δικαστήρια έχουν καθένα τα χρώμα του επάνω εις τον σφηκίσκον της εισόδου (327) . Ο δε λαβών την βακτηρίαν πηγαίνει εις το δικαστήριον το ομοιόχρωμον μεν με την βακτηρίαν, έχον δε το αυτό γράμμα, τα οποίον είναι εις την βάλανον. Όταν δε εισέλθη, παραλαμβάνει επισήμως έν διάσημον του δικαστικού αξιώματος, διδόμενον παρά του διά κλήρου έχοντος το υπόργημα τούτο (328) , αποθέτων και την βάλανον και την βακτηρίαν.

Τα δικαστήρια μὲν λοιπὸν καταρτίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἀφοῦ δὲ τελειώσουν οἱ εμπήκται, ἀποδίδουν εἰς τοὺς μὴ κληρωθέντας τὰς πινακίδας τῶν. Οἱ δὲ ὑπηρεταὶ οἱ δημόσιοι κάθε φυλῆς παραδίδουν — ἓν εἰς κάθε δικαστήριον — τὰ κιβώτια, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται τὰ ὀνόματα τῆς φυλῆς, ὅσα εἶναι εἰς καθέν ἀπὸ τὰ δικαστήρια. Παραδίδουν δὲ αὐτὰ εἰς τοὺς ἐπὶ τούτῳ διὰ κλήρου ὀριζομένους διὰ ν' ἀποδώσουν εἰς τοὺς δικαστὰς εἰς καθέν δικαστήριον κατὰ τάξιν τὰς πινακίδας, ἵνα ἐπὶ τῆ βάσει τούτων πληρωθῇ ὁ μισθός (329) . Διενεργεῖται δὲ ὁ ἔλεγχος οὗτος εἰς κάθε δικαστήριον χωριστά.

Τοποθετοῦνται δὲ εἰς τὸ πρῶτον δικαστήριον δύο κληρωτίδες καὶ κύβοι χαλκοί, ἐπάνω εἰς τοὺς ὁποῖους ὑπάρχουν τὰ χρώματα τῶν δικαστηρίων, καὶ ἄλλοι κύβοι ἐπάνω εἰς τοὺς ὁποῖους εἶναι γραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχῶν. Δύο δὲ θεσμοθέται, ὁποῖοι ὀρισθῶν διὰ κλήρου, ρίπτουν μέσα εἰς τὰς δύο κληρωτίδας τοὺς κύβους, ὁ μὲν ἓνας τοὺς κύβους με τὰ χρώματα τῶν δικαστηρίων εἰς τὴν μίαν κληρωτίδα, ὁ δὲ ἄλλος τοὺς κύβους με τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχῶν εἰς τὴν ἄλλην. Συγχρόνως δὲ οἱ δύο ἐνεργοῦν τὴν κλήρωσιν. Ἐκείνη δὲ ἐκ τῶν ἀρχῶν (330) ἡ ὁποῖα κληρωθῇ πρώτη ἀντίστοιχος με τὸ πρῶτον δικαστήριον τὸ ὁποῖον κληρωθῇ, ὀρίζεται διὰ κηρύγματος τοῦ κήρυκος νὰ συνεδριάσῃ εἰς τὸ δικαστήριον τούτο, ὁποῖα δὲ τύχη νὰ κληρωθῇ δευτέρα νὰ συνεδριάσῃ εἰς τὸ δεύτερον καὶ οὕτω καθεξῆς ὅλαι αἱ ἄλλαι, διὰ νὰ μὴ γνωρίζῃ καμμία ἀπὸ τὰς (δικαστικὰς) ἀρχὰς εἰς ποῖον δικαστήριον θὰ δικάσῃ, ἀλλὰ εἰς ὅποιον δικαστήριον διὰ κλήρου τύχη εἰς αὐτὸ νὰ συνεδριάσῃ. Ὅταν δὲ αἱ δικαστικαὶ ἀρχαὶ προσέλθουν καὶ συγχρόνως ὅλοι οἱ δικασταὶ ἔχουν συναθροισθῇ, ἡ προϊσταμένη εἰς κάθε δικαστήριον ἀρχὴ ἐξάγει ἀπὸ κάθε κιβώτιον μίαν πινακίδα διὰ ν' ἀποτελεσθῶν δέκα, ἤτοι ἓνας ἀπὸ κάθε φυλῆν καὶ τὰς πινακίδας αὐτὰς θέτει ὁ πρόεδρος εἰς ἄλλο ἄδειο κιβώτιον, ἀπ' αὐτὸ δὲ διὰ κλήρου ὀρίζει τοὺς τέσσαρας μὲν πρῶτους διὰ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ὕδατος (331) , τέσσαρας δὲ ἄλλους ὡς ψηφολέκτας, διὰ νὰ μὴ δύναται κανεὶς (ἐκ τῶν προτέρων γνωρίζων) νὰ διαφθεῖρῃ μήτε ἐκείνον ὁ ὁποῖος φυλάττει τὸ ὕδωρ, μήτε ἐκείνον ὁ ὁποῖος συναθροίζει τὰς ψήφους τῶν δικαστῶν, μηδέ νὰ γίνεται εἰς τὰς υπηρεσίας αὐτὰς παρανομία καμμία. Ὅλοι δὲ οἱ κληρωθέντες δικασταὶ λαμβάνουν ἀπὸ τὸν ταμίαν τὴν πληρωμὴν τῶν σύμφωνα με

τον κατάλογον των ονομάτων (332) κατά την σειράν του οποίου θα λάβουν τον μισθόν. Λαμβάνουν δε ευθύς αυτόν κατά τάξιν κάθε μία φυλή εις καθέν δικαστήριον, όπου έλαχε διά να δικάση, και καταμερισθέντες εις ολιγαρίθμους ομάδας ανά δύο ή τρεις, ίνα μη πολλοί συρρεύσαντες εις το ίδιον μέρος παρενοχλούνται αναμεταξύ των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ'.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Όταν δε αυτά γίνουν, εκφωνούν τας δίκας, και όταν μεν ιδιωτικής φύσεως δικάζουν, κατά τους τύπους του ιδιωτικού δικαίου, σύμφωνα με την τάξιν η οποία κατά νόμον ορίζεται εις κάθε υπόθεσιν, και προβάλλουν ενστάσεις οι αντίδικοι ως προς αυτό μόνον το πράγμα (333) . Όταν δε δικάζουν υποθέσεις δημοσίου δικαίου κατά τους τύπους του δημοσίου δικαίου, καθεμίαν υπόθεσιν χωριστά εις μίαν συνεδρίασιν.

Είναι δε κλεψύδραι. . . (334) έχουσαι τας εκροάς αυτών προς το. . . (335) μέρος, οι δε κληρωθέντες επόπται του ύδατος ορίζουν τον χρόνον της διεξαγωγής κάθε δίκης (336) . (Ορίζεται δε χρονικόν διάστημα διάφορον διά τας δίκας αναλόγως της σπουδαιότητος αυτών, μετρείται δε μόνον ο χρόνος ο διαρρέων διά την κατηγορίαν, διά την απολογία και την απόφασιν] (337) · ο δε επόπτης του ύδατος κρατεί τον σωλήνα (338) όταν είναι ανάγκη διά την δίκην ν' αναγνωσθή υπό του γραμματέως νόμος ή μαρτυρική κατάθεσις. Όταν δε η δίκη είναι δι' ολόκληρον ημέραν, τότε δεν κρατούν τον σωλήνα (339) (εφ' όσον αναγινώσκονται νόμοι ή καταθέσεις) το δε ύδωρ, το οποίον χύνουν μέσα εις τας κλεψύδρας διά τον κατήγορον ομού και τον απολογούμενον, υπολογίζεται με τας ημέρας του μηνός Ποσιδεώνος (340) . [Έχουν δε δικαίωμα να **μεταχειρισθούν** χρονικόν διάστημα ο κατήγορος, ο απολογούμενος και οι δικασταί, ίσον ο καθένας. Διά να μη γίνωνται δε παραβάσεις, ωρίσθησαν οι επόπται, **ο μεν εις εις μίαν κλεψύδραν διά τους ενάγοντας, ο δε έτερος εις άλλην κλεψύδραν διά τους εναγομένους** (341) . Το τρίτον δε μέρος του χρόνου διατίθεται διά την απόφασιν, ήτοι διά να **δικάσουν** οι δικασταί. . . Υπάρχουν δε ως ποιναί ωρισμένοι **δεσμά** (φυλάκισις), **δήμευσις**, πληρωμή **χρημάτων**, και αποφαίνονται οι δικασταί **τι πρέπει να υποστή, ή να πληρώση** ο καταδικαζόμενος (342) . Όταν δε είναι ανάγκη να **εισαχθώσι προς εκδίκασιν** κατ' εξοχήν σοβαράι μηνύσεις, συνενούνται **τρία** δικαστήρια αποτελούντα την **ηλιαίαν**] (343)

Υπάρχουν δε ψήφοι χάλκινοι έχουσαι εις το μέσον μικρόν αύλακα, αι μεν ημίσειαι τρυπημένοι, αι δε ημίσειαι πλήρεις· οι δε κληρωθέντες

ψηφολέκται, όταν τελειώση η διαδικασία (344) παραδίδουν εις καθένα δικαστήν δύο ψήφους, μίαν τρυπημένην και μίαν πλήρη, φανερά διδομένας, ώστε να τας βλέπουν οι αντίδικοι, δια να μη λαμβάνουν οι δικασταί μήτε πλήρεις, μήτε τρυπημένας και τας δύο (345) . — — — — — . καθόσον αποδίδων λαμβάνει (την βακτηρίαν) και ψηφίζουν τοιουτοτρόπως όλοι· διότι δεν είναι δυνατόν να λάβη (ο ψηφολέκτης) ουδενός το σύμβολον εάν δεν έχη ούτος ψηφίση.

Υπάρχουν δε τοποθετημένοι εις το δικαστήριον δύο αμφορείς, ο μεν ένας χάλκινος ο δε άλλος ξύλινος, ξέσκεποι (346) διά να μη είναι δυνατόν να ριφθούν από πριν μέσα εις αυτούς ψήφοι, εις αυτούς δε ψηφίζουν οι δικασταί· και εις μεν τον χάλκινον γίνεται η πραγματική ψηφοφορία εις δε τον ξύλινον ρίπτονται αι άκυροι ψήφοι (347) · έχει δε ο χάλκινος σκέπασμα με μίαν οπήν ανοιγμένην τόσον, ώστε να χωρή μίαν μόνην ψήφον, διά να μη δύναται να ρίπτη ο αυτός δύο ψήφους (348) . Όταν δε πρόκειται να αρχίσουν ψηφίζοντες οι δικασταί, ο κήρυξ φωνάζει πρώτον αν θα προσβάλουν τας μαρτυρίας οι αντίδικοι· διότι δεν επιτρέπεται να προσβληθούν αι μαρτυρίαί όταν αρχίση η ψηφοφορία· δεύτερον δε πάλιν τυπικώς φωνάζει (349) : «η τρυπημένη ψήφος είναι δια τον πρώτον αγορεύσαντα, η δε πλήρης διά τον ύστερον αγορεύσαντα (350) ». Ο δε δικαστής λαβών από το δισκάριον (351) τας ψήφους, πιέζων το μέσον της ψήφου και μη φανερώνων εις τους διαδίκους ούτε το τρυπημένον ούτε το πλήρες μέρος της ψήφου, ρίπτει την μεν κυρίαν (352) ψήφον εις τον χάλκινον αμφορέα την δε άκυρον εις τον ξύλινον.

Όταν δε ψηφίσουν όλοι, τότε οι προς τούτο ωρισμένοι υπηρέται, λαβόντες τον κύριον αμφορέα (353) , τον αδειάζουν επάνω εις άβακα, ο οποίος έχει τόσας τρύπας, όσαι ακριβώς είναι αι ψήφοι. [Αμέσως δε αρχίζει η αριθμησις (354)]. Και ποίαι εκ των ψήφων είναι τρυπημέναι και ποίαι πλήρεις είναι φανερόν εις τους αντιδίκους (355) . Οι δε διά κλήρου ορισθέντες ψηφολέκται κάμνουν την αριθμησιν αυτών επί του άβακος (356) , χωριστά μεν λογαριάζοντες τας πλήρεις, χωριστά δε τας τρυπημένας. Και φωνάζει ο κήρυξ τον αριθμόν των ψήφων, του μεν ενάγοντος τας τρυπημένας, του δε εναγομένου τας πλήρεις. Όποιος δε από τους δύο λάβη περισσότερους, αυτός

κερδίζει την δίκη, αν δε είναι ίσαι απαλλάσσεται ο εναγόμενος. Έπειτα πάλιν ορίζουν την ποινήν, αν χρειάζεται να καθορισθή αυτή, ψηφίζοντες με τον αυτόν τρόπον, αποδίδοντες μεν το δικαστικόν σύμβολον παραλαμβάνοντες δε την βακτηρίαν. Ο δε καθορισμός της ποινής επιτρέπει αγόρευσιν διαρκείας ημίσεως μέτρου ύδατος εις καθένα των δύο διαδίκων (357) Όταν δε οι δικασταί έχουν δικάση (τοιουτοτρόπως) σύμφωνα με τας διατυπώσεις των νόμων, λαμβάνουν τον μισθόν, (προσερχόμενοι εκεί) όπου καθένας διά κλήρου αρχικώς ωρίσθη (358) .

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ	γ'
Βίος και έργα Αριστοτέλους		
Εισαγωγή	»	13
Αποσπάσματα εκ του ελλείποντος κειμένου	»	25
Κεφάλαιον Α'	»	30
» Β'. Το ευρεθέν κείμενον'	»	32
» Γ'. Νομοθεσία του Σόλωνος	»	37
» Δ'. Αι τρεις φρατρίαί	»	49
» Ε'. Τυραννία Πεισιστράτου	»	51
» ΣΤ'. Οι υιοί τον Πεισιστράτου	»	57
» Ζ'. Κλεισθένης »	»	62
» Η'. Ανάπτυξις της Δημοκρατίας — Εξοστρακισμός	»	65
» Θ'. Μηδικοί πόλεμοι — Άρειος Πάγος — Θεμιστοκλής και Αριστείδης	»	68
» Ι'. Πρόοδος της Δημοκρατίας — Εφιάλτης και Περικλής	»	71
» ΙΑ'. Οι Δημαγωγοί	»	76
» ΙΒ'. Η εν Σικελία καταστροφή — Στάσις ολιγαρχικών »	»	79

»	ΙΓ'. Κυβέρνησις των τετρακοσίων	»	86
»	ΙΔ'. Πολιτεία των τριάκοντα.	»	89
»	Κυβέρνησις των δέκα — Αποκατάστασις		
»	ΙΕ'. της Δημοκρατίας »	»	93
»	ΙΣΤ'. Ανακεφαλαίωσις	»	99
»	ΙΖ'. Εγγραφή των πολιτών — Εφηβία	»	102
»	ΙΗ'. Βουλή και Εκκλησία του Δήμου	»	105
»	ΙΘ'. Δικαιοδοσία της Βουλής	»	109
»	Κ'. Ετήσιαι κατώτεροι αρχαί κληρωταί	»	118
»	ΚΑ'. Οι εννέα άρχοντες	»	125
»	ΚΒ'. Άλλα κληρωτά αξιώματα	»	135
»	ΚΓ'. Αξιώματα διά ψηφοφορίας και στρατιωτικά	»	137
»	ΚΔ'. Λεπτομέρειαι περί των αξιωμάτων και μισθοί	»	140
»	ΚΕ'. Οργανισμός των δικαστηρίων	»	142
»	ΚΣΤ'. Διαδικασία	»	148

Η Σειρά των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, των Εκδόσεων Φέξη, υπήρξεν ένας σταθμός στα ελληνικά χρονικά. Για πρώτη φορά προσφερόταν συστηματικά στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό, η αρχαία ελληνική σκέψη (ιστορία, φιλοσοφία, ποίηση, δράμα, δικανικός και πολιτικός λόγος) σε δημιουργικές μεταφορές της, από τους άριστους μεταφραστές του τόπου, στην πιο σύγχρονη μορφή που πήρε εξελισσόμενο το γλωσσικό της όργανο. Ο Όμηρος, οι Τραγικοί κι ο Αριστοφάνης, ο Ηρόδοτος, ο Θουκυδίδης, ο Πλάτων, ο Ξενοφών, ο Αριστοτέλης, ο Θεόκριτος, ο Θεόφραστος, ο Επίκτητος, ο Πλούταρχος, ο Λουκιανός κλπ. προσφέρονται και σήμερα, στις κλασικές πια μεταφράσεις των Πολυλά, Ραγκαβή, Μωραϊτίδη, Κονδυλάκη, Ποριώτη, Γρυπάρη, Τανάγρα, Πολέμη, Καμπάνη, Καζαντζάκη, Βάρναλη, Αυγέρη, Βουτιερίδη, Ζερβού, Φιλαδελφέως, Τσοκόπουλου, Σιγούρου, Κ. Χρηστομάνου κλπ, σε μια σύγχρονη σειρά εκδόσεων βιβλίου τσέπης, πράγμα που επίσης γίνεται για πρώτη φορά, συστηματικά, στην Ελλάδα.

Αθηναίων Πολιτεία Ιστορία πολιτική και πολιτεία των Αθηνών, η κυριωτέρα

της μεγάλης «περί πολιτευμάτων» συγγραφής του Αριστοτέλους, θαυμάζεται εν αυτή η λιτότης, και η τάξις της συγγραφής, παρεχούσης πλείστας πολιτειακάς μελέτας.

Η μετάφρασις με αποκατάστασιν του ελλείποντος κειμένου και με εισαγωγήν περί του βίου και του έργου του Αριστοτέλους υπό του κ. Ι. Ζερβού.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ
ΛΑΔΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ο.Ε.
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 22 — ΤΗΛ. 614.686, 654.506

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΧ. 10

1) Aristotelis Fragmenta (Teubner 1886), όπου υπό V. Rose παρατίθενται όλαι αι σχετικά μαρτυρίαί. [↵](#)

2) Ciceron, De finibus V,): «omnium fere civitatum, non Graeciae solum sed etiam barbariae, ab Aristotele mores, instituta, disciplinas, a Theophrasto leges etiam cognovimus.» [↵](#)

3) Fragm. hist. Graecorum, edit. Müller (Didot) II, 681 και εφεξής. [↵](#)

4) Κικέρωνος De legibus III, 6, 14. [↵](#)

5) Σουΐδα, λεξ Δικαίαρχος. Κικέρωνος Ad. Att II, 2. [↵](#)

6) Μυριόβιβλος κωδ. 161. [↵](#)

7) Μυριόβιβλος κωδ. 161. [↵](#)

8) Η περίληψις αύτη δίδει πληροφορίας δια τα περιεχόμενα 43 μόνον πολιτειών του Αριστοτελείου έργου. [↵](#)

9) Οι καλύτερες αποσπασμάτων εκδόσεις είναι η του G. Müller (Frag. hist. Graec. II, 105 και εφεξής) και η προμνημονευθείσα Aristotelis Fragmentia (Teubner 1886).↵

10) Αξιοσύστατος έκδοσις κριτική και διευκρινιστική του κειμένου έγινεν υπό του Γάλλου φιλολόγου Haussoulier.↵

11) Αρίστην κριτικήν μελέτην υπό τον τίτλον «**Αριστοτέλης ή Κριτίας;**» δημοσιεύθεισαν εις την Revue des Etudes Grêques τον Μάιον και Ιούνιον του 1891 έγραψεν ο Θ. Ραϊνάχ, από του οποίου ηρύσθημεν και πλείστας των άνω πληροφοριών.↵

12) Υπαιγιμόν σαφή περί τούτου έχει εις την §§ 18.↵

13) Th. Reinach: «Aristotle La Republique Athenienne», pref XXIV.↵

14) Θεοπόμπου fragm. 99, edit Müller.↵

15) Επιφανέστερος των Αθιδογράφων υπήρξεν ο Φιλόχορος, ζήσας μετά τον Αριστοτέλην.↵

16) Κλεοδήμου frag. 24 (Müller I, 364) προς Αθην. Πολιτ. §§ 14. Φανοδήμου frag. 15 προς Αθ. Πολ. 3. Ανδροτίωνος frag. 5 και 49 προς Αθ. Πολ. §§ 22 και 29. — Τον έτερον γνωστόν Αθιδογράφον Ελάνικον δεν έλαβεν ο Αριστοτέλης υπ' όψει διότι η χρονογραφία του ήτο συντεταγμένη, ως γράφει ο Θουκυδίδης, «βραχέως τε και τοις χρόνοις ουκ ακριβώς».↵

17) Weil. (Journal des Savants Απριλίου 1891)↵

18) Αθ. Πολ. § 26.↵

19) Αθ. Πολ. § 34. Πρβλ. Φιλοχόρου Frag. 117 — 118 εκδ. Müller.↵

20) Εξ Ηρακλείδου Επιτομής V. Rose [????]↵

21) Εξ Ηρακλ. Επιτομής. Συνέχεια § 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11. Ταύτα είναι εκ των αναφερομένων εις το κείμενον της Αθην. Πολιτείας.↵

- 22) Εξ Αρποκρατίωνος: Απόλ. πατρ.↵
- 23) Πλούταρχ. Β. Παρ. Θησεύς ΚΕ'. ↵
- 24) «Δεύρ' ίτε πάντες λεώ». ↵
- 25) Ευπατρίδας, γεωμόρους, δημιουργούς. ↵
- 26) Ιλιάς, Β. 547.↵
- 27) Λεξικόν Πατρ. Σακκελίονος Σελ. 152. Η έννοια ομοία εύρηται εις τον Σχολ. Αξιόχου Πλάτ. 371 θ.↵
- 28) Πολ. VIII. 3.↵
- 29) Ηροδότου V, 71.↵
- 30) Θουκυδίδου Ι, 126.↵
- 31) Πλουτάρχου βίοι Θησέως Γ, 25, Σόλωνος 12.↵
- 32) Η τελευταία έννοια είναι η της πρώτης φράσεως του σωζομένου κειμένου (Μύρωνος καθ' ιερών ομόσαντες αριστίνδην).↵
- 33) Η αριθμησις εις κεφάλαια δεν υπάρχει εν τω κειμένω, γενομένη διά το σαφέστερον.↵
- 34) Πελάται αντιστοιχεί με το σημερινόν **κολόνοι**. Εκτήμοροι = λαμβάνοντες την έκτην μοίραν (μερίδιον) των καρπών.↵
- 35) Τα εντός παρενθέσεως είναι επεξηγήσεις, μη περιεχόμενα εις το κείμενον.↵
- 36) Αλληγορική παλαιοτάτη Θρησκευτική τελετή γινομένη κατά την εορτήν των Διονυσίων εις τας Αθήνας. Ιδέ Ησύχιον: «της του βασιλέως γυναικός και θεού γίνεται γάμος».↵

37) Το επόμενο χωρίον πιστεύεται ότι έχει παρεμβληθή εις το αρχικόν κείμενον, εκτός της φράσεως, την οποίαν σημειώνω με κυρτούς χαρακτήρας εις το κείμενον.↵

38) Έως εδώ τελειώνει το παρέμβλητον κείμενον.↵

39) Γινώσκω, και μοι φρενός ένδοθεν άλγεα κείται, πρεσβυτάτην εσορών γαίαν Ιαονίας καινομένην.↵

40)

Υμείς δ' ησυχάσαντες ενί φρεσί καρτερόν ήτορ
δι' πολλών αγαθών εις κόρον ηλάσατε
εν μετρίοισι τίθεσθε μέγαν νόον· ούτε γαρ ημείς
πεισόμεθ' ούθ' υμίν άρτια ταύτ' έσεται.↵

41) Η εντός των αγκυλών φράσις εις το κείμενον «και νόμους έθηκε»· φαίνεται ότι έχει μετατοπισθή.↵

42) Οι κύρβεις ήσαν από ξύλον τετράγωνοι ή πυραμιδοειδείς πίνακες στρεφόμενοι περι άξονα και έχοντες επί των τριών ή των τεσσάρων πλευρών επιγραφάς. Ο Αρποκρατίων εις την λέξιν κύρβεις γράφει: «τους κύρβεις λίθους ορθούς εστώτας ους από μεν της στάσεως στήλας, από δε της εις ύψος ανατάσεως διά το κεκορυφώσθαι κύρβεις εκάλουν, ώσπερ και κυρβασίαν την από της κεφαλής τιθεμένην».↵

43) Την διάταξιν εξηγεί ο Πλούταρχος εις τον βίον Σόλωνος 25, ορίζων ότι ο ανδριάς έπρεπε να είναι **ισομέτρητος**, δηλαδή του αυτού βάρους με εκείνον, διά τον οποίον ανετίθετο.↵

44) Η αρχαία λέξις **τέλη**, την οποίαν και έχει το κείμενον, περιλαμβάνει διπλήν την έννοιαν — φορολογικής υποχρεώσεως του πολίτου και τάξεως εις την οποίαν ούτος ανήκει.↵

45) Οι πωληταί ήσαν 10 άρχοντες, ένας από κάθε φυλήν, είχαν δε εξουσίαν να δίνουν εις μίσθωσιν τα δημόσια κτήματα και να αναθέτουν εις αρμοδίους τα δημόσια επί πληρωμή έργα.↵

46) Οι ένδεκα είχαν την επιτήρησιν των φυλακών και την φροντίδα των θανατικών εκτελέσεων.↵

47) Οι κωλακρέται ήσαν 12 γραμματείς της οικονομικής διαχειρίσεως και ταμίαι πληρωμής μισθών.↵

48) Ο μέδιμνος ήτο μέτρον δημητριακών (όπως το κοιλόν). υποδιηρείτο δε εις 48 χοίνικας.↵

49) Η πρόσοδος ξηρών προϊόντων ήτο πολυτιμότερα από την πρόσοδον υγρών τοιούτων.↵

50)

Διφίλου Ανθεμίων τήνδ' ανέθηχε θεοίς
θητικού αντί τέλους ιππάδ' αμεοζάμενος.↵

51) Η παράγραφος αυτή κρίνεται παρέμβλητος.↵

52) Προκρίτους λέγει το κείμενον.↵

53) Η τελευταία αυτή φράσις φαίνεται παρέμβλητος μεν, προκύψασα όμως εξ άλλης φράσεως του Αριστοτέλους.↵

54) Λείπει από το κείμενον μία λέξις.↵

55) Εκ του ναυς + κραίνω. Ο ναύκραρος συνέλεγε τας εισφοράς και επέβλεπε τας δαπάνας διά την κατασκευήν του πλοίου, το οποίον κάθε **ναυκραρία** υπεχρεούτο να συνεισφέρει. Οι φυλοβασιλείς είχαν θρησκευτικήν δικαιοδοσίαν.↵

56) Το χωρίον τούτο περίπλοκον εις το κείμενον εξηγείται διαφοροτρόπως υπό των ερμηνευτών, έγινε δε διά τας αμφισβητήσεις περιβόητον.↵

57) Εις τον βασιλέα του Άργους Φείδωνα, ο οποίος εβασίλευσε το 895 π Χ. ή κατ' άλλους ενάμισυ αιώνα αργότερον, απεδίδετο η

εκκοπή του νομίσματος και ο καθορισμός των μέτρων και βαρών.
(Ηροδ. VI 127).↵

58) Η έκφρασις δεν είναι ακριβής. Η μνα έλαβε πράγματι μεγαλύτεραν αξίαν, όχι διότι ηύξησε το ποσόν των δραχμών, αλλά διότι μετά καλυτέρευσιν του μετάλλου ηύξανεν η πραγματική αξία των δραχμών.↵

59)

δήμω μεν γαρ έδωκα τόσον γέρος όσον
απαρκεί
τιμής ούτ' αφελών, ούτ' επορευξάμενος
οι δ' είχαν δύναμιν και χρήμασιν ήσαν αγητοί,
και τοις εφρασάμην μηδέν αεικές έχειν.
Έστην δ' αμφιβαλών κρατερόν σάκος
αμφοτέροιοι
νικάν δ' ουχ είασ' ουδετέρους αδίκως.↵

60)

δήμος δ' αν ώδ' αν άριστα συν ηγεμόνεσσι
έποιτο
μήτε λίαν ανεθείς, μήτε βιαζόμενος·
τίκτει γαρ κόρος ύβριν, όταν πολός όλβος έπηται
ανθρώποισιν όσοις μη νόος άρτιος η.↵

61)

Οι δ' εφ' αρπαγαίσιν ήλθον, ελπίδ' είχαν αφνεάν
καδόκουν έκαστος αυτών όλβον ευρήσειν
πολύν,
και με κωτίλλοντα λείως τραχύν εκφανείν νόον
χαύνα μεν τότ' εφράσαντο, νυν δε μοι
χολούμεναι
λοξόν οφθαλμοίς' ορώσι πάντες ώστε δήιον·
ου χρεών· α μεν γαρ είπα συν θεοίσιν ήνυσα,
άλλα δ' ου μάτην έερδον, ουδέ μοι τυραννίδος

ανδάνει βία τι ρέζειν, ουδέ πειράς χθονός
πατρίδος κακοίσιν εσθλοίς ισομοιρίαν έχειν.↵

62) Διά να φανερώνουν ότι ένα κτήμα ήτο ενυπόθηκον ενέπηγον
στήλας με επιγραφήν του χρέους.↵

63) ως κτισθείσαν από την Αθηνάν και τον Ποσειδώνα.↵

64) Δηλαδή τους δημοκρατικούς.↵

65)

Εγώ δε των μεν ούνεκα ξυνήγαγον
δήμον, τι τούτων πριν τυχείν επαυσάμην,
συμμαρτυροίη ταύτ' αν εν δίκη χρόνου
μήτηρ μεγίστη δαιμόνων Ολυμπίων
άριστα, Γη μέλαινα, της εγώ ποτε
όρους ανείλον πολλαχή πεπηγότας,
πρόσθεν δε δουλεύουσα, νυν ελευθέρα
πολλούς δ' Αθήνας, πατρίδ' εις θεόκτιστον,
ανήγαγον πραθέντας, άλλον εκδίκως,
άλλον δικαίως, τους δ' αναγκαίης υπό
χρειούς φυγόντας, γλώσσαν ουκέτ' Αττικήν
ιέντας, ως αν πολλαχή πλανωμένους,
τους δ' ενθάδ' αυτού δουλίην αιικέα
έχοντας, ήθη δεσποτών τρομευμένους,
ελευθέρους έθηκα· ταύτα μεν κράτει,
ομού βίαν τε και δίκην συναρμόσας,
έρεξα και διήλθον ως υπεσχόμην,
θεσμούς δ' ομοίως τω κακώ τε καγαθώ
ευθείαν εις έκαστον αρμόσας δίκην,
έγραψα· κέντρον δ' άλλας ως εγώ λαβών,
κακοφραδής τε και φιλοκτήμων ανήρ,
ουκ αν κατέσχε δήμον· ει γαρ ήθελον
ά τοις εναντίοισιν ήνδανε τότε,
αύθις δ' ά τοίσιν ούτεροι φρασαίατο,
πολλών αν ανδρών ήδ' εχηρώθη πόλις·

των ούνεκ' αλκήν πάντοθεν ποιούμενος
ως εν κυσίν πολλήσιν εστράφην λύκος.↵

66)

Δήμω μένει χρη διαφάδην ονειδίσαι
ά νύν έχουσιν ούποτ' οφθαλμοίσιν αν
εύδοντες είδον.

Όσοι δε μείζους και βίαν αμείνονες
αινοίεν αν με και φίλον ποιόιατο.↵

67)

Ουκ αν κατέσχε δήμον ουδ' επαύσατο
πριν αναταράξας πίαρ εξείλε γάλα.
Εγώ δε τούτων, ώσπερ εν μεταιχμίω
όρος κατέστην.↵

68) Το κείμενον λέγει «οι τε αφηρημένοι τα χρέη διά την απορίαν»,
ώστε δύναται να εξηγηθή διφορομένως, δηλ. να εννοηθώσι διά της
φράσεως οι απελευθερωθέντες των χρεών (οι χρεώσται) διότι ήσαν
άποροι, είτε οι στερηθέντες των απαιτήσεών των (οι δανεισται) διότι
επτώχυναν.↵

69) Μη δηλαδή εις άλλην νόμιμον πολιτικήν κατάστασιν στερηθούν
των πολιτικών δικαιωμάτων.↵

70) Διαψηφισμόν λέγει το κείμενον.↵

71) Κορυνοφόρους.↵

72) Διετήρησα το συντακτικόν σχήμα του κειμένου, διότι παρόμοιον
υπάρχει τούτο και εις την σημερινήν γλώσσαν.↵

73) Ο Διογένης Λαέρτιος (I, 49) αναφέρει διαφορετικά το πράγμα.
Κατ' αυτόν ο Σόλων παρουσιασθείς εις την εκκλησίαν του δήμου
προείπεν ως εξής την επιβουλήν του Πεισιστράτου: «Άνδρες

Αθηναίοι, των μεν σοφώτερος, των δε ανδρειότερος ειμι, σοφώτερος μεν των την απάτην Πεισιστράτου μη συνιέντων, ανδρειότερος δε των επισταμένων μεν, διά δέος δε σιωπώντων». Πρβλ. και Πλουτάρχου βίον Σόλωνος 30.↵

74) Θράπταν ωνόμαζαν συνήθως οι Αθηναίοι κάθε δούλην.↵

75) Οι Παλληνείς ήτο δήμος της Αττικής πλησίον του Πεντελικού, 15 σχεδόν χιλιόμετρα μακράν της πόλεως.↵

76) Οι δικασταί εκείνοι περιερχόμενοι τους δήμους εδίκαζαν μέχρι ποσού 10 δραχμών και έκαμναν προανακρίσεις επί των άλλων υποθέσεων. Ήσαν ανάλογοι των τώρα ειρηνοδικών.↵

77) «Όσα κακά και οδύνατα». Η φράσις παροιμιώδης και ανάλογος με την σημερινήν «τα κακά και ψυχρά».↵

78) Από το κείμενον λείπει η λέξις αναπληρουμένη εκ της εννοίας.↵

79) Ο Χρυσούς δηλαδή αιών.↵

80) Από το κείμενον λείπει μία λέξις αναπληρουμένη εκ της εννοίας.↵

81) «Θέσμια τάδε Αθηναίων και πάτρια· εάν τινες τυραννείν επανιστώνται επί τυραννίδι ή συγκαθιστή την τυραννίδα, άτιμον είναι και αυτόν και το γένος». Παραθέτομεν το κείμενον ως έν δείγμα της διατυπώσεως και του λεκτικού των Αττικών Νόμων.↵

82) Είναι φανερόν ότι πρόκειται περί άλλου Ηγησιστράτου, συγγενούς, ίσως, όχι δε υιού του Πεισιστράτου.↵

83) Κατασκοπεύοντες.↵

84) Σκολιά ελέγοντο τα κατά την διάρκειαν οινοποσίας άσματα, είχαν δε ίδιον τύπον.↵

85)

Αιαί Λειψύδριον προδωσέταιρον,
οίους άνδρας απώλεσας, μάχεσθαι
αγαθούς τε και ευπατρίδας
οι τότ' έδειξαν οίων πατέρων ήσαν.↵

86) «Προέφερεν» λέγει το κείμενον, μεταφραζόμενον και επρόλεγε.↵

87) Εις το Λειψύδριον, περί του οποίου γίνεται ανωτέρω λόγος. ↵

88)

Έγχει και Κήδωνι, διάκονε, μηδ' επιλήθου.
ει χρη τοις αγαθοίς ανδράσιν οινοχοείν.↵

89) Η διαίρεσις εις τέσσαρας φυλάς έγινεν από τον Ίωνα και διετηρήθη και τον Σόλωνα, ως βάσις των υποδιαιρέσεών του, γενομένη αρχικώς σύμφωνα με την τοπικήν των κατοίκων διαίρεσιν. Του Κλεισθένους η διαίρεσις εις 10 φυλάς δεν έλαβεν υπ' όψιν την διαμονήν των κατοίκων εις έν μέρος, διότι κατ' αυτήν κάθε φυλή είχε διάφορα μέρη της χώρας.↵

90) Τοιουτοτρόπως συνεπεία της κληρώσεως το Φάληρον και ο Μαραθών ανήκον εις τον αυτόν δήμον.↵

91) «Ου γαρ άπαντες υπήρχον εν τοις τόποις». Ήτοι όσον ηύξανεν ο πληθυσμός με τον καιρόν νέα χωρία εσχηματίζοντο.↵

92) Των φρατριών υποδιαίρεσις ήσαν τα γένη. Καθεμία των τεσσάρων αρχαίων φυλών περιελάμβανε τρεις φρατρίας. Αι υποδιαιρέσεις δε αυταί εν συνόλω και μάλιστα οι δεσμοί των γενών είχαν σημασίαν διά το κληρονομικόν ιδίως δίκαιον.↵

93) Ο όρκος ούτος των πεντακοσίων βουλευτών έλεγεν ότι ομνύουν να διαχειρισθούν νομίμως το αξίωμά των και ουδέποτε άνευ κρίσεως και παρά το δίκαιον να εξορίσωσιν ή να φυλακίσωσιν ή να φονεύσωσιν.↵

94) Κατά διόρθωσιν του Headlam δέον να τεθή «πεντακοσιομεδίμων» αντί «πεντακοσίων».↵

95) Η φράσις του κειμένου αυτή «μετά την τυραννίδα» φαίνεται παρέμβλητος.↵

96) Εν εκ των βουνών της Λαυρεωτικής. Κατά Αρποκρ. εις λέξιν Μερώνεια — «τόπος ἐστίν της Αττικής· ἐστι μεν τοι και πόλις εν Θράκη».↵

97) Διότι εφοβούντο μη οι ούτως εξόριστοι, και μάλιστα ο Αριστείδης, συνταχθώσι με τους Πέρσας. Πλουτάρχ. Αριστ. 8.↵

98) Δύο ακρωτήρια (το έν εις την Δάκραν της Ευβοίας και το άλλο εις την Α άκραν της Πελοποννήσου) θεωρούμενα ως σύνορα της Αττικής.↵

99) «Τους μύδρους εν τω πελάγει καθείσαν». Τους μύδρους λίθους πυρακτωμένους) ελάμβαναν διά των χειρών ενώ ωρκίζοντο και έρριπτον κατά το τέλος του όρκου εις την θάλασσαν· ήτο δε η τελετή αυτή συμβολισμός του απαραβιάστου της συνθήκης.↵

100) Οι φρουροί επί της Ακροπόλεως.↵

101) Οι δημόσιοι υπάλληλοι. Αι αρχαί.↵

102) «Περί των διωκημένων» λέγει αορίστως το κείμενον. Ήτοι περί της διαχειρίσεώς των είτε της πολιτικής είτε ίσως της οικονομικής.↵

103) Το μεταξύ αγκυλών φαίνεται ότι έχει παρεμβληθή υπό αντιγραφέως. Εξ άλλων πηγών ο Περικλής παρουσιάζεται πιθανώτερα συνεργός του Εφιάλτου.↵

104) «Μονοχίτων».↵

105) Ο Κίμων ήτο τότε 40 ετών και είχε διακριθή ως στρατηγός.↵

106) Οι μικροί πόλεμοι προς διατήρησιν της Αθηναϊκής ηγεμονίας επί των Ελληνικών πόλεων και αποικιών εξηκολούθουν πάντοτε και τούτων μετείχον οι άριστοι των πολιτών.↵

107) «Οι καλούμενοι κατά δήμους»↵

108) «Τυραννικήν». ↵

109) «Τας κοινάς λειτουργίας ελειτούργει λαμπρώς». Λειτουργίαι δε καθαυτό δεν ήσαν δημόσια αξιώματα, αλλά τιμητικάί τινες υποχρεώσεις, τας οποίας είχαν οι πλούσιοι. Εξ αυτών σπουδαιότεραι ήσαν η **τριηραρχία** προς εξοπλισμόν πολεμικών πλοίων και η **χορηγία**, ήτοι η εκγύμνασις χορού προς διδασκαλίαν τριλογικής τραγωδίας.↵

110) Εκ του δήμου τούτου ήτο ο Κίμων.↵

111) «Οίηθεν» η κατά Στέφανον Βυζ. «Όαθεν». Η Οίη δε ή Όα δήμος της Αττικής. — Το όνομα Δάμων είχαν απαλειφθή πιθανώς εις αρχαία αντίγραφα, φαίνεται εκ του Πλουτάρχου: Περ. 9. «συμβουλευσαντος αυτώ Δαμωνίδου του Οίηθεν, ως Αριστοτέλης ιστόρηκεν».↵

112) Ο Άνυτος, ο κατόπιν κατήγορος του Σωκράτους, εστάλη μετά 30 πλοίων εις Πύλον προς βοήθειαν του στρατηγού Δημοσθένους και εξ αιτίας διαφόρων δυσμενών περιστάσεων απέτυχεν.↵

113) Όχι ο ιστορικός, αλλ' ο υιός του Μελησίου, ικανός και τίμιος πολιτικός, εξορισθείς αργότερα.↵

114) Οι ρήτορες από του βήματος της Πνυκός ωμίλουν άνευ ζώνης διά την ούτω ευρυχωρίαν της αμφιέσεως και το εύσχημον. Ο Κλέων παρέβη το έθος, αγορεύσας με την συνήθη ανεπίσημον και αγοραϊάν αμφιέσιν. Παραβλ. Σχολ. Αισχίν. σελ. 14.↵

115) **Διωβολία** ή διωβελία ελέγετο η εκ του δημοσίου ταμείου παροχή δύο οβολών προς πληρωμήν εισητηρίων του θεάτρου κατ' αρχάς και κατόπιν άλλην επίσης επί πληρωμή θεωριών. Εδίδοντο δε

εις πάντα ζητούντα πολίτην οι δύο οβολοί δι' εκάστην των τριών ημερών της εορτής των Μεγάλων Διονυσίων.↵

116) «Ἡ μην συγγράψειν». Οι εκλεγόμενοι εις ωρισμένην ἡμέραν να γράψωσι νόμους ἐλέγοντο **συγγραφεῖς**. Ο Θουκυδίδης 8,67 τους ονομάζει «συγγραφεῖς αυτοκράτορας».↵

117) Η επιτροπή αὐτή συνέστη ὑπὸ τοῦ δήμου εὐθύς μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Σικελίας **ἵνα τὴν δημοκρατίαν τροχοπεδήσῃ**. Πρβλ. Σχολ. Αριστ. Λυσ. 421. Μετέσχον δ' αὐτῆς οἱ ποιηταὶ Σοφοκλῆς καὶ Ἄγνων ὁ πατὴρ τοῦ Θηραμένους.↵

118) Δύο συνοπτικοὶ τύποι διαδικασίας τοῦ δημοσίου δικονομικοῦ δικαίου τῶν Ἀθηναίων, δι' ὧν ἄνευ προηγουμένης κλητεύσεως δι' ἐγκλήματα πολιτικῆς φύσεως ἐπ' αὐτοφώρῳ, ἐπενέβαινον οἱ ἀνώτατοι τῆς πολιτείας ἄρχοντες. Ἀναλογία τις ὑπάρχει πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν κήρυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου.↵

119) «Ὀμόσαντες καθ' ἱερῶν τελείων», ἤτοι ἐπὶ σφαγίων, προσφερθέντων ἐπὶ τοῦ βωμοῦ εἰς θυσίαν διὰ πλήρους ἱεροτελεστίας.↵

120) Οἱ πέντε χιλιάδες αὐτοὶ δὲν ἦσαν οἱ ὀριζόμενοι εἰς τὸ σχέδιον τῶν προδούλων διὰ ν' ἀποτελέσουν εἰς τὸ μέλλον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, οἱ ὁποῖοι καὶ οὐδέποτε ἐξελέγησαν (ἴδε Θουκ. 8, 92), ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὰ ὄπλα πέντε χιλιάδες πολῖται. Το δε ὅλον τῶν πολιτῶν τότε ἀνήρχετο εἰς 26 χιλιάδας.↵

121) Ἱερομνήμων ἐλέγετο ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ Ἀμφικτυωνικὸν συνέδριον.↵

122) Οἱ δέκα ταξίαρχοι διετέλουν ὑφιστάμενοι τῶν δέκα στρατηγῶν, καθεὶς δὲ αὐτῶν ἦτο στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς τῶν πεζῶν τῆς φυλῆς τοῦ. Ἴππάρχοι δὲ ἦσαν δύο καὶ οὗτοι προϊστάμενοι τῶν ταξιάρχων καὶ ἀρχηγοὶ τῶν δύο ἱππικῶν σωμάτων. — Φύλαρχοι ἦσαν, ὡς ἀλλαχοῦ ἐσημειώθη, οἱ διοικούντες τὰ παρ' ἐκάστη φυλῆ, πλὴν τῶν στρατιωτικῶν, πράγματα.↵

123) Διφορούμενον και πως ασαφές το κείμενον, έχον ούτω: «αιρείσθαι δε πάντας τούτους εκ προκρίτων, εκ των αεί βουλευόντων πλείους προκρίνοντας».↵

124) «Νείμαι δε και τους άλλους προς την λήξιν εκάστων».↵

125) «Κληρούν δε την βουλήν τους εννέα άρχοντας». Η φράσις φαίνεται παρέμβλητος.↵

126) Ήτοι να ορίζωνται πέντε ψηφολέκται, αντικαταστήσαντες ούτως εις την δικαιοδοσίαν αυτήν τους πρυτάνεις.↵

127) «Τον επιψηφιούντα».↵

128) «Ίνα νεμηθώσιν οι τετρακόσιοι εις τας τέτταρας λήξεις».↵

129) «Επιψηφίσαντος». Ο επιστατών την ψηφοφορίαν εψήφιζε τελευταίος.↵

130) «Πριν διαβουλεύσαι».↵

131) «Ενάτη φθίνοντος Θαργηλιώνος». Οι 12 μήνες του Αττικού ημερολογίου διηρούντο καθένας εις τρεις δεκάδας ημερών. Η πρώτη ημέρα του μηνός ελέγετο νομηνία, η δεκάτη ελέγετο και προτέρα, — η εικοστή ελέγετο εικάς, η δε τριακοστή ελέγετο «ένη και νέα» ή τριακάς. Ο μην Θαργηλιών αντιστοιχεί με τον Μάιον και ήτο ο ενδέκατος του ημερολογίου και ο Σκιροφοριών (Ιούνιος) ήτον ο τελευταίος.↵

132) Κατά ιστορικήν ακρίβειαν 99 έτη.↵

133) Ήτοι από Μαΐου μέχρι Σεπτεμβρίου του 411 π. Χ.↵

134) «Τοις πεντακισχιλίοις τοις εκ των όπλων».↵

135) Την γνώμην αυτήν ο Αριστοτέλης αρύεται εκ του Θουκυδίδου (8,98) του οποίου τας κρίσεις αποδέχεται καθ' όλην την εξιστόρησιν των πολιτικών ανωμαλιών, των μετά την εν Σικελία καταστροφήν.↵

- 136) Πιθανώς το 410 π. Χ. μετά την εν Κυζίκω ναυμαχίαν.↵
- 137) Το κείμενον εκ παραδρομής φέρει «εβδόμω».↵
- 138) «Αγγελήθεν» προς διάκρισιν του κατά το 412 π. Χ. ομωνύμου άρχοντος.↵
- 139) «Πονηρός ούτος και πλείσταις καταδίκαις ενεχόμενος» Αριστοφ. Σχολ. 157.↵
- 140) Το 404 — 403 π. Χ.↵
- 141) «Τους περί Αρεοπαγιτών καθείλον εξ Αρείου Πάγου». Το εξ Αρείου Πάγου φαίνεται παρέμβλητος επεξηγήσις αντιγραφέως.↵
- 142) «Ποιήσαντες καθάπαξ, τας δε προϊούσας δυσκολίας». Το δε φαίνεται παρέμβλητον.↵
- 143) «Της πόλεως υποφερομένης»· η μετοχή είναι και αιτιολογική και χρονική.↵
- 144) «Παύσασθαι της ασελγείας»· η φράσις του κειμένου είναι πλέον παραστατική και μεταφορική, κατά την Αττικήν συνήθειαν.↵
- 145) «Έξω τε γίνεσθαι της πολιτείας αυτόν».↵
- 146) Αρμοστής ελέγετο ο αποστελλόμενος υπό της Σπάρτης στρατιωτικός διοικητής εις κυριευθείσας πόλεις. Πρβλ. Θουκιδ. 8, 5.↵
- 147) Φρουρών εις την Ακρόπολιν.↵
- 148) «Εφ' ων συνέβη και τας διαλύσεις γενέσθαι».↵
- 149) Το 403 Π. Χ.↵
- 150) «Εξοικείν».↵

151) «Επιτίμους όντας και κυρίους και αυτοκράτορας».↵

152) Οι Κήρυκες και οι Ευμολπίδαι ήσαν δύο παλαιοτάτης ευγενείας οικογένειαι της Αττικής. Απ' αυτάς κληρονομικώς απηρτίζετο το ιερατεϊόν της Ελευσίνας, ήτοι των ναών της Δήμητρος και της Περσεφόνης. Οι Ευμολπίδαι μάλιστα φέρονται απόγονοι του βασιλέως της Ελευσίνας Ευμόλπου, ο οποίος επολέμησε με τον Ερεχθέα, τον πρώτον βασιλέα των Αθηνών. ↵

153) Το συμμαχικόν ταμείον ήτο πλέον το εμπιστευμένον εις τους Λακεδαιμονίους και υπ' αυτών χρησιμοποιούμενον, εις το οποίον οι Αθηναίοι μετά την άλωσιν της πόλεως υπό του Λυσάνδρου υπεχρεώθησαν να συνεισφέρουν.↵

154) «Τοις τα τιμήματα παρεχομένοις».↵

155) «Αφείλε τας υπολοίπους ημέρας της απογραφής», ήτοι εσυντόμευσε την προθεσμίαν των δηλώσεων.↵

156) «Γραψάμενος το ψήφισμα το Θρασυβούλου παρανόμων». Η φράσις συνήθως δικονομική του Αττικού Δικαίου.↵

157) «Την χώραν ανάδαστον ποιούσιν». ήτοι κάμνουν νέαν διανομήν της κτηματικής περιουσίας.↵

158) Ο Αριστοτέλης αριθμεί τόσα πολιτεύματα υπάρξαντα εις τας Αθήνας, όσαι έγιναν πολιτικά μεταβολαί. Την «εξ αρχής» ούσαν κατάστασιν δεν λογίζει ως πολίτευμα.↵

159) «Μετά δε ταύτην η επί Δράκοντος εν η και νόμους ανέγραψαν πρώτον». Η φράσις φαίνεται παρέμβλητος.↵

160) «Αι της βουλής κρίσεις εις τον δήμον εληλύθασιν».↵

161) «Προς την επικύρωσιν της χειροτονίας». Η φράσις είναι όρος νομικός του Αττικού συνταγματικού δικαίου.↵

162) Ο ξένος αυτός γενόμενος στρατηγός των Αθηναίων και παρασχών πολλάς ωφελείας εις την πόλιν έλαβε το δικαίωμα του πολίτου. Πρβλ. Πλάτωνος Ίων σ. 12 σελ. 541.↵

163) Από του κεφαλαίου τούτον αρχίζει η περιγραφή του οργανισμού της Αθηναίων Πολιτείας, ήτοι λεπτομερής ανάπτυξις του συνταγματικού, του διοικητικού και εν μέρει του αστικού Αττικού δικαίου.↵

164) «Αποψηφίσωνται».↵

165) «Εφήσιν».↵

166) «Αν δε νικήση».↵

167) «Δοκιμάζει τους εγγραφέντας η βουλή». Ο όρος είναι νομικός, όπως και οι ανωτέρω και πολλοί των παραθετομένων κατόπιν. Γίνεται δε η εν υποσημειώσει παράθεσις διά να δοθή εις τον αναγνώστην ιδέα της νομικής φρασεολογίας του Αττικού δικαίου.↵

168) «Ζημιοί».↵

169) «Τρεις εκ των φυλετών».↵

170) «. . . και κοσμητήν [εκ των άλλων Αθηναίων] επί πάντων». Η φράσις **εκ των άλλων Αθηναίων** είναι προδήλως παρέμβλητος, έχει δε και τεθή ως γλώσσα εις το περιθώριον του αρχικού κειμένου, πιθανώς γενομένη υπό αντιγραφώς θέλοντος να εξηγήση το επί πάντων. Το δε «επί πάντων» σημαίνει επί των εφήβων όλων των φυλών.↵

171) «Πρώτον μεν τα ιερά περιήλθον».↵

172) Πολεμικόν μηχανήμα με νευράν, διά του οποίου ερρίπτοντο βέλη και δόρατα.↵

173) «Εκκλησίας γενομένης»· η μετοχή είναι και χρονική και τροπική.↵

174) «Αποδειξάμενοι τω δήμω τα περί τας τάξεις». ↵

175) «Δίκην ούτε διδόασιν ούτε λαμβάνουσι».↵

176) Προεδρείαν.↵

177) «Εν η δει τας αρχάς επιχειροτονείν, ει δοκούσι καλώς άρχειν».↵

178) «Τας εισαγγελίας». Κάθε πολίτης Αθηναίος είχε δικαίωμα να καταγγείλη οιονδήποτε είτε άρχοντα είτε ιδιώτην προ της εκκλησίας ως επιβουλευόμενον την πολιτείαν. Τούτο δε ελέγετο εισαγγελία.↵

179) «Τας απογραφάς των δημευομένων αναγινώσκειν». Μεταξύ των ποινών διά πολιτικά εγκλήματα ήτο και η επιβολή προστίμου μεγάλου, συνεπεία του οποίου εδημεύετο η περιουσία του καταδικαζομένου, ως και διά καθυστέρησιν άλλης τινός προς το Δημόσιον οφειλής.↵

180) «Τας λήξεις των κλήρων και επικλήρων». Η φράσις δικονομική του Αττ. δικαίου. Επίκληροι ελέγοντο γυναίκες ανύπανδροι κληρονόμοι περιουσίας, διά την διαχείρισιν της οποίας διωρίζοντο κατά συγγένειαν είτε διά δικαστικής αποφάσεως αντιλήπτορες.↵

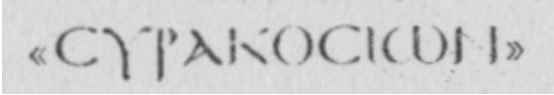
181) «Όπως μηδένα λάθη μηδέν έρημον γενόμενον».↵

182) «Και περί της οστρακοφορίας επιχειροτονίαν διδόασιν». Οι θεωρούμενοι επικίνδυνοι εις το δημοκρατικόν πολίτευμα ήτο δυνατόν να καταδικασθώσι διά γενικής του λαού δι' οστράκων ψηφοφορίας εις εξορίαν (εξοστρακισμόν). Περί του αν πρέπει ή όχι να γίνη τοιαύτη ψηφοφορία προαπεφάσιζεν η εκκλησία του δήμου.↵

183) «Και συκοφαντών προβολάς».↵

184) Έτοι διά τρεις Αθηναίους συκοφάντας και τρεις μετοίκους.↵

185) «Θεις ο βουλόμενος ικετηρίαν ων αν βούληται και ιδίων και δημοσίων προς τον δήμον διαλέξεται». Τίθημι ικετηρίαν· νομική φράσις αντίστοιχος με το «υποβάλλω αίτησιν».↵

186) φέρει το αρχικόν κείμενον. Υπάρχουσιν οι διορθώσαντες τέσσαρα δι' οσίων. Προτιμότερα όμως διόρθωσις και τυπικώς και εκ της εννοίας είναι: «τρία δ' οσίων».↵

187) «Άνευ προχειροτονίας». Πρβλ. Αρποκρατ. και Δημοσθ. κατά Τιμοκράτους, 12 και Αισχ. κατά Τιμάρχου, 23.↵

188) Πριν δηλαδή παρουσιασθούν ενώπιον της εκκλησίας του λαού.↵

189) Ήτοι απεσταλμένοι εξ άλλων πόλεων φέροντες εγγράφους ανακοινώσεις, προτάσεις, αιτήσεις κλπ. προς την πόλιν των Αθηνών.↵

190) «Έστι δ' επιστάτης των πρυτάνεων».↵

191) «Εφ' ων αν ευσημία γένηται». ↵

192) «Προβούλευμα».↵

193) «Ζημιώσαι και δήσαι και αποκτείναι».↵

194) «Άνευ δικαστηρίου γνώσεως».↵

195) «Απέφυγεν»· νομ. λέξις.↵

196) Τύπανον = τύμπανον Λατιν. tyranum. Ελέγετο ούτω και το εδώλιον επί του οποίου εκάθητο ο κατάδικος διά να υποστή την θανατικήν ποινήν.↵

197) «Τούτο κύριον είναι». Η φράσις νομική.↵

198) «Δοκιμάζει δε» λέξις νομική.↵

199) «Τούτων μεν ουν άκυρός εστιν η βουλή». ↵

200) «Προβουλεύει δε».↵

201) «Κατ' αυτά γαρ ταύτα ένοχός εστιν, ο νικήσας γραφή παρανόμων». Η τοιαύτη καταγγελία **γραφής παρανόμων** ήτο συνηθεστάτη.↵

202) Με τρεις ή τέσσαρας σειράς κωπών.↵

203) «Νεωσοίκους», ήτοι αποθήκας, εντός των οποίων εφυλάσσοντο τα πλοία. ↵

204) Τα αποθευμένα εις την Ακρόπολιν αγάλματα των Νικών ήσαν εκ χρυσού. ↵

205) Πρόκειται ιδίως περί των μεταλλείων της Λαυρεωτικής. Εξ αυτών πιθανώς άλλα εξεμεταλλεύετο απ' ευθείας το Δημόσιον και το εξαγόμενον μετάλλευμα επώλει, άλλα δε, τα ολιγώτερον σημαντικά, εμίσθωνε προς εκμετάλλευσιν εις ιδιώτας διά τρία έτη. Άλλην εξήγησιν δίδει ο Reinach διαρρυθμίζων κριτικώς το κείμενον ως εξής: και τα πραθέντα μέταλλα [και τα χωρία τα] εργάσιμα, τα εις τρία έτη πεπραμένα και τα εις αεί συγκεχωρημένα». ↵

206) «Συγκεχωρημένα τα εις . . . έτη πεπραμένα». Ήτοι τα παραχωρούμενα (και επεξηγηματικώς) τα διά . . . (πιθανώς ι' ήτοι 10) έτη μισθούμενα. Άλλη ανάγνωσις φέρει: «τα συγκεχωσμένα» απιθάνως. Ήσως το **συγχωρώ** επί του προκειμένου ως νομικός όρος εσήμαινεν εκχώρησιν της εκμεταλλεύσεως ομού και της επιφανείας του εδάφους του μεταλλείου. ↵

207) «Εις λελευκωμένα γραμματεία». Επί λευκασμένων δερμάτων συνήθως εγράφοντο οι φορολογικοί πίνακες, ελέγοντο δε γραμματεία. Οι παλαιότεροι τοιούτοι πίνακες ελευκαίνοντο και πάλιν. ↵

208) Οι προσωπικοί και περιουσιακοί **φόροι** επληρώνοντο εις κάθε πρυτανείαν. Άλλαι δε τακτικά εισφοραί των πολιτών κατεβάλλοντο τρεις φορές το έτος. Και οφειλαί προς το Δημόσιον εκ μισθώσεων και άλλων ληψοδοσιών κατεβάλλοντο επί της ενάτης πρυτανείας, ήτοι ένα περίπου μήνα προ της λήξεως του διοικητικού και λογιστικού των Αθηναίων έτους. ↵

209) «Των τεμενών». ↵

210) «Αποδέκται» ή αποδεκταί, αντίστοιχον προς το ταμίαι εισπράξεως. ↵

211) Ο εύθυνος και οι δύο πάρεδροι αυτού απετέλουν ούτω δικαστήριο κρινόν κατ' έφεσιν τας υποθέσεις διαχειρίσεως αλλοτρίων.↵

212) Το κείμενον φέρεται ελλιπές εις μίαν λέξιν ως εξής: «οίς αναγκαίον εστι ταις α . . . αις κατά τον επώνυμον της φυλής έκαστον καθείσθαι» κλπ. Την ελλείπουσαν λέξιν συμπληρώ εις **α[ιτία]ις**.↵

213) «Ταύτην την εύθυναν» . . . ↵

214) «Τούτο κύριόν εστι».↵

215) «Δοκιμάζει δε και τους ίππους» . . . ↵

216) Από τους ίππους, οι οποίοι ευρίσκοντο εις τας Αθήνας, άλλοι ήσαν πολεμικοί και άλλοι αγοραίοι. Κάθε πολίτης της τάξεως των Ιππέων συνετήρει υποχρεωτικώς ένα πολεμικόν ίππον εξ ιδίων, παρείχε δηλαδή τα της συντηρήσεως αυτού εις τους ιπποκόμους. Αν ο ιπποκόμος κακώς συνετήρει τον ίππον, υφίστατο την ποινήν της με ιδικά του έξοδα ιπποκομίας. Οι κατά την επιθεώρησιν κρινόμενοι ως μη καλοί πολεμικοί ίπποι εσφραγίζοντο διά στίγματος.↵

217) «Ή μη θέλουσι μένειν, αλλ' ανάγουσι». Πρβλ. Αριστ. Ηθικά Νικομ. II, 6, 2: «η του ίππου αρετή ίππον τε σπουδαίον ποιεί και αγαθόν δραμείν και ενεγκείν τον επιβάτην και μείναι τους πολεμίους».↵

218) «Αδόκιμός εστι». Διά τον τρόπον σφραγίσεως των ίππων ίδε Ησυχίου: ίππου **τροχός και τρυσίππιον**.↵

219) «Δοκιμάζει δε και τους προδρόμους», ήτοι τους εις την παράταξιν και κατά την μάχην προπορευομένους οδηγούς ίππους.↵

220) «Τους αμίππους». Μαζί με τους ιππείς επήγαιναν και άλλοι πεζοί, οι οποίοι ήσαν γυμνασμένοι και να ιππεύουν και να μάχωνται έφιπποι, ως αντικαταστάται.↵

221) «**Τα παραδείγματα**, τα εις την πέπλον». Η σημασία της λέξεως **παραδείγμα**, η επί του προκειμένου, δεν εξακριβούται εξ άλλων χωρίων συγγραφέων. Εκ της όλης εννοίας όμως και εκ των σχετικών ιστορικών πληροφοριών περί της ετησίας εορτής των Παναθηναίων, ότε Αθηναίοι παρθένοι έφερον τον νέον πέπλον της Αθηνάς εις τον Παρθενώνα, εγένετο δε διά τούτο πομπή και διακόσμησις, πιθανόν φαίνεται ότι «παραδείγματα» ελέγοντο τα προσχέδια διακοσμήσεως, την οποίαν εγκρινομένην εξετέλουν ιδιώται με δαπάνην του Δημοσίου.↵

222) «Και της ποιήσεως των Νικών». Τα εν τη Ακροπόλει χρυσά αγάλματα των Νικών εστολίζοντο κάθε εορτήν των Παναθηναίων.↵

223) Έτοι υπήρχεν αστυνομική διάταξις να ρίπτονται αι ακαθαρσίοι εις απόστασιν μεγαλυτέραν των 10 σταδίων από του τείχους και ταύτην εφήρμοζον οι αστυνόμοι.↵

224) Αι οδοί της πόλεως ήσαν στεναί και απηγορεύετο η κατασκευή προεξεχόντων εξωστών εις τας οικίας.↵

225) Έτοι έπρεπε ν' ανοίγουν αι θύραι προς τα έσω της οικίας, ώστε να μη εμποδίζεται ο δρόμος.↵

226) Επιστάται της αγοράς.↵

227) «Των εμποριών επιμελείσθαι».↵

228) «Ανδραποδιστάς». Ούτως ελέγοντο οι κλέπται ανθρώπων, οι οποίοι επώλουν τους αρπαζομένους αλλού ως δούλους. Το έγκλημα τούτο ήτο συνηθέστατον.↵

229) Οι επ' αυτοφώρω συλλαμβανόμενοι ήσαν συνήθως οι ομολογούντες την ενοχήν των. Λεπτομέρειαι της ποινικής διαδικασίας επί του προκειμένου δεν είναι γνωσταί.↵

230) «Και τας **ενδείξεις** εισάξοντας». Η ένδειξις ήτο ειδική μήνυσις διά πράξιν του μηνυομένου απαγορευομένην εις αυτόν προσωπικώς ή δι' είσοδον αυτού εις τόπον απηγορευμένον. Π. χ. η άσκησις

πολιτικών δικαιωμάτων υπό ενός **ατίμου** ήτο έγκλημα υποκείμενον εις **ένδειξιν**.↵

231) «Τας **εμμήνους** εισάγουσι δίκας» . . . ↵

232) «Επί δραχμή δανεισάμενος αποστερεί».↵

233) «Αν αγορά βουλόμενος εργάζεσθαι δανείσηται παρά τινος αφορμήν».

Η φράσις δικανική.↵

234) «Έτι δ' αικίαις και ερανικάς και κοινωνικάς και ανδραπόδων και υποζυγίων.» . . . Οι όροι δικανικοί. Αι περί ανδραπόδων και υποζυγίων υποθέσεις ήσαν πιθανώς αι διά **κεκρυμμένον ελάττωμα**.↵

235) «Οι αποδέκται τοις τελώναις και κατά των τελωνών» . . . ↵

236) Οι περιοδεύοντες αυτοί δικασταί είχαν γίνη υπό του Πεισιστράτου (όρα προηγ.), κατηγορήθησαν υπό του Κλεισθένους και επανήλθον το 453. — Ηύξησαν δε οι Αθηναίοι τον αριθμόν διά να αποφεύγουν την ανάμνησιν των τυράννων.↵

237) «Τας προκλήσεις.» . . . δικον. όρος περιλαμβάνων και την αγωγήν και τας προτάσεις.↵

238) «Εις εχίνους». Εχίνοι ελέγοντο χαλκά σκεύη ή πήλινα αγγεία της δικαστικής τραπέζης, εις τα οποία απετίθεντο αι δικογραφίαι. Την δικον. αυτήν διατύπωσιν αναφέρει και ο Δημοσθένης.↵

239) «Εν γραμματείω» . . . δικον. όρος.↵

240) Ο κανονισμός της αρμοδιότητος του δικαστηρίου από του εναγομένου, δικονομική αρχή νεωτέρα, είχε καθιερωθή αρχαιότατα εις το Αττ. δίκαιον.↵

241) «Εντός χιλίων». . . ↵

242) «Εκ των αρχόντων [και των] επωνύμων» . . το «και των» παρέμβλητον.↵

243) Ἦτοι τον αρχαιότερον και μετ' αυτού την αντιστοιχούσαν ηλικίαν.↵

244) «Συνηγόρους».↵

245) «Δώρων τιμώσι» . . . δικον. φράσις.↵

246) «Αδικίαν τιμώσι» . . . δικον. φράσις.↵

247) «Καλλιερούσι μετά των μάντεων».↵

248) Πλουσίους πολίτας, αναλαμβάνοντας την διδασκαλίαν δραματικών έργων με δαπάνην ιδικήν των.↵

249) «Και τούτο κύριόν εστι της δοκιμασίας».↵

250) «Και Ζευς ερκείος», οικιακός, σπιτικός, διότι ως προστάτης των οίκων είχε συνήθως ο Ζευς τον βωμόν του εις τον πρόδρομον.↵

251) «Είτα ηρία ει έστιν» . . .↵

252) «Τα τέλη τελεί» . . .↵

253) «Ταύτα δ' ανερωτήσας» . . . εις το κείμενον γίνεται αλλαγή του υποκειμένου από της φράσεως αυτής και εις τας επομένας, διότι διεξάγων την όλην δοκιμασίαν αντί της βουλής ορίζεται ο προεδρεύων.↵

254) «Δους κατηγορίαν και απολογίαν» . . . η φράσις δικονομ.↵

255) «Εφ' ω τα τόμι' εστι». Άλλη γραφή φέρει «τα ταμεία», ήτοι τα δημόσια θησαυροφυλάκια.↵

256) Εις τα «Μεγάλα Διονύσια» η **κατ' άστυ** ή **εν άστει** ή αστικά ή απλώς **Διονύσια**, τα τελούμενα τον μήνα Ελαφηβολιώννα (Μάρτιον),

εδιδάσκοντο εις το θέατρον αι τραγωδίαι και αι κωμωδίαι διά την παράστασιν των οποίων και την προγύμνασιν εδαπάνων (εχορήγουν) ιδιώται.↵

257) Εορταί προς τιμήν του Απόλλωνος και της Αρτέμιδος τελούμεναι τον μήνα Θαργηλιώνα (Μάιον — Ιούνιον).↵

258) Πολίτης οριζόμενος διά να χορηγήση δημοσίαν δαπάνην (λειτουργίαν) βαρείαν, οποίαι ήσαν η χορηγία και η τριηραρχία, ηδύνατο να υποδείξη άλλον ικανώτερον προς τούτο κατά την γνώμην του, προτείνων εις αυτόν ή να εκτελέση την χορηγίαν ή ν' ανταλλάξουν τας περιουσίας των. Τούτο δε ελέγετο **αντίδοσις**.↵

259) «Και τας σκήψεις εισάγει» . . η φράσις δικον. Η **σκήψις** αντιστοιχεί και με τον σημερινόν όρον **ένστασις**.↵

260) «Γονέων κακώσεως (αύται δ' εισίν αζήμιοι τω βουλομένω διώκειν), ορφανών κακώσεως (αύται δ' εισί κατά των επιτρόπων), επικλήρου κακώσεως» . . . κλπ., δικονομική φρασιολογία του Αττικού δικαίου.↵

261) «Παρανοίας, εάν τις αιτιάται τινα παρανοούντα τα εαυτού απολλύναι».↵

262) «Εις δατητών αίρεσιν, εάν τις μη θέλη κοινά τα όντα νέμεσθαι» . . . αγωγή αντίστοιχος προς την «περί διανομής κοινού του Ρωμ. δικαίου.↵

263) «Εις επιτροπής κατάστασιν» . . .↵

264) «Εις επιτροπής διαδικασίαν» . . .↵

265) Το κείμενον φέρει: «εις [εμφανών κατάστασ]ιν, επίτροπον αυτόν εγγράψαι». Ούτω δε η φράσις ακριβώς ερμηνεύεται: «διά την διαχείρισιν εμφανούς περιουσίας (προσωρινώς αδεσπότη) να διορίζη αυτός (ο άρχων) διαχειριστήν.↵

266) «Και τους επιτρόπους, εάν μη διδώσι τοις παισί τον ούτον, ούτος εισπράττει».↵

267) Εις την εορτήν αυτήν εγίνοντο οι δραματικοί αγώνες. Μην των εορτών τούτων ήτο ο Ληναιών κατά την αρχαίαν Ιωνικήν ονομασίαν, ήτοι ο αττικός Γαμηλιών (Ιανουάριος — Φεβρουάριος), έβδομος ερχόμενος εις το Αττικόν έτος. Ληναίος δε ελέγετο ο Διόνυσος, διότι εις αυτόν ήσαν αφιερωμένοι οι ληνοί.↵

268) «Γραφαί δε λαγχάνονται προς αυτόν ασεβείας». . . .↵

269) «Τας υπέρ των **γερών** απάσας» . . . φέρει το κείμενον. Διορθωτέον όμως **ιερών**, όπως ευρίσκεται αντιστοίχως και παρά τω Φωτίω.↵

270) «Και ο απαγορεύων είργεσθαι των νομίμων ούτος εστι». ↵

271) «Αν εκ προνοίας αποκτείνη» . . .↵

272) Και φαρμάκων εάν αποκτείνη δους και πυρκαάς».↵

273) Τόπος εις τας Αθήνας, όπου υπήρχε δικαστήριον το «επί Παλλαδίω», εις το οποίον συνεδριάζοντες οι εφέται εδίκαζον. Πausanias I, 28. Πολυδ. VIII, 118. Το δικαστήριον τούτο μετεχειρίζοντο και οι Ηλιασταί.↵

274) Ήτο ναός του Απόλλωνος, εις τον οποίον ήτο και δικαστήριον το «επί Δελφινίω».↵

275) «Εάν δε φεύγων φυγήν ων έφεσίς εστιν». Η διαστολή γίνεται, διότι υπήρχον εξόριστοι καταδικασμένοι εις θάνατον ή αιφυγίαν, οπότε δεν εκαλούντο οι τοιούτοι εκ νέου κατηγορούμενοι εις απολογία.↵

276) «Εν Φρεάτου» ή «Φρεατοί» ή κατ' Αρποκρατ. «Φρεαττοί»· παράλιον χωρίον ονομασθέν από τινος Φρεάτου ήρωος, όπου συνεδριάζον εις δικαστήριον.↵

- 277) «Ο δε την αιτίαν έχων». . . ↵
- 278) «Τότε δε» . . . ↵
- 279) «Όταν δε μη ειδή τον ποιήσαντα, τω δράσαντι λαγχάνει» . . . ↵
- 280) Ανάλογοι αι αγωγαί αύται προς την αγωγήν του Ακουιλίου νόμου εις το Ρωμ. Δικ. ↵
- 281) Κυνηγήτριαν. ↵
- 282) Επίθετον του Ποσειδώνος. ↵
- 283) «Διατίθησι δ' αγώνα τον επιτάφιον [και] τοις τετελευτηκόσιν» . . . Το και φαίνεται παρέμβλητον. ↵
- 284) «Αποστασίου» . . . Ο δούλος απελευθερούμενος υπό του κυρίου του και κακώς προς αυτόν έπειτα φερόμενος εισήγετο εις δίκην αποστασίου. ↵
- 285) «Προστασίου» . . . Καθένας ξένος έχων εγκατάστασιν εις τας Αθήνας ήτον υποχρεωμένος να ζητήση την προστασίαν πολίτου Αθηναίου, διά να τον εκπροσωπή ούτος εις υποθέσεις κτηματικής, ληξιαρχικής και άλλας. ↵
- 286) «Έτι δε τας εισαγγελίας εισαγγέλλουσιν εις τον δήμον» . . . ↵
- 287) «Τας καταχειροτονίας». ↵
- 288) «Τας προβολάς». ↵
- 289) «Και γραφάς παρανόμων και νόμον μη επιτήδειον θείναι». ↵
- 290) «Επιστατικήν». ↵
- 291) «Εισί δε και γραφαί προς αυτούς ων παράστασις τίθεται» . . . ↵
- 292) «Ξενίας» . . . ↵

293) «Δωροξενίας» . . . ↵

294) «Ψευδεγγραφής» . . . ↵

295) «Ψευδοκλητείας» . . . ↵

296) «Βουλεύσεως» . . . Κατά την ερμηνείαν, την παρεχομένην υπό του Αρποκρ. γραφή βουλεύσεως εγένετο εάν παρανόμως διετηρείτο τις εις τον κατάλογον των πολιτών. Αλλ' εκ των ανωτέρω υπό του Αριστ. αναγραφομένων περί βουλής και βουλευτών πιθανωτέρα φαίνεται η ερμηνεία ως άνω. ↵

297) «Αγραφίου» . . Πολλοί εφρόντιζαν να διαγράφουν τα όνομά των εκ των καταλόγων προς αποφυγήν πληρωμής φόρων. ↵

298) «Τους απεψηφισμένους υπό των δημοτών» . . . ↵

299) «Τας καταγνώσεις τας εκ της βουλής» . . . ↵

300) «Τα ψευδομαρτυρία εξ Αρείου Πάγου». ↵

301) «Από των μοριών» . . . ↵

302) Ήτοι 3/8 περίπου της λίτρας. ↵

303) Διότι προηγουμένως παρείχε ελαιόκαρπον. ↵

304) Ήτοι των οριζομένων διά να καταβάλουν την δαπάνην διά κατασκευήν ενός πολεμικού πλοίου. ↵

305) Τας ανταλλαγάς περιουσιών μεταξύ ενός ορισθέντος διά την δαπάνην, και ενός τον οποίον ο ορισθείς οπεδείκνυεν ως πλουσιώτερόν του. Εφ' όσον ο υποδεικνυόμενος ηρνείτο ν' αποδεχθή το βάρος, εγένετο ανταλλαγή περιουσιών. ↵

306) «Τας διαδικασίας» . . . ↵

307) «Επιχειροτονία δ' αυτών εστι» . . . ↵

308) «Καν μεν αλώ» . . . δικον. φράσις.↵

309) «Αν δ' αποφύγη» . . .↵

310) «Εκκηρύξαι» . . .↵

311) «Επιβολήν επιβάλλειν».↵

312) Ανέκαθεν δύο υπήρχον ιερά πλοία των Αθηναίων αποστελλόμενα εις θρησκευτικές αποστολάς: η Πάραλος και η Σαλαμινία. Όταν δε η λατρεία του Διός Άμμωνος διεδόθη εν Ελλάδι, κυρίως από της βασιλείας του μεγάλου Αλεξάνδρου, ο οποίος επωνομάσθη μόνος του υιός του Άμμωνος, η Σαλαμινία μετωνομάσθη η **του Άμμωνος**, θα ετροποποιήθησαν δε βεβαίως τότε αι δι' αυτής θρησκευτικά αποστολαί. Η μετονομασία έγινε προ της αναγνωρίσεως της θειότητος του Μ. Αλεξάνδρου το 324 π. Χ. υπό των Αθηναίων (ίδε Υπερείδ. κατά Δημ. 30, εκδ. Blass), διότι εξ επιγραφών βεβαιώνεται ότι ήδη το 333 η λατρεία του Άμμωνος υπήρχεν εις τας Αθήνας.↵

313) «Αι μεν μετ' εννέα αρχόντων εκ της φυλής όλης κληρούμεναι» . . .↵

314) «Αι δ' εν Θησειώ κληρούμεναι διηρούντο εις τους δήμους» . . . ήτοι κάθε δήμος παρουσίαζε κατάλογον υποψηφίων, εκ του οποίου εγίνετο η κλήρωσις.↵

315) «Μισθοφορούσι δε» . . .↵

316) «Ο δήμος» . . .↵

317) Η δραχμή είχεν έξ οβολούς. Η τιμή δε της δραχμής πρέπει να υπολογισθή τετραπλασία της σημερινής.↵

318) «Τοις δε προτανεύουσιν εις σίτησιν οβολός προστίθεται [δέκα προστίθενται]». Αι δύο τελευταίαι λέξεις είναι παρέμβλητοι. Πιθανή κατ' εμέ διόρθωσις είναι: «τοις δε δέκα πρυτανεύουσιν οβολός προστίθεται» . . .↵

319) **Πληρούσιν** πρέπει να αναγνωσθή αντί του **κληρούσιν** του κειμένου.↵

320) «Κληρωτήρια».↵

321) «Πινάκιον πύξινον» . . . Από ξύλον πύξου (τσιμισιριού).↵

322) «Ο θεσμοθέτης επικληρώση» . . .↵

323) «Α δει προσπαρατίθεσθαι τοις δικαστηρίοις» . . .↵

324) «Εφ' έκαστον το δικαστήριον, το γράμμα το λαχόν».↵

325) Σανίς ξυλίνη έχουσα οπάς, εις τας οποίας εσφηνώνοντο αι πινακίδες.↵

326) «Καλεί τους ειληχότας ο [κήρυξ]».↵

327) «Τοις γαρ δικαστηρίοις χρώμα επιέγραπται εκάστω επί τω σφηκίσκω της εισόδου». Ήτο δε ο σφηκίσκος μακρόν εις οξύ λήγον ξύλον (σουβλί, κοντάρι) αλλέως λεγόμενον και σκόλοψ. Πρβλ. Αριστοφ. Πλούτος 31 «Μέγαν λαβόντες ημμένον σφηκίσκον εκτυφλώσαι». Εκ του συμβόλου τούτου των δικαστηρίων έλαβεν ο Αριστοφ. τον τίτλον της κωμωδίας του «Σφήκες» παίζων με τας λέξεις σφηκίσκος και σφήκες. ↵

328) Πρβλ. Rose Frag. 460. — Σχολ. **Πλούτου** Αριστοφ. 278.↵

329) «Ίνα εκ τούτων σκοπούντες αποδιδώσι τον μισθόν». Ο μισθός, ημερήσιος, επληρώνετο μετά την διεξαγωγήν της δίκης. Εις αυτόν δε αποβλέποντες οι πολίται συνωστίζοντο προ των δικαστηρίων ελπίζοντες να κληρωθούν λόγω του πλήθους των καθ' ημέραν δικαστών.↵

330) Εις τα δικαστήρια, τα οποία απετελούντο τοιουτοτρόπως από δικαστάς διά κλήρου λαμβανομένους, προήδρευον αι αρχαί αι επί τούτω ωρισμένα, καθώς ανωτέρω, εις τα περι δικαιοδοσίας εκάστου

αξιώματος, διαλαμβάνεται. Αλλά και οι μόνιμοι αὐταὶ δικαστικαὶ ἀρχαὶ διὰ κλήρου κατενέμοντο εἰς τὰ δικαστήρια.↵

331) Ἦτοι διὰ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς κλεψύδρας. Ἦτο δε ἡ κλεψύδρα **ωρονομικόν σκεύασμα**, ἦτοι ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐμετρούντο αἱ ὥραι. Ὁ λαιμός τοῦ ἀγγείου ἦτο στενός, ὁ δε πυθμὴν πλατύς καὶ εἶχε μικρὰν ὀπήν ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀφῆναν νὰ τρέχη τὸ ὕδωρ. «Ἐν δικαστηρίῳ μεστόν ὕδατος ἐτίθετο, καὶ εἶων ρεῖν, ἄχρι τῆς ὀπῆς, πρὸς ὃ ἐλέγον οἱ ῥήτορες». Πρβλ. καὶ Γαληνοῦ, περὶ Ψυχ. σφαλμάτων. Κεφ. Ε'.↵

332) «Καὶ τὸ πρόγραμμα καθ' ὃ λήψονται».↵

333) Ἦτοι ὡς πρὸς τὴν τάξιν καὶ τὸν τρόπον τῆς εἰσαγωγῆς τῶν δικῶν.↵

334) Πιθανῶς δύο.↵

335) Ἐμπροσθεν μέρος, ἦτοι τὸ μέρος τοῦ κατηγοροῦ καὶ τοῦ κατηγορουμένου διὰ νὰ δύνανται οὗτοι νὰ ἐποπτεύουν τὴν ἐκροήν τοῦ ὕδατος.↵

336) «Ὁ δ' ἐπὶ τὸ ὕδωρ τὰς δίκας μετρεῖ» . . .↵

337) Ἡ ἐντὸς τῶν ἀγκυλῶν περίοδος περιέχει κατὰ συμπερασμὸν τὴν ἐννοίαν τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ παπύρου καὶ εἰς τὸ ἐπόμενον εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένον. Ὁ Ἀρποκρ. εὐτυχῶς ἀναπληροῖ τὴν ἔλλειψιν (Frag. 463) ἀναφέρων: «Διαμεμετρημένη ἡμέρα· μέτρον τι ἐστὶν ὕδατος πρὸς μεμετρημένον ἡμέρας διάστημα ρέον. Ἐμετρεῖτο δε τὸ Ποσιδεῶνι μηνί· πρὸς δὲ τούτο ἠγωνίζοντο οἱ μέγιστοι καὶ περὶ τῶν μεγίστων ἀγῶνες· διενέμοντο δε τρία μέρη τὸ ὕδωρ, τὸ μὲν τῷ διώκοντι, τὸ δε τῷ φεύγοντι, τὸ δε τρίτον τοῖς δικάζουσι. **Ἀριστοτέλης δ' ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ διδάσκει περὶ τούτων**». Πρβλ. καὶ Αἰσχίν. 2, 126 «πρὸς ἔνδεκα γὰρ ἀμφορέας ἐν διαμεμετρημένῃ τῇ ἡμέρᾳ κρίνομαι». Ὁ δε Ποσιδεῶν (Δεκέμβριος — Ἰανουάριος) ἕκτος μὴν τοῦ Ἀττικοῦ ἡμερολογίου εἶχε τὰς ὀλιγωτέρας ὥρας τὴν ἡμέραν.↵

343) Ηλιαία ελέγετο το δικαστικόν σώμα, αλλά και το δικαστήριον, ήτοι το δημόσιον κτίριον όπου εγίνοντο αι Δίαιται και όπου συνήρχετο το μέγα τούτο δικαστήριον (των Ηλιαστών), το οποίον απετελείτο από πεντακοσίους, κάποτε δε χιλίους και κάποτε χιλίους πεντακοσίους, καθημένους και συνεδριάζοντας κυρίως όταν εκρίνοντο δημόσια πράγματα και εδικάζοντο πολιτικοί άνδρες. Ωνομάζετο δε ούτω κατά παλαιάν ετυμολογίαν «δια το εν υπαίθρω είναι τόπω και υπό του ηλίου βάλλεσθαι» ή ευλογώτερον από το αλίζεσθαι, συναθροίζεσθαι = αλιαία. Πρβλ. Πausan. I, 18,8, A. και Σχολ. Ευριπ. Ορ. 659 ΕΜ.↵

344) «Επειδάν ειρημένοι ώσιν οι λόγοι» . . .↵

345) Η επομένη περίοδος λόγου είναι τόσον κατεστραμμένη ώστε δεν δύναται να γίνη ουδεμία κατ' εικασίαν εξήγησις αυτής. Η προ αυτής όμως συμπληρούται επαρκώς εκ του Αρποκρ. (Frag. 464).↵

346) «Διαιρετοί» . . . ήτοι δυνάμενοι να διαιρούνται εις το καθ' αυτό αγγείον και εις το σκέπασμά του.↵

347) «Ο μεν χαλκούς κύριος, ο δε ξύλινος άκυρος».↵

348) Όστε ενώ οι αμφορείς ήσαν ξέσκεποι εφ' όσον εξηκολούθει η δίκη, όταν επρόκειτο να ψηφίσουν οι δικασταί, ο χάλκινος αμφορεύς εκαλύπτετο με το σκέπασμά του, το οποίον είχε την μικράν δια την ψηφοφορίαν οπήν.↵

349) «Ανακηρύπτει» . . .↵

350) «Η τετρυπημένη του πρότερον λέγοντος, η δε πλήρης του ύστερον λέγοντος». Ήτοι οποιός θέλει να ψηφίση υπέρ του κατηγορου (πρότερον λέγοντος) θα ρίψη εις τον χάλκινον αμφορέα την τρυπημένην ψήφον κλπ.↵

351) «Λυχνεΐον» . . . Κυριολεκτικώς σημαίνει την βάσιν ή τον δίσκον επί του οποίου υπάρχει λύχνος.↵

352) Ήτοι εκείνην, διά της οποίας εκφράζει την απόφασίν του.↵

353) Ἦτοι τον χάλκινον, εις τον οποίον ερρίπτετο η δικάζουσα ψήφος. Ούτω μετεχειρίζοντο δύο κάλπας (αμφορείς) διά να μη φαίνεται τι εψήφισε κάθε δικαστής.↵

354) Η έννοια ολωσδιόλου κατ' εικασίαν. Το κείμενον έχει ούτω. . . ΑΥΤΑΟΣ. . . (αυτίκα;) ΛΙ . . Ρ. του αριθμησαι . . .] ν.↵

355) «Και τα διάκενα αυτών και τα πλήρη δήλα τοις αντιδίκους».↵

356) Υπήρχεν εις το δικαστήριον τράπεζα, της οποίας η επιφάνεια ήτο δίσκος, άβαξ, χωρών ωρισμένον αριθμόν ψήφων. Τοιουτοτρόπως εγένετο εύκολα η αριθμησις, αφού πρότερον αι πλήρεις ψήφοι εχωρίζοντο από τας τρυπημένας. Πρβλ. Πολυβ. Ε', 26.↵

357) «Η δε τίμησίς εστιν προς ημίχουν ύδατος εκατέρω».↵

358) Η τελευταία αύτη περίοδος διεσώθη αρτία εις το χειρόγραφον και κάτωθεν αυτής υπάρχει κορωνίς, ήτοι το σημείον τέλους του όλου έργου.↵

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ΑΘΗΝΑΪΩΝ
ΠΟΛΙΤΕΪΑ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the

collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you

are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense

to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- • You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- • You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- • You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- • You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must

return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™
Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in

locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate. While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff. Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate.

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.